ORAŞ REGAL

Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

Anul XIV ■ Nr. 5 (150) ■ Mai 2023

Monumentul eroilor din Cornu Luncii, Suceava

Un posibil Proiect de ţară: Resuveranizarea

Gheorghe PĂUN

Ştiu, termenul nu apare în dicţionare şi nici nu va intra curând… Se vor opune globaliştii, europeniştii, progresiştii, oportuniştii şi oengiştii…, cei care *o duc bine* sau cred că acesta este cazul. Cei care nu-şi dau seama care este preţul, care este „starea naţiunii”. Un detaliu-revelaţie, auzit la TV, ca răspuns la întrebarea, justificată, dar nu neapărat constructivă, de ce nu protestează şi românii în stradă, precum alţi europeni, campioni fiind, desigur, francezii. Un sociolog cu bun-simţ a răspuns simplu: nu are cine, pentru că noi nu avem industrie, deci nu avem muncitorime industrială (se ferea şi el, mă feresc şi eu de obositul cuvânt „proletariat”), nici sindicate (iar sindicatele care sunt, sunt de stat: ale poliţiştilor, profesorilor, ale lucrătorilor din sistemul sanitar). Logic, banal şi trist. *Noi nu mai avem industrie…* Şi mai nimic altceva – resurse, sol, subsol, apă, energie. Totul este vândut, concesionat, pus la dispoziţia „investitorului” străin. Inclusiv forţa de muncă. Am mai atras atenţia asupra acestei situaţii, de fapt, doar m-am jeluit pe umărul cititorului, că nimic nu se întâmplă. Iar ceea ce ar trebui să se întâmple se numeşte r*esuveranizare.* Cu o formulare deja compromisă de prea zgomotoasa folosire în mass-media, asta înseamnă „a ne lua ţara înapoi”. Un slogan frumos, vânare de vânt ca orice slogan frumos…

Acum, sincer, nici eu nu cred, în introducerea cuvântului *resuveranizare* în dicţionar şi, cu atât mai puţin, în trecerea la fapte. Un asemenea Proiect de ţară este comparabil ca anvergură şi dificultate cu, să zicem, reunirea tuturor teritoriilor locuite de români, refacerea României *dodoloaţe,* pentru a păstra discuţia într-un cadru senin. Cu menţiunea că, probabil, mai mulţi români se vor opune propunerii de recâştigare a suveranităţii decât refacerii… Daciei. Vin repede cu precizarea că resuveranizarea nu înseamnă ieşirea din UE sau din NATO, ci renegocierea/nuanţarea apartenenţei la acestea, în special la prima. Aşa cum cetăţeanul are un contract (social) cu statul, prin care îi cedează acestuia o parte din libertăţile sale, la fel statele au încheiat un contract cu Uniunea Europeană, prin care i-au cedat o parte din suveranitate. De fiecare dată, în schimbul unor (presupuse) avantaje. Nici nu se poate altfel. Ca persoană nu se poate trăi în afara unui stat (cazuri ca ale lui Robinson Crusoe nu se pun), un stat (mic-mediu) nu poate funcţiona cum trebuie în afara unor alianţe.

Din păcate, nici contractul cetăţeanului cu statul nu prea este negociabil sau sub controlul cetăţeanului (poţi schimba un stat cu altul, dar asta e o altă chestiune), şi nici contractul României cu UE nu a fost cu adevărat negociat. Am fost nepregătiţi, naivi, grăbiţi, păcăliţi (poate pe alocuri şi „cumpăraţi/vânduţi”). Se tot repetă asta la televizor, dar, dincolo de vorbe, adesea electoral-partinice, realitatea este cea pe deplin elocventă. Nu avem muncitorime industrială, pentru că nu (mai) avem industrie. Iar resursele… forţa de muncă…

Am semnalat nevoia de suveranitate, pusă între două „paranteze” la fel de fundamentale, *identitatea şi unitatea naţională,* şi Apelul din februarie 2017 al unor academicieni, pe care l-am reamintit şi reluat şi în numărul din februarie a.c. al revistei. Ecourile – pro sau contra – de atunci au fost aprinse, dar fără urmări. Iar lucrurile s-au înrăutăţit între timp. Un posibil pas, teoretic mai întâi, dar cu posibilităţi practice evidente, este reabilitarea sintagmei *interes naţional.* Priviţi în istorie, priviţi în geografia politică actuală: toate ţările care au *voce* şi *oameni de stat* (iar în spatele acestora stau consilieri şi „laboratoare” responsabile), sunt ghidate în faptele lor de interesul naţional. Aş reformula, pentru a nu speria pudibonzii corectitudinii politice: interesul cetăţenilor din ţara respectivă, indiferent de etnie şi de orice s-a mai inventat. La noi, „interesul naţional” s-a tocit prin folosire abuzivă de către politicieni fără prestigiu, este demonizat, vopsit în culori tendenţioase. La alţii face parte din *realpolitik*... Şi e adesea parte a aroganţei imperiilor de mai ieri.

Pe când şi un politician român care să ia în serios interesul românilor, practic, operaţional – şi care să fie urmat de cât mai mulţi alţi politicieni? Ar antrena o veritabilă *renaştere naţională.* Sau, poate, invers: e nevoie mai întâi de o renaştere naţională pentru a produce asemenea politicieni. Dar pentru asta e nevoie de *educaţie,* în sensul cel mai cuprinzător al termenului, de la propaganda (implicită sau explicită) din mass-media la învăţământ, la şcoala aflată de trei decenii sub asediu. Din păcate, nu se vede niciun semn încurajator dinspre vreuna dintre aceste direcţii… Ratingul mediocrizează, politizarea mediocrizează, interesele pervertesc, proiecte de genul „România educată” se nasc direct mediocre şi pervertite.

Sau, poate, dincolo de toate, e nevoie – Doamne, fereşte! – de un cataclism, de o cotitură a istoriei care să ne trezească – pe noi, dar şi pe alţii, aflaţi în situaţia noastră. Oricâtă „renaştere” ar ocaziona, un cataclism presupune însă victime şi suferinţă, păcate şi vinovaţi. Dar nu sunt cumva mai păcătoşi/vinovaţi cei care, azi, nu fac nimic pentru a preveni asemenea cataclisme? Întrebare retorică, se înţelege…

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeş, cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Adunările se redeschid în sesiune extraordinară şi o sumă de cestiuni importante, mai cu seamă unele de caracter internaţional, vor ocupa atenţia lor.

Nu se poate tăgădui cu toate acestea că un fel de apatie generală a cuprins ţara, că ea nu mai posedă niciun fel de elasticitate a puterilor ei în faţa complicaţiunilor, că ceea ce se observă în genere e un fel de nepăsare, de dezinteres în cestiuni politice, încât chiar încercările de galvanizare făcute prin proiectele de reformă ale d-lui C.A. Rosetti nu produc efect asupra publicului.

Sunt o sumă de oameni – desigur, nu proşti – capabili din contra de-a se interesa de orice manifestaţiune a activităţii omeneşti afară de una singură, de politică. Naufragiul pe care l-au suferit aproape toţi în iluziile lor politice îi împinge să caute un refugiu, un liman asigurat înlăuntrul egoismului lor chiar. Nimic n-a putut să cauzeze atâtea decepţiuni decât acea himeră care se pretinde arta de-a guverna şi care nu însemnează la urma urmelor decât triumful limbuţiei şi al şiretlicului, triumful inteligenţelor sterpe asupra celor adevărate.

Orice-ar face cineva în lume, orice ocupaţiune cu care s-ar deda de gust ori de nevoie, care e scopul ce urmăreşte? O sporire morală a persoanei sale însăşi, o augmentaţiune a fiinţei sale. Această augmentare se găseşte pretutindeni, în toate ramurile de muncă, de aspiraţiuni: meserie proastă – afară de meseria politică – nu există.

La ce serveşte politica? Câtă înjosire, câtă umilire, câtă împuţinare a omului nu cuprind acele explicaţiuni mai mult ori mai puţin întortocheate, acele precauţiuni oratorii, acele vorbe cu două înţelesuri, reticenţele neleale, scuzele, făgăduinţele de-a nu mai face pe viitor ceea ce s-a făcut în trecut, programele propuse ş.c.l. Niciodată ştrengar n-a tremurat aşa înaintea dascălului, niciodată lacheu parvenit nu s-a plecat înaintea stăpânului său ca lacheii politici înaintea pretinselor suveranităţi politice. Nu e unul care să-şi spună vreodată gândirea de-a dreptul şi întreagă, nu e unul să n-aibă recurs la circumlocuţiuni şi cârciocări, unul care, vorbind, să nu fi ascuns sau să nu fi exagerat ideea sa, unul care să nu fi justificat într-o măsură oarecare portretul ce Sallust îl face de Catilina *…simulator ac dissimulator* – dibaci a simula ceea ce nu e şi a disimula ceea ce este.

Mai cu seamă sesiunea aceasta promite a ne prezenta spectacolul unor discuţiuni şi unor intrigi pe cât de absorbatoare pe atât de sterpe. Fosta majoritate prezintă deja trei grupuri deosebite, al virtuţii, al d-lui C.A. Rosetti şi al d-lui Brătianu, plus numărul celor mediatori, gata a combate orice guvern şi a se alătura oricăruia.

Mai la vale publicăm un articol pe care *Delfinul* ni-l trimite din Galaţi şi în care cauza adevărată şi profund personală a acestor sciziuni e zugrăvită cu cunoscuta vigoare a penei autorului. Se poate ca în privirea planurilor politicii exterioare autorul să fi atribuind d-lui I. Brătianu un rol pe care acesta nu-l merită; în privirea însă a stărilor de lucruri dinăuntru descrierea e de-o plastică fidelitate, proprie a atrage atenţia deosebită a cititorului.

(*Timpul,* 17 octombrie 1882)

În zilele de 12, 13 şi 14 mai 1881 se adunase la Sibiu, din toate ţinuturile Ardealului şi Ţării Ungureşti locuite de români, un număr însemnat de delegaţi, trimişi de către alegătorii lor pentru ca să se consulte ce atitudine să ia românii în faţa alegerilor ce aveau a se face pe atunci pentru Camera din Pesta.

Am dat seamă de-atunci de încheierile luate de acea conferenţă de alegători. Acele încheieri cuprind programul partidului naţional-român, care se obligă a lupta pe cale legală pentru obţinerea următoarelor drepturi: 1) recâştigarea autonomiei Transilvaniei; 2) introducerea limbii române ca limbă oficială a administraţiei şi justiţiei în ţinuturile locuite de români; 3) numirea de funcţionari români sau, dintre neromâni, numirea acelora care ştiu scrie şi vorbi limba română; i) revizuirea legii asupra naţionalităţilor; 5) autonomia bisericilor şi şcolilor confesionale; 6) crearea unei legi electorale pe baza sufrajului universal sau cel puţin învestirea cu drept electoral a oricărui cetăţean ce plăteşte o dare directă; 7) colaborare cu cei ce ţin seamă de interesele şi bunăstarea poporului.

Conferinţa de-atunci a însărcinat comitetul ei electoral să compună un memorand explicativ în cauză şi să-i dea cea mai întinsă publicitate.

Această lucrare a apărut acum în limbile franceză, germană, maghiară, precum şi în cea română, şi poartă titlul: *Memorial compus şi publicat din însărcinarea Conferenţei generale a reprezentanţilor alegătorilor români, adunaţi la Sibiu în zilele de 12, 13 şi 14 mai st. n. 1881* (Sibiu, 1882, 1 vol. 144 pag.).

Constatăm cu părere de bine că lucrarea aceasta, dictată d-un adânc sentiment de naţionalitate, e scrisă totuşi cu multă linişte, cu o demnă obiectivitate. Ne rezervăm plăcerea a da o seamă mai amănunţită despre cuprinsul ei; deocamdată însă credem a putea repeta ceea ce zic confraţii de peste munţi: „niciun român ştiutor de carte să nu întârzie a-şi procura această lucrare”. Repede şi în corectă grupare urmează datele autentice care dovedesc dreptul de autonomie al Ardealului, însemnătatea politică a românilor în Evul Mediu atât în Ardeal, cât şi în judeţele dintre Tisa şi Carpaţi; c-un cuvânt, un curs de istorie şi de drept public *in nuce*. Pân-acum n-a apărut nicio carte care să fi descris în mod atât de limpede situaţia politică a românilor din monarhia Habsburgilor.

Ziarele maghiare au şi început a discuta cuprinsul lucrării acesteia şi ceea ce constatăm pân-acum e că tonul ei liniştit şi plin de demnitate a impus adversarilor. Ar fi acum de datoria politicilor influenţi din România de-a da scrierii răspândirea ce i se cuvine în coloanele presei europene. Trebuie să se ştie odată că o jumătate a poporului românesc are a suferi, sub dominaţiune maghiară, cele mai mari nedreptăţi; că fiece zi aduce cu sine o nouă tentativă în contra existenţei naţionale a acestui element, considerabil ca număr, dar şi mai considerabil încă prin aptitudinile şi calităţile lui. Popor militar în decursul Evului Mediu întreg, producând din mijlocul lui mari eroi şi mari regi, românii au fost încet-încet jertfa unor uzurpaţiuni pe care astăzi nu le justifică nimic, precum nu erau justificate nici în trecut.

Pentru noi nu e îndoială că consângenii noştri din Ardeal vor izbuti a obţine de la Coroană şi de la împrejurări realizarea întregului lor program, pentru că presiunile maghiarilor, departe de-a le folosi acestora, au trezit şi mai adânc sentimentul naţional al vrednicului şi statornicului popor românesc. Observăm cu bucurie că, chiar în acele ţinuturi unde sufletul părea mai adormit, un spirit nou, dătător de viaţă, s-a deşteptat. Cine are dreptate la urma urmelor nu este pretinsul drept istoric sau dreptul public, durat în favorul unei singure naţionalităţi, a celei maghiare, cine are dreptate este realitatea etnologică, este adevărul. În numele adevărului şi sub suflarea lui binefăcătoare e scrisă şi această lucrare şi, pentru că niciodată în cursul istoriei n-am văzut adevărul învins, ci pururea învingător, de-aceea şi acum putem prezice că, *per ardua ad astra*, cauza română va triumfa.

(*Timpul,* 28 octombrie 1882)

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Historia magistra vitae şi „perfidul Albion” (V)

Horia BĂDESCU

Ceea ce mi se pare cu totul remarcabil şi de un curaj care n-are nimic de-a face cu imaginea de personaj ezitant şi chiar de o anume laşitate a lui Maniu, proiectată în epocă în spaţiul public, este faptul că această analiză obiectivă, argumentată, lucidă, punând în evidenţă modul defectuos şi ezitant (da, aici se potriveşte termenul!) în care Marea Britanie îşi jucase rolul de putere garantă în transpunerea în realitatea politică europeană a deciziilor Tratatului de la Versailles şi Ligii Naţiunilor, cu privire la asigurarea securităţii continentale şi frontierelor statale prin asigurarea asistenţei mutuale şi dezarmarea statelor agresoare, facilitând astfel renaşterea militarismului agresiv, revanşard german şi al revizionismului maghiar, era destinată tocmai acesteia. „Perfidului Albion” pe care avea să-l servească pe întreaga durată a războiului şi care, la spartul târgului, îl va „arunca la lupi” pe „bătrânelul aiurit”! Analiza lui Maniu demonstra că englezii erau parte, dacă nu principalii vinovaţi ai declanşării celei de a doua conflagraţii mondiale şi că România fusese pur şi simplu obligată de conjuncturile politice să se afle de partea vechiului ei inamic, Reichul german, şi nu a aliaţilor ei fireşti. A le pune britanicilor sub ochi un asemenea tablou echivala cu a-i oferi o oglindă unei femei urâte pe care eziţi să o ceri în căsătorie. Şi totuşi, acesta o făcuse. Tocmai pentru a-i face să înţeleagă adevăratul temei al refuzului său de a acţiona decisiv fără asigurări ferme privind viitorul postbelic al ţării sale.

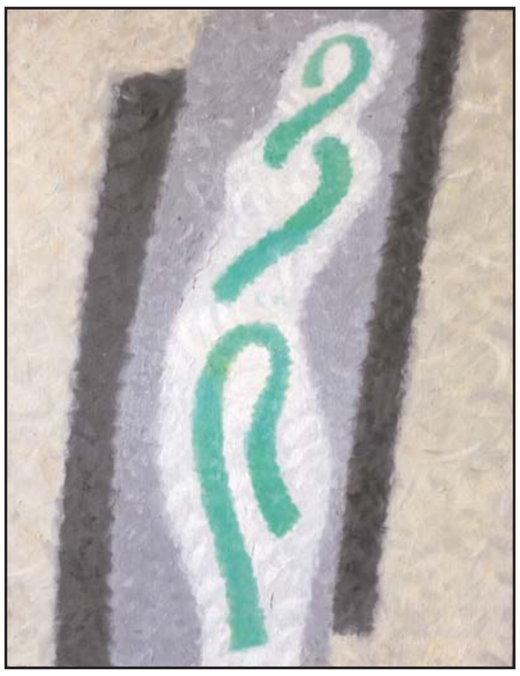
Pe linia permanentelor diferenduri franco-britanice privind chestiunea unui tratat de asistenţă mutuală, despre care am vorbit în episodul trecut, pe care statele mici încercau să-l suplinească printr-un sistem de alianţe regionale, s-au desfăşurat şi discuţiile din jurul sensibilei probleme a dezarmării din cadrul Ligii Naţiunilor, dar şi a Comisiei pregătitoare pentru Conferinţa Dezarmării (1926–1929). Ele s-au menţinut şi în cadrul Conferinţei, convocată în 1932, de o parte fiind Marea Britanie, de cealaltă Franţa susţinută de România, Cehoslovacia, Iugoslavia şi Polonia (tocmai acele ţări pe care Anglia şi SUA aveau să le arunce finalmente la lupi!): „Marea Britanie – scrie Maniu – argumenta că toate statele trebuie mai întâi să se dezarmeze şi abia apoi să încerce să creeze un mecanism care să ofere o mai mare securitate. Franţa şi aliaţii săi susţineau un punct de vedere opus, că statele ameninţate de tendinţele revizioniste ale statelor agresoare mai vechi sau viitoare nu puteau să se dezarmeze înainte să primească garanţii efective de securitate. În ceea ce priveşte această ultimă teză, s-ar fi putut invoca, pe bună dreptate, spiritul Statutului Ligii Naţiunilor, al cărui punct 8 prevedea „reducerea armamentului la un minim compatibil cu securitatea naţională şi cu respectarea prevederilor internaţionale impuse printr-o acţiune comună. (...) Cu toate acestea, la Conferinţa Dezarmării, punctul de vedere britanic a fost susţinut de Statele Unite şi de alte state.”

La un deceniu de la conferinţa în cauză, englezii şi americanii admiteau la Semnarea Cartei Atlanticului, august 1941, la chiar punctul 8 al acesteia, dar fără a-şi recunoaşte greşeala politică, necesitatea dezarmării statelor agresoare ca esenţială în noua ordine internaţională postbelică. Subliniind eforturile României, „printr-o clară şi corectă politică, la păstrarea păcii bazate pe un sistem de securitate”, Maniu afirma răspicat faptul că „Nu este vina României dacă (...) Marea Britanie nu a sprijinit întotdeauna eforturile României. Dar România nu şi-a pierdut speranţa să obţină sprijinul Marii Britanii.” Lipsa de ecou a acestor încercări, despre care omul politic român vorbeşte amănunţit, îl obligă la a concluziona: „Recapitulând, putem constata că în ajunul ascensiunii la putere a domnului Hitler, stâlpii securităţii europene ridicaţi la Paris fuseseră demolaţi sau erau în curs de demolare. Astfel:

1. Dincolo de contribuţia abstractă a Pactului Briand-Kellogg, lipsit de prevederea oricărei sancţiuni, Statele Unite nu au acordat niciun fel de sprijin securităţii continentului european.

2. Marea Britanie refuzase să confirme obligaţiile generale de asistenţă mutuală ce rezultau din litera şi spiritul Statutului Ligii Naţiunilor.

3. Punând prea devreme şi într-o formă complet greşită problema dezarmării, Marea Britanie încurajase şi justificase cererile tot mai insistente ale Germaniei şi altor state învinse de a obţine paritatea la înarmare cu statele învingătoare. România nu are nicio vină pentru această situaţie nefericită.”

Mai clar de aşa nu se putea! Şi Maniu avea să continue la fel de ferm şi în ceea ce priveşte perioada de după venirea la putere a lui Hitler, până la izbucnirea Celui de Al Doilea Război Mondial. Care, aşa cum ne apare astăzi şi cum consideră mulţi istorici, nu reprezintă decât actul al doilea al Marelui Război. Cel de al treilea, cu un final imprevizibil, jucându-se acum!! Dar, continuă Maniu necruţătoarea sa analiză, „Toate divergenţele, contradicţiile, ezitările descrise mai sus ar fi fost probabil lipsite de importanţă într-o epocă în care nu ar fi existat ameninţări imediate de agresiune. Dar ele deveneau inexplicabile în ziua ascensiunii la putere în Germania a partidului naţional-socialist. Cancelarul Hitler nu era un necunoscut. În timp, el îşi publicase programul complet. În *Mein Kampf* el demonstrase clar intenţia de a demola în acelaşi timp cu Tratatul de la Versailles şi ordinea politică şi teritorială stabilită la Conferinţa de Pace. Prezentase, de asemenea, şi unele dintre metodele pe care îşi propunea să le folosească. Fără sacrificii majore în oameni şi resurse, Marea Britanie şi Franţa ar fi putut evita la timp instaurarea noului regim în Germania, cât şi acţiunea de revizuire prin violenţă a tratatelor de pace. Marea Britanie şi Franţa ar fi beneficiat de sprijinul statelor vecine ale Germaniei, Cehoslovacia şi Polonia. Este de asemenea posibil că ar fi beneficiat în egală măsură de ajutorul Italiei. Dar Marea Britanie şi Franţa au adoptat o atitudine pasivă faţă de schimbările din Germania. În special cercurile politice britanice s-au legănat cu speranţa că mişcarea revizionistă naţional-socialistă ar putea fi controlată într-o manieră pacifistă.”

Şi omul politic român enumeră cesiunile şi „pactizările” cu acela care avea să devină marele agresor, Hitler.

1. „Pactul celor patru”, semnat la Roma în iunie 1933 între Marea Britanie, Germania, Italia şi Franţa, prin care se propunea reexaminarea articolelor 10, 16 şi 19 din Statutul Ligii Naţiunilor. Or, precizează Maniu, „Cum articolul 19 este cel care se ocupă cu problema revizuirii tratatelor, se poate înţelege neîncrederea cu care a fost primită în România, Polonia, Iugoslavia şi Cehoslovacia ştirea despre semnarea pactului celor patru. Aceste state nu îşi puteau imagina că (mai târziu, n.n.) la primul contact oficial al principalelor puteri aliate cu Germania domnului Hitler, exact problema revizuirii tratatelor să fie pusă pe agendă.”

2. În acest context, Polonia, care a crezut că „îşi putea găsi salvarea printr-o înţelegere directă cu Germania”, inaugura prin semnarea, la 26 ianuarie 1934, pactului de neagresiune germano-polon, noua linie dezastruoasă a politicii sale externe.

3. În siajul acestuia, Pactul Oriental de Asistenţă Mutuală propus de Franţa în primăvara aceluiaşi an nu se va putea realiza datorită refuzului Marii Britanii, Germaniei şi al Poloniei care, „în acele circumstanţe, ca şi în multe altele, a urmat jocul Germaniei”. Încercând să găsească o soluţie care să compenseze defecţiunea, România, Turcia, Iugoslavia şi Grecia vor semna o încheiere a Înţelegerii Balcanice.

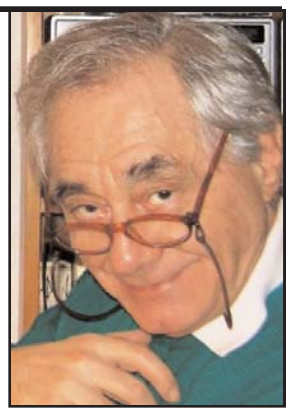

4. Urmare a politicii ezitante a puterilor garante, „La 16 martie 1935, domnul Hitler a făcut un anunţ public prin care respingea clauzele de dezarmare din Tratatul de la Versailles şi reintroducea serviciul militar obligatoriu în Germania.” Lipsa de reacţie fermă a puterilor garante a fost stupefiantă. Ba mai mult, „La 18 iunie 1935, la trei luni după declaraţia Germaniei, Anglia a încheiat un acord naval cu Germania, care a produs o puternică nemulţumire în Franţa, căci, pe de o parte, el semnifica abandonarea poziţiei comune, (...) iar, pe de alta, pentru că reprezenta o recunoaştere juridică a caducităţii clauzelor de dezarmare din Tratatul de la Versailles.”

5. Un nou test pentru lipsa de reacţie şi coordonare politică a puterilor garante îl va constitui agresiunea Italiei împotriva Etiopiei, Mussolini încercând să constituie prin aceasta un imperiu colonial. Aceeaşi atitudine ezitantă a făcut ca nici măcar palidele sancţiuni economice împotriva agresorului propuse de britanici, în concordanţă cu Statutul Ligii Naţiunilor, susţinute ferm de România prin întreaga autoritate a ministrului său de Externe Nicolae Titulescu, dar sabotate de această dată de neimplicarea Franţei, „care ignora în acel moment adevăratele ei interese”, să nu poată fi aplicate. În schimb, aceste demersuri „i-au atras României o ostilitate formidabilă din partea Italiei”. Ungaria, care refuzase să voteze sancţiunile, ca şi admiterea unei delegaţii etiopiene la Liga Naţiunilor, avea să-şi primească în curând recompensa: „La 1 noiembrie 1936 – scrie Maniu – domnul Mussolini ţinea o cuvântare în care se referea la Ungaria ca la *marele mutilat,* căruia trebuie să i se facă dreptate. Patru ani mai târziu, la 30 august 1940, Ungaria primea la Viena o recompensă mult mai concretă.” O Românie îngenunchiată de orbenia puterilor garante occidentale pierdea Ardealul de Nord, în care atrocităţile ungare şi mai apoi germane aveau să se ţină lanţ.

(Va urma.)

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

Sâmbătă, Ziua Morţilor. Vizită de peste 5 ore în cimitirul din pădurea de brazi şi pini. Am stat multă vreme în Capela centrală, unde am ascultat un concert (cor, vioară, orgă), urmat de reinaugurarea portalului-cortină: grilă de metal şi sticlă pe toată lărgimea capelei, care glisează coborând sub pământ. Capela se deschide astfel complet spre Lume, spre natură, spre cerul şi arborii pădurii-cimitir. (Portalul n-a mai funcţionat din 1954.)

Am plecat apoi spre Capela Înălţării, unde a avut loc slujba pentru Mama, în urmă cu 11 ani. Impresionantă arhitectură, mare sobrietate şi simplitate, linii drepte din care nu lipsesc simbolurile: podeaua sugerând apa pe care plutim spre „Dincolo", coloanele şi arhitrava altarului din marmură albă de Carrara asemeni catafalcului, împodobit cu flori. (Dar şi o înduioşătoare „invitaţie": o farfurie cu inscripţie adresată dispărutului aşteptat... la masă, alături de sandalele cu care a bătut cărările vacanţelor trecute etc.)

La mormântul Mamei am ajuns târziu. Am înlăturat întunericul aprinzând mai multe lumânări, soţia mea a plantat florile aduse şi a pus felinarul în mijlocul coroanei cumpărate în ajun. De o parte şi alta a crucii au crescut două plante perene ca nişte brazi în miniatură.

La înapoiere ne-am oprit din nou la Marea Capelă, unde urma un concert de jazz dedicat lui Duke Ellington. O solistă tânără şi un quintet de pensionari de care ne-am despărţit după a cincea piesă, *Caravan,* cu care am plecat în gând, fredonând-o *in petto* chiar şi în metrou, în amintirea altor ani...

(Stockholm, 3 noiembrie 2008)

G. Lenotre: *Vechi case, vechi hârtii,* partea a patra, Paris, 1910 (supratitlu: *Paris révolutionnaire*). Revoluţia văzută „dinăuntru", prin întâmplări şi prin destinele unor oameni.

Suspiciunea: din mai nimic – o simplă vorbă aruncată în vânt – puteai fi considerat *un reste impur de l'odieuse tyrannie...*

Familia regelui Ludovic al XVI-lea e internată la Temple. Revoluţionarii vin la ora mesei şi ridică la nivelul ferestrelor capul doamnei de Lamballe înfipt într-o ţeapă...

Un libertin care trăia prin cafenele devine şeful comitetului revoluţionar la Nantes, oraş cu 75.000 de locuitori, la cheremul a 12 declasaţi. Chiar şeful lor îi consideră „sceleraţi"...

Legaţi doi câte doi, 50 de clerici din Angers sunt aruncaţi în apă. Câteva zile mai târziu, 129 de prizonieri luaţi la întâmplare sunt urcaţi pe o gabară şi scufundaţi...

Aproape 9.000 de morţi numai în oraşul Nantes... 40.000 de morţi în Vendée, 159.000 pentru toate cele 4 departamente răsculate...

Când încep tratativele de pace, răsculaţii nu mai sunt numiţi briganzi, ci fraţii noştri rătăciţi. Dar în aceste tratative răsculaţii sunt, de fapt, păcăliţi. Conducătorul lor, Charette, reia lupta până ce rămâne singur. Suie pe eşafod purtând o pălărie cu un „mare buchet de pene albe, negre şi verzi – monarhia, doliul şi speranţa".

(27 septembrie 2009)

Mircea Eliade: *Cosmologie şi alchimie babiloniană,* Editura Moldova, Iaşi, 1991.

Pentru popoarele vechi totul era sexuat. Nu doar fiinţele şi plantele, ci şi metalele, pietrele etc.

Era o concepţie a pământului „matrice". „Cuvântul egiptean *bi*, înseamnă *vagina*, dar şi galerie de mină…(…) Stânca, piatra zămisleau metale şi nestemate." (pag. 100)

Asta îmi aminteşte de suitoarea din mina de cupru în care am coborât în Cuba. Era un puţ strâmt între două galerii prin care am urcat, cu chiu cu vai şi nu fără pericolul de a cădea şi a mă răni. Suitoarea se numea… Juanita. Era, realmente, „vagina" pomenită de Eliade, iar minerii, care habar n-aveau de limba egipteană şi de concepţia pământului „matrice", au botezat-o astfel conform, probabil, unor vechi tradiţii.

(8 iulie 2016)

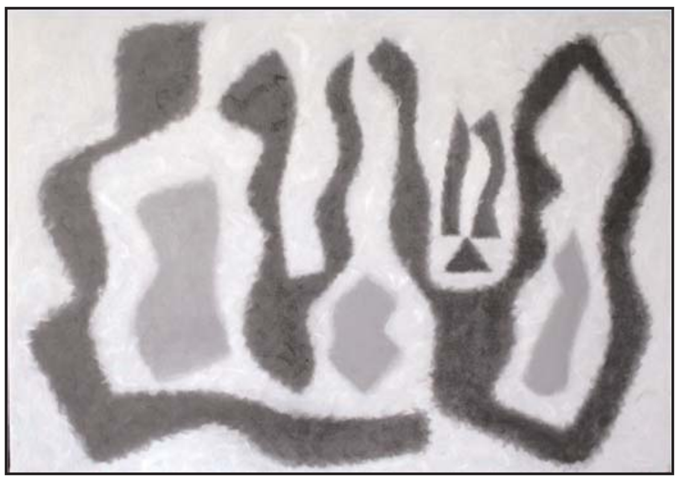
Întrebări de insomniac

Rodica LĂZĂRESCU

Absolventă a şapte clase într-o comună din zona făcută cândva celebră de alde Tanţa şi Costel, fidelă ascultătoare – avea, n-avea treabă – a emisiunilor ce se revărsau din difuzorul spânzurat într-un cui din peretele bucătăriei (pe timp de vară, scos în curte), mai apoi telespectatoare, la ceas de seară, în faţa micului ecran al sovieticului Temp 6 (când televiziunea română abia făcea vreo trei anişori), Mama (Dumnezeu s-o odihnească) rula frecvent în vocabularul ei, adecvate împrejurărilor, expresii precum *Unde e Miţa mea acum?, Gratis, mamă soacră!, Muieţi îs posmagii?, Trage uşa după tine!, E Lăsata, secule!, Eşti măgar şi n-ai manere!* Şi încă multe altele.

Mă întreb, după atâţia ani de „libertate", de „intrare în Europa", de „România educată" şi de alte minunăţii post(cică)revoluţionare, şi vă întreb şi pe domnia-voastră: ce mai spun aceste vorbe tânărului de azi…, adică, auzindu-le, ştie el unde e Miţa, cine-i secu' şi cine măgarul? Pe scurt: e în stare să decodifice mesajul?

Horia Bădescu

Vin dintr-un sat de pe valea Argeşului, binecuvântat fie Cel ce m-a trimis în lumină, vorba lui Blaga, acolo, în raiul meu despre care am povestit într-o carte! Mi-am petrecut însă copilăria şi adolescenţa la lumina lămpii, electrificarea a venit târziu, radioul cu baterie, care aducea veştile în casă cândva, rămăsese mut pentru vecie de pe la sfârşitul anilor patruzeci ai trecutului veac, când au început „aventurile" concentraţionare ale tatei, aşa încât difuzorul care marca viaţa românească a „poporului din fund" al deceniului al cincilea mi-a devenit familiar în vremea liceului, la una dintre gazdele la care am locuit la Curtea de Argeş. Având ca unică utilitate deşteptarea la orele cinci ale dimineţii, când e somnul mai dulce, mult prea devreme pentru elevul care n-avea de făcut decât cinci minute până la poarta şcolii. Vreau a zice că, la vremea aceea, în ceea ce mă priveşte, nu existau nici condiţiile şi nici propensiunea pentru emisiunile despre care faceţi vorbire: teatrul la microfon, dramatizări ale operelor literare, biografii sonore ale clasicilor etc., fiindcă de acolo provin expresiile pe care le aduceţi în discuţie. Emisiuni de care soarta avea să mă lege în anii în care am slujit Radio Cluj.

Decenii la rând, în viaţa locuitorilor orăşelelor şi satelor româneşti, lumea teatrului ajungea pe calea undelor radiofonice şi, mai apoi, a micului ecran. Când electrificarea a întors radioul în casa părinţilor mei, serile se mergea la teatru, vezi bine radiofonic, iar expresiile în cauză erau *monnaie courante* în conversaţie, marcând situaţii şi contexte cotidiene. Decenii la rând radioul şi televiziunea au făcut educaţie teatrală şi, implicit, cultură majoră, cu vocile şi prestaţia scenică a zecilor şi zecilor de mari actori, cu care ne blagoslovise Dumnezeu, în acea perioadă de renaştere scenică irepetabilă.

Acum, în fastele timpuri despre care vorbiţi, teatrul la microfon a devenit o realitate mai mult pentru insomniaci, folosind, evident, Fonoteca de aur a Radioului, iar Televiziunea, care, vorba cuiva, monta două premiere pe săptămână – şi ce piese, şi cu ce actori, şi cu ce regizori! – şi-a sistat practic producţia, a desfiinţat pentru o lungă perioadă canalul România Cultural, reluat, în sfârşit!, abia de câteva săptămâni (Doamne, dă!), pentru a apela, la nevoie, tot la arhivă.

Aşadar, posibilitatea ca acele expresii – care vin din lumea operelor domnilor Caragiale, Muşatescu, Kiriţescu, Victor Ion Popa *et alii,* clasice unele, fundamentale altele, ale literaturii române – să fie înţelese e destul de redusă. Cu atât mai mult, cu cât autorii în cauză şi universul operelor lor a fost în bună măsură radiat din curricula (Doamne, ce mult le place dascălilor de şcoală nouă şi mai marilor lor vorba aiasta!) şcolară. Cine să mai urmărească teatrul radiofonic ori de televiziune, când ai la dispoziţie mult mai interesantul hău al virtualului? Scena însăşi pare a-i fi uitat sau, dacă nu, vai de viziunea „modernă" în care sunt citiţi! Cu ce instrumente să le decodifice junele generaţii? Că sunt tineri instruiţi şi interesaţi de partea aceea din om care nu şi-a agăţat inima în pironul internetului şi-al telefonului e sigur. Dar pentru marea masă a „râtanilor", vorba genialului Caragiale de la care ne vin multe dintre acele vorbe, ele rămân interzise pentru totdeauna. Niciun bai!, cum zice ardeleanul. Mahalaua care-a cotropit România şi-a adus şi *implementat* propria zestre verbală!

Mircea Popa

Problema ridicată de întrebările anchetei de faţă se referă la cultura literară a elevilor. Cine a citit în copilărie poveştile şi amintirile lui Creangă, dramaturgia lui Caragiale, poeziile lui Eminescu e imposibil să nu fi reţinut citate şi replici celebre, pe care apoi le poate întâlni în spaţiul public cu anumite ocazii. Ele devin, prin repetare, ticuri şi clişee lingvistice sau lexicale care pot face impresie, dar pot produce şi derută sau saţietate. Partea bună e să ştim cui aparţin (operă, autor, personaj) replicile sau sintagmele folosite. Partea rea e să înlocuim ştiinţa adevărată a conţinutului unor asemenea texte cu replici hazoase şi cu stereotipii, care nu spun mai mult dincolo de amuzamentul imediat. Apelul la lectură trebuie să fie determinant, iar reluarea periodică a unor texte clasice sau pe care le întâlnim în opere celebre, în anumite etape şi vârste ale dezvoltării noastre personale, să fie una dintre căile care să ne conducă spre adevărata lectură şcolară. Pe vremea tinereţii noastre, existau caiete speciale de „Lecturi particulare", române şi străine, de „Compuneri" şi de alte categorii de investigaţie personală, iar creşterea paginilor acestor rezumate şi meditaţii, născute pe marginea cărţilor citite, era o cale sigură spre un învăţământ de calitate. Nu toţi avem memoria fenomenală a lui Florin Piersic, să reţinem prin ani sute de roluri şi replici din filme sau din piesele jucate. E nevoie, prin urmare, de aprofundarea periodică a marilor capodopere ale literaturii noastre şi a celor din patrimoniul universal, ca să putem apărea în ochii colegilor ca adevăraţi purtători de nou şi de cunoştinţe folositoare. Din păcate, situaţia din ultimii treizeci de ani a fost contrară unor astfel de planuri de însuşire metodică de cunoştinţe, desele întreruperi, schimbări de programă, recomandări de predare şi de canon literar au şubrezit interesul general pentru lectură şi pentru însuşirea unei culturi cu care să putem face faţă în lume. Am ajuns în situaţia ca învăţământul nostru liceal să fie un fel de caricatură, întrerupt din cauza pandemiei şi mutat online. Cine să verifice dacă elevii de acasă urmăreau lecţiile, şi aşa anoste şi plictisitoare, sau se ocupau cu altceva?

→

Homo sapiens

Asistăm de la an la an la prăbuşirea nivelului de pregătire al elevilor, iar examenul de capacitate a ajuns şi el un fel de lehamisească, cu subiecte şi mod de tratare tot mai departe de adevăratele ţeluri ale construcţiei unei personalităţi armonioase. Din punctul meu de vedere, el ar trebui să se dea doar la Limba şi la Literatura Română şi la Istorie, deoarece un tânăr care nu cunoaşte trecutul propriului său popor nu va şti să-i asigure nici viitorul dorit. Cei mai mulţi absolvenţi de liceu au o „cultură de telefon”, iar perpetuarea acestui mod de a răspunde la întrebările vieţii înseamnă de fapt subminarea creativităţii proprii. Unii au ajuns să considere că e inutil să mai înveţe ceva, inclusiv tabla înmulţirii, dacă telefonul îţi poate da răspunsul la orice întrebare. Necazul mare e că şi acei care redactează textele pentru a fi rememorate şi introduse în telefon sunt din ce în ce mai puţin pregătiţi, mai puţin exigenţi şi tot mai indulgenţi cu exprimarea corectă în limba maternă. Apoi, vine la rând ţinuta. Nu e permis să răspunzi unei întrebări cu „Deci” şi nici cu „Păi”, acestea fiind formulări rebarbative şi dovadă de proastă educaţie. Răspunsurile trebuie să fie formulate elegant, să fie spontane, prompte, clare şi pline de tâlc şi învăţăminte. Un profesor bun în ziua de astăzi echivalează cât o comoară. Merită să-i identificăm chiar cu detectorul de metale rare. să-i păstrăm şi să-i onorăm cu dragostea şi recunoştinţa noastră.

Constantin Coroiu

Nu e în stare.

Şerban Codrin Denk

Tragi-tragedia (deloc comedia) începe şi sfârşeşte în şcoală, unde profesorul de limba română este pus la zid de întreaga voinţă de clasă dacă îndrăzneşte să roage pe un elev oarecare să deschidă manualul şi să citească un paragraf. După clasa a VIII-a, nu mai catadicseşte nimeni să răsfoiască o carte, excepţie făcând ecranul telefonului, la ştiri despre fotbal, modă. Azi jurnaliştii Caragiale sau Arghezi ar fi daţi afară de la postul de televiziune dacă s-ar îndoi de doctoratul ministrului Învăţământului ori de titlul de Doctor Honoris Causa acordat unui tătuc al criticii literare tocmai fiindcă el, criticul, se dezice de întreaga literatură română contemporană, cu o singură excepţie gălăgioasă, şi anulează valorile clasice, cu argumente precum cel imputat *Luceafărului* eminescian pentru că e scris în versuri prea scurte.

Revin la Mihai Eminescu. Revizorul şcolar se revolta împotriva onor/oror ministerului instrucţiunii publice pentru programele şcolare absurd de încărcate, cu matematică, istorie, limbile română, greacă, latină, geografie, muzică, desen, cusutul cu acul şi bătutul cuielor, fiindcă în viaţă e nevoie de toate. Azi acţionăm ştiinţific, suprapedagogic, hermeneutic şi împingem spre absolvire generaţii de analfabeţi, fără matematică, istorie, limbi (mai ales română) şi aşa mai departe, dar experţi în cafenele, votcă, ţigări cu şi fără filtru. Nu cumva programele absurde erau mai raţionale, domnule Eminescu, trăitor într-o epocă liberală înaintea veacului nostru democratic în alt fel, până la esenţa răului?

M-a pus păcatul să ajung într-o clasă de liceu pedagogic, unde, vorbind, nu am fost înţeles. Aminteam despre scriitorii clasici, canonici, despre scriitorii contemporani. Biata profesoară m-a întrerupt: azi elevii nu mai citesc, găsesc direct comentarii pe internet şi le ajunge. Am întrebat pe suprabeneficiarii revoluţiei informaţionale: aţi auzit de numele vreunui scriitor român contemporan? Da, a fost răspunsul. Cine? Cărtărescu, ha, ha, ha. Ce carte aţi citit? Niciuna, ha, ha, ha, dar se face reclamă pe internet, suntem îndemnaţi să cumpărăm un roman. Ce roman? Nu a dat răspuns decât unul, probabil mai isteţ, mai interesat, mai puţin adormit în bancă, romanul *Teodoros.* Îl veţi cumpăra şi citi? Întreaga clasă a râs, însă deloc ironic, ci serios, înfricoşător de brutal. M-am cutremurat. Despre asta e vorba.

Gheorghe Lăzărescu

Nu cred că un tânăr de azi poate să mai decodifice aceste mesaje. Generaţia mea regretă acest lucru. Generaţia anterioară ar fi regretat şi ea. Dar la o scară mai largă a istoriei nu este nicio tragedie, fiindcă fiecare epocă are „citatele” ei. Contează, cred, contextul cultural-istoric şi mijloacele de transmitere.

După cum spuneţi şi dumneavoastră, principalele căi de transmitere a replicilor din Caragiale şi Muşatescu au fost radioul şi televiziunea. În ceea ce mă priveşte, în orice caz. Şi acum cuvintele „Vorba e unde e Miţa acum?” îmi răsună în memorie pronunţate de Costache Antoniu în înregistrarea cu *C.F.R.* Apoi televiziunea a avut un rol important. Aşa au căpătat o largă răspândire şi replici din *Tanţa şi Costel,* de care pomeniţi.

Un rol a avut şi şcoala, deşi poate nu la fel de important, pentru că niciodată n-a insistat prea mult asupra comicului. Poate replicile din Creangă să vină din această sursă, mai ales atunci când se plasau în tradiţia snoavei populare, cum este cazul cu „Muieţi îs posmagii?” Mă mai gândesc şi la replica „Râzi tu, râzi, Harap-Alb”, care mai circulă şi acum, dar cu o nuanţă uşor parodică. În prezent, şcoala ar putea face mai mult pentru decodarea unor asemenea citate clasice. Profesorii ar trebui să explice termeni peste care adesea trec cu uşurinţă, considerându-i cunoscuţi, fără să se asigure dacă elevii chiar îi înţeleg. De exemplu, „posmagi” sau „Lăsata Secului”.

În alte epoci erau în circulaţie alte citate. Caragiale însuşi ironizează utilizarea unor clişee din vremea lui, de exemplu, „Angel radios”. Pe atunci însă mediile culturale erau mai evident deosebite unele de altele. În mediile populare, zicătorile ar putea fi considerate astfel de bunuri culturale de folosinţă comună.

În limbajul tinerilor de azi, asemenea replici de mare circulaţie s-ar numi „meme”, un termen pe care eu l-am aflat abia de curând şi care, provenind din grecescul „minema” („lucru imitat sau copiat”), înseamnă o idee, o imagine, un banc, un text publicitar sau un motiv muzical care se răspândeşte rapid de la o persoană la alta prin intermediul canalelor de comunicare online. „Memele” prezentului sunt altele decât cele de pe timpul meu şi, printre ele, imaginile par să aibă o pondere mai mare decât cuvintele, ceea ce reprezintă o caracteristică generală a culturii contemporane. Desigur că succesul „memelor” actuale este determinat de raportarea la contextul cultural şi istoric contemporan, ceea ce face ca un om al generaţiei mele să aibă greutăţi în decodificarea unora dintre ele, tot astfel cum tinerii de azi au dificultăţi în decodarea „memelor” din vremea mea.

Adrian Jicu

Extrem de necesare în contextul actual, întrebările dumneavoastră oferă numeroase teme de reflecţie, atingând probleme sensibile ale prezentului cărora, furaţi de grijile de zi cu zi, nu le mai acordăm importanţa meritată. Cui îi mai arde astăzi de educaţie, în condiţiile în care suntem asaltaţi de tot soiul de ameninţări, fie ele medicale, economice, militare sau climaterice? Cine să mai aibă preocupări desuete precum lectura sau studiul şi cine să-şi mai bată capul cu chestiuni literare ori ştiinţifice? Într-o lume tot mai înstrăinată de ea însăşi, lovită de un straniu autism şi de pulsiuni autodistructive, nu mai e de bonton să-ţi presari discursul cu citate şi trimiteri livreşti. Şi nici să ai cultură generală.

Nu cred în scenariile apocaliptice care cântă prohodul umanităţii, dar nici nu pot să nu mă gândesc la direcţia pe care merge ea. Nu cred că pe vremea mea zahărul era mai dulce. Era mai puţin şi pe cartelă. Dar un strungar sau o textilistă putea înţelege subtilităţile unui scheci, savura producţiile culturale (bune-rele, cum erau ele) sau citea literatură. Aşa că n-ar fi rău să adoptăm o atitudine echilibrată pentru că, vrem, nu vrem, se produc, sub ochii noştri, mutaţii semnificative. E lesne a constata că locul referinţelor culturale de odinioară (pe care le posedau inclusiv cei cu studii medii sau primare) a fost luat de trimiteri la versuri din manele, replici de *stand-up comedy* sau de slangul dominant în lumea virtuală. Scepticii vor spune că se poate trăi şi fără a şti unde a ajuns Miţa (mea) sau cine are şi cine nu are *manere* sau care-i treaba cu posmagii muieţi. Eu voi spune că putem, dar că ar fi păcat să ne privăm vieţile de tot ceea ce înseamnă plăcerile spiritului.

Cât priveşte „România educată”, ea s-a dovedit un balon de săpun, care, în chip previzibil, s-a dezumflat repede, fiind o sumă de sloganuri şi clişee străine de problemele adevărate ale şcolii româneşti. Educaţia nu se face cu gargară electorală, ci cu bani şi cu oameni. E suficient să ne gândim la bugetul alocat Ministerului Educaţiei în ultimii 30 de ani, pentru a înţelege că, de fapt, în locul procentului de 6% din PIB (prevăzut în Constituţie), Educaţia a primit, de regulă, cam jumătate, iar în anul de graţie 2023 nici măcar atât. Pe de altă parte, asistăm la o degradare accelerată a prestigiului profesorului şi al şcolii, cauzele fiind multiple: răsturnarea valorilor, lipsa unei motivaţii reale a învăţării, dezinteresul cvasi-generalizat faţă de noţiunea de educaţie, concurenţa altor medii etc. Să nu ne mire, deci, că tinerii din ziua de astăzi nu mai pot decoda mesajul. Ne-o demonstrează statisticile, potrivit cărora proporţiile analfabetismului funcţional au depăşit în România 40%. E doar unul dintre multele exemple care se pot invoca pentru a atrage atenţia asupra direcţiei greşite în care mergem.

Maria Niţu

Nici eu nu mai ştiu, draga mea, pe unde o fi ajuns Miţa noastră, că prea încurcate sunt căile Domnului!

Dar nu-i niciun bai!

Pe când ne uitam noi la televizorul Temp 6, la programe scurte, sandwich între două telejurnale (cu ştiri *politically correct*, despre societatea victorios multilateral dezvoltată), aveai timp berechet să-l citeşti pe Caragiale, era chiar predat triumfal în şcoală – exemplu la gazeta de perete „Aşa nu!” despre politica şi tabieturile burgheze!

Acum lectura clasicilor e o curiozitate de muzeu Antipa, când vin în avalanşă „distracţii” pe care nici într-o sută de ani de altădată nu le poţi digera pe-ndelete, *carpe diem,* pragmatic, trăieşte-ţi clipa, asta e *cool!*

Nepotul meu nu ştie de Bubico, dar mă apostrofează jenat: „Cuuum?! Nu ştii de Scooby-Doo?!” Despre „Albă ca Zăpada” ştie că e un desen animat de Walt Disney, ce-i spun eu poveşti despre Fraţii Grimm?! Cine mai sunt şi ăştia?!! Prâslea cel Voinic ori Harap Alb sunt anonimi, chiar impostori, cine a mai auzit de Petre Ispirescu, ori va mai şti de Ion Creangă (scos cu aplomb analfabet fudul din programa şcolară!), când erou universal e doar Harry Potter, cu tot clanul său de prieteni şi vrăjitori?!

Se-nvârte roata, *ma chère,* e timpul muzicii electronice, nu al harfei lui Orfeu.

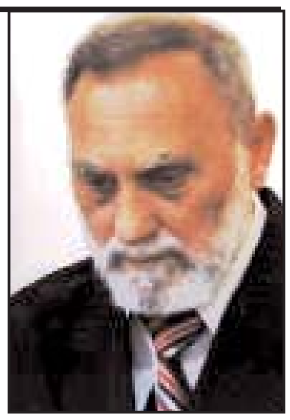
Şi e în firea lucrurilor, ruleta asta… de Cazinou! Mizezi pentru câştig pe ce e în vogă!

Când o expresie intră în folclor, în vorbirea populară, în timp, după legea istorică a semanticii lingvistice, îşi pierde originea, sensul imediat brut. Să ne mulţumim cu satisfacţia popularităţii, a celebrităţii, atât de citită şi citată o spusă, că a intrat în folclor (care nu degeaba circulă pe autostrada principală, „oral şi colectiv”!), circuulă, şi circuuulă, până îşi pierde părinţii biologici, toată lumea o adoptă, ca pe un bun universal!).

Mi-e dor de rubrica „Sământa de vorbă”, în care căutam originea unor expresii, să scot din „colbul vremii” poveşti incitante, cu volane lingvistice! Cred că s-ar putea continua la nesfârşit, „enigmele savuroase” ale expresiilor devenite populare fiind un tezaur inepuizabil, un „sac fără fund”.

E un farmec deosebit epopeea asta a expresiilor care nu mai pot fi decodate exact imediat, dar îşi păstrează-n timp conotaţia şi după arheologie lingvistică descoperi poveşti minunate cu parfum de epocă mai ceva ca Yves Saint Laurent, Dior ori Coco Chanel, curată ambrozie, elixir al zeilor!

Patera din tezaurul de la Pietroasa. O nouă interpretare

Florin HORVATH

Interesanta şi controversata piesă în discuţie (Fig. 1) a suscitat destul interes de-a lungul vremilor. Cu un diametru de 25,7 cm şi o înălţime 7,5 cm, acest platou de aur se sprijină pe o bază joasă, ce are în centru o statuetă de 3,7 cm, reprezentând un personaj feminin stând pe un tron circular. Platoul are jur-împrejur o coardă de viţă de vie şi ciorchini de struguri din loc în loc, în partea marginal-exterioară. S-a presupus că figurile de pe brâul lateral au fost realizate prin tehnica ciocănirii metalului în relief.

Aceste personaje au fost interpretate mai întâi de Ch. Linas, care le-a identificat cu divinităţi din Walhalla germanică. Anume, toate erau „venite la o petrecere" în jurul personajului Herta (Ţărâna Mamă) sau a bătrânei Jordth, adică a femeii aflate pe tronul din mijlocul vasului.

1

Figurile de pe pateră au fost desenate şi de Henrier Trenk, desene folosite şi de cunoscutul Al. Odobescu. Acesta lansează în anul 1889 o teorie proprie, preluată şi de Const. C. Giurescu, în 1976. Se susţinea faptul că proprietar al obiectului de tezaur a fost vestitul Athanaric, rege al vizigoţilor în 369, care, intrând în conflict cu împăratul roman Valens, pleacă refugiindu-se la Constantinopol în 381.

Probabil de aceea, Odobescu datează vasul ca fiind din 381 d.Ch. În catalogul Goldhelm, din 1994, se avansează şi ideea că întreg tezaurul este alcătuit din piese/elemente realizate în timpuri diferite şi au reprezentat „cadouri" primite de anumiţi conducători germani de la cârmuitorii imperiului roman.

Patera este unanim recunoscută a fi unitară stilistic, realizată în manieră „greco-romană", cu toate că pe ea sunt reprezentate „divinităţi de sorginte germanică, alături de câteva personaje mitologice clasice". Mai mult, s-a apreciat că personajul în „haină de zale" ca şi animalele din jurul tronului rotund reprezintă „motive pastorale iraniene". Interpretarea lui Joseph Campbell este publicată în nr. 2, februarie 2023, a revistei *Curtea de la Argeş*.

I. Pornind de la noua cronologie a perioadei cuprinse între 12.000 î.Ch. şi anul 4 î.Ch., expusă în capitolul *Ceasul Astral* al volumului *Vămile devenirii* publicat în 2022 la Ed. Caiete Silvane, păstrăm ideea că personajele de pe pateră sunt expuse într-o relaţie unitară şi susţinem că reprezintă personaje de mare importanţă pentru devenirea actului iniţiatic în Dacia.

Pentru ca lucrurile să poate fi înţelese cum se cuvine, am purces la a reprezenta separat fiecare personaj, analizându-l şi motivându-l ca atare într-o altă realizare decât cea folosită de Al. Odobescu. Prin urmare, fără a mai lungi vorba, expunem piesa, patera, aşa cum arată ea în întregul ansamblu (brâul lateral + personajul central + brâul din jurul tronului circular), precizând că vom începe şirul personajelor cu cel spre care priveşte direct personajul de pe tron, sugerându-ne a fi baza/începutul lanţului de prezenţe de pe brâul lateral.

ORFEU, datat la 8000 î.Ch. (Fig. 2). După cum se poate constata, după privirea personajului central, cel considerat ca prezenţă fundamentală este un bărbat aşezat pe un jilţ şi ţinând în mână o liră. După părerea noastră, este vestitul Orfeu. Aşa cum am descris şi în volumul citat anterior, Orfeu este cel ce primeşte de la veghetorii coborâţi din cer taina iniţierii şi întreg Tezaurul primordial de învăţătură oferită dacilor de aceşti veghetori trimişi de Tatăl Ceresc spre a-i ajuta pe oameni la începutul existenţei lor.

2

3

4

5

El este şi cel care, ajutat de uriaşii ce au rezultat din împerecherea îngerilor veghetori cu pământencele, a realizat salba de nouă grote din pântecul Carpaţilor, în care, prevenit că va urma un potop cumplit, a ascuns/protejat întreaga zestre primordială primită.

Aşa a luat fiinţă lumea/tărâmul Adevărului şi al Dreptăţii, regăsit şi în basmele româneşti, tărâm denumit Agartha. Peste puţin timp, Tatăl Ceresc mută Polul Spiritual Pământesc, proiecţie a celui Ceresc, din Carpaţi în Tibet.

Sugerăm că Orfeu poate fi considerat drept primul păstor al Tainei. Tot atunci apare în Bucegi, prin osteneala uriaşilor, faimosul Sfinx, cel ce se va regăsi şi în alte părţi ale Daciei, replicat de peste 80 de ori.

Urmând desenul realizat după elementele de pe palierul cu personaje, observăm că este reprezentat cu lira în mâna stângă şi şezând pe un jilţ, în vreme ce la picioare are culcat un lup, simbol aparte pentru daci, amintind de simbolicul steag al dragonului cu cap de lup, dar şi de faimosul lup alb, coborâtor din tărâmul nevăzutului.

Mergând în sensul acelor de ceasornic, adică al evoluţiei omenirii, urmează personajul (Fig. 3) reprezentând pe faimosul **ENOH,** datat la 7700 î.Ch., cunoscut personaj biblic, cel ce mijloceşte între veghetorii aflaţi pe pământ şi Tatăl Ceresc. El este cel ce închide o parte din zestrea primordială rămasă la suprafaţă (nedusă în Agartha) în perimetrul celor 40 de iezere din munţii Şureanu.

Împreună cu iniţiaţii ce nu l-au urmat pe Orfeu în Agartha, Enoh organizează primul grup de înţelepţi ai Daciei, meniţi a transmite pe cale orală geometria sacră, numeraţia sacră, începând cu prima formă de comunicare prin semne simbolice.

Aşa cum e reprezentat în pateră, el ţine în mâna dreaptă, la vedere, doar jumătate din funia simbolică a nemuririi, pusă pe înţelesul dacilor de către veghetori. Are haina din „zale de lumină", iar în mâna stângă toiagul de învăţător sau mag, dar şi interpretat ca un veritabil tulnic de vestitor, al învăţăturii sacre, dobândită de la veghetori. El este cel ce „a văzut cu ochii săi" strălucirea divină, atunci când a mijlocit pentru vinovaţii veghetori în faţa Tatălui.

Prunca MARIA – la 4050 î.Ch. (Fig. 4). Urmează o figurină ce pare fie subdimensionată, fie chiar un copil. Propunem a fi identificată cu Maria (Miriam) sau „Floarea de Măr", care a dat naştere celor „doi gemeni sacri", conform legendei străvechi. E vorba de un băiat, Albul, şi o fată, Roşioara, botezaţi astfel de perechea de păstori care i-au înfiat. Prunca Miriam naşte din voia lui Dumnezeu – sau Diaus-Pitar, pentru al lăsa moştenire dacilor faimosul cuplu/ pereche trimişi de Tatăl, pentru a-i revigora pe daci şi a-i atrage pe calea iniţierii întru taina menirii lor.

Privind desenul, observăm că juna persoană ţine pe cap coşul/leagănul cu cei doi prunci, pe care-l susţine cu dreapta, în vreme ce în stânga ţine toiagul simbolic cu cei doi lăstari pereche meniţi a aduce alinare şi folos spiritual dacilor. Ea simbolizează „puterea întemeieri" prin iniţiatul şi Magul Zalmoxis, iar Roşioara e prima prezenţă feminină cu rang de preoteasă la templul de lângă Sfinxul din Bucegi.

În figura cu numărul 5 îl regăsim pe **ZALMOXIS** (datat la 4030 î.Ch.). El a avut misia de a revigora şi aşeza învăţătura şi ritualurile de iniţiere, după ce se întoarce din Agartha, unde a coborât, cercetând elementele de Zestre primordială.

Devine iute conducătorul tinerilor proaspăt iniţiaţi din munţi, cărora le lasă moştenire Legile Belagine şi impune fiecărei comunităţi dacice a avea „Sfatul celor 10 înţelepţi".

Privind la desenul ce-l reprezintă, observăm că Zalmoxis ţine, ca şi Enoh, în dreapta, jumătatea de funie simbolică a nemuririi, iar în stânga toiagul cu flacăra nestinsă a cunoaşterii. Pe umărul drept ţine „pasărea–spirit", menită a-i întări menirea de chemător către iniţiere a celor ce se detaşau a fi drepţi şi însetaţi de cunoaştere.

→

Homo sapiens

ROŞIOARA (Fig. 6) este geamăna lui Zalmoxis, chemată a fi întâia femeie preoteasă, oficiind în templul de lângă Sfinx. Este datată ca şi fratele ei la (4030 î.Ch.). Ea va determina apariţia primei generaţii de „vindecătoare”, folosind ierburi de leac şi diferite tehnici de transfer de energie prin folosirea palmelor.

Privind figura ce o reprezintă pe pateră, o vedem ţinând în mâna dreaptă vasul cu „apă neîncepută” indispensabilă vindecătoarelor şi în stânga vasul/farfuria cu untdelemnul mirungerii, în semn de consacrare a celor chemaţi la iniţiere.

Ca geamănă a lui Zalmoxis, îl va celebra anual, după momentul în care asistă la urcarea acestuia la cer.

Aici se termină partea străveche a figurilor fundamentale din istoria dacilor, cuprinzând cele 5 personaje emblematice pentru începuturile cantonate cronologic între 8000 î.Ch. şi 4030 î.Ch.

6

7

8

9

II. Partea veche cuprinde ecartul de timp dintre 3020 î.Ch. şi 1770 î.Ch. Ea începe cu figura a şasea, care o reprezintă pe cea desemnată de voia lui Diaus–Pitar de a pune bun început pentru reaşezarea istoriei Daciei după ce Pământul a fost lovit de cele şapte comete la 3300 î.Ch., cataclism ce a generat destule schimbări.

IO (Fig. 7), datată ca existenţă la 3020 î.Ch., este prima prinţesă a Daciei, fiica lui Agenor (cel fără de naştere – *agenesis*).

Va duce prin voia Celui de Sus imaginea Daciei, legată de profunzimea Zestrei primordiale, în lume, adică tocmai în Egipt. Ameninţată de o seamă de duhuri rele, şi nu cum s-a consemnat în legendă, ea fuge şi se ascunde dincolo de perimetrul continentului European, tocmai în Egipt. Corabia cu care va ajunge în noul tărâm este condusă de corăbierul dac Petru, care, la rugămintea ei, se va stabili şi el în Egipt, încercând s-o ocrotească.

Curând, Io este curtată de faraonul Adjuib, al cincilea din prima dinastie, care, pierzându-şi cu trei ani în urmă soţia şi fiul (prinţul Sabu), o cere de soţie.

Privind la figura din pateră, observăm că ţine pe umărul drept aceeaşi pasăre–spirit, iar în mâna dreaptă acel sceptru, terminat la vârf cu o cruce îndreptată spre pământ, sugerând că pentru pământul Daciei a fost desemnată a conferi *nobleţea de apartenenţă* pentru toţi voievozii şi conducătorii ce se vor perinda pe acest pământ binecuvântat. Aşadar, numele ei, Io, va fi formula de nobleţe aşa cum s-a consemnat în istoria noastră. Io, reprezintă simbolul ezoteric prin care începutul (I sau 1) întinde mâna necuprinderii (O), reuniune de semne ce-i conferă o puţin bănuită importanţă.

AGENOR, cantonat la 3100 î.Ch. (Fig. 8), este personajul desemnat ca, după potopul de la 3300 declanşat de cele şapte comete, să purceadă la reîntemeierea vieţii/societăţii în străvechea Dacie.

El are trei fii: Filix, Cilix şi Cadmoş, şi pe fiica şi minunata Io. După plecarea, în pripă a fetei, Agenor îi trimite pe cei trei feciori să o caute. Va da de ea Cadmoş, în preajma unei grote din munţii Daciei. Apoi, percepând primejdia, o îndeamnă a se ascunde cât mai departe.

El, Agenor, poartă în mâini făclia sacră, *Lumina Vieţii,* a începutului vieţii, fapt ce-i simbolizează menirea istorică sub raport ezoteric.

CADMOŞ, plasat la 3050 î.Ch. (Fig. 9), este cel ce, plecat în căutarea lui Io, o găseşte în grota în care este păzită de uriaşul Argenis. După ce o eliberează pe Io, sfătuind-o să plece cât mai departe cu acel corăbier Petru, Cadmoş ucide balaurul ce păzea avuţia (comoara de aur a) lui Ares. Balaurul tocmai înghiţise pe jumătate trupul unui lup, rămânând afară capul lupului.

Se nasc două lucruri simbolice, amândouă legate de faptele lui Cadmoş: din sângele uriaşului Argeris ce o păzea pe Io s-a născut apa Argeşului, iar din simbolica îngemănare dintre balaur şi lup se va decide componenţa steagului dacic.

Pentru vrednicia sa, Cadmoş primeşte de la Ares pe fiica acestuia, Armonia, de soţie şi dreptul de a avea în folosinţă grăunţele de aur din apa Arieşului. El şi Armonia se vor bucura de preţuirea şi respectul comunităţilor de daci, care-l vor alege rege.

Privind desenul ce-l reprezintă, observăm că el ţine în mâna dreaptă jumătate din semnul nesfârşirii (găitanul împletit ca semn al dragostei), îndreptat în jos, înspre pământul care-l va ocroti cu grija şi iubirea sa.

10

11

12

ARMONIA, plasată la 3040 î.Ch. (Fig. 10), este soaţa lui Cadmoş. Ea o va naşte pe fiica lor Semelle, care, asemeni mătuşii sale Io, va părăsi casa părintească, fugind în munţi.

Armonia organizează toată munca de culegere/separare a aurului din Arieş şi devine în timp urmaşă a preoteselor ce oficiau la templul de lângă Sfinx.

Privind la desen, vedem că ea ţine în stânga cornul abundenţei (simbolizând aurul din Arieş) şi în dreapta elementul de mirungere cu semn sacru a frunţii celor aleşi.

13

14

IMHOTEP, la 2780 î.Ch. (Fig. 11), este strănepotul dacului corăbier Petru, care a adus-o pe Io în Egipt. Iubitor de cunoaştere de mic, la 19 ani el dobândeşte iniţierea, la Abydos, în templul consacrat de Epafos. Deprinde iute şi cunoaşterea calculelor legate de relaţiile matematice din modelul piramidei, cel adus de acelaşi Epafos la Abydos, copie a celei din Bucegi. Odată cu acele calcule/relaţii, primeşte şi taina cotului regal, unitate de măsură folosită în Dacia.

La 2775 ajunge chiar mare preot la Şcoala iniţiatică şi templul din Abydos. Imhotep, ridicat la rang de inginer regal, va proiecta şi supraveghea ridicarea piramidei în trepte, prima dincolo de valea Gizeh, mai exact, din podişul Saqqara, din ordinul faraonului Djoser, aproape de locul unde era mormântul lui Sabu, fiul fostului faraon Adjuib, soţul lui Io.

Privind figura, observăm că Imhotep are în stânga cotul regal, iar în dreapta ţine un sul de papirusuri cu însemnări.

15

DIONISOS, cantonat la 2980 î.Ch. (Fig. 12), este fiul Semellei, fata lui Cadmoş, regele Daciei. El devine iniţiat încă de la 18 ani şi va opta pentru a coborî şi rămâne în Agartha. Acolo va mai aduna lângă sine noi iniţiaţi, spre a continua munca uriaşă de stocare şi aşezare în memoria cristalelor a părţii necercetate din Zestrea primordială primită de la veghetori. Grecii şi l-au adoptat drept semizeu, legându-l de cu totul altă conotaţie. El a avut exclusiv o dimensiune spirituală dacică.

Privind figura, îl vedem aşezat pe un scaun ţinând în mâna stângă cornul abundenţei spirituale adăpostită în Agartha, iar în mâna dreaptă sceptrul sacerdotal de Mare Preot şi conducător al tărâmului adevărului şi dreptăţii, Agartha.

SEMELLE, plasată la 3000 î.Ch. (Fig. 13), este fiica lui Cadmoş şi mama lui Dionisos, cel coborât în Agartha. Născându-l pe Dionisos din vrere divină, ea este a doua personalitate, după Miriam, care practic şi simbolic uneşte cerescul cu pământescul în planul spiritual, adică reface raportul dintre daci şi vrerea divină. După coborârea lui Dionisos în Agartha, va oficia la Templul din Bucegi, alături de Armonia.

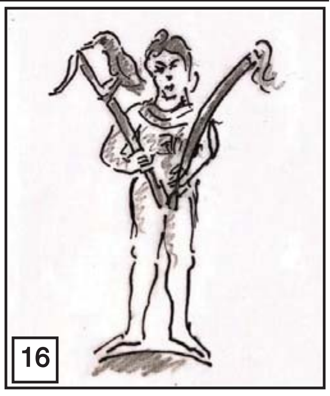
Privind figura, observăm că ea ţine în mâna stângă vasul cu untdelemnul pentru mirungerea celor iniţiaţi. Asemeni prinţesei Io, ţine pe cap simbolul acestei legături cu cerul.

EPAFOS, cantonat la 2990 î.Ch. (Fig. 14), este faimosul fiu al lui Io, care la 18 ani se întoarce în Dacia şi studiază. Este iniţiat în cunoaşterea Zalmoxiană ca şi în matematica sacră (geometrie, numeraţie, construcţie).

La reîntoarcerea în Egipt aduce cu sine faimosul disc, copia uneia din roţile carului de foc al veghetorilor, aflat în taina grotelor. Aduce ideea de feţe ale divinităţii încorporate în piramidă, acea uriaşă realizare din pântecul munţilor Daciei. Refuzat de faraonul Adjuib în a lua modelul discului de şist (roata), îl depune în mormântul fratelui său vitreg, prinţul Sabu. Acolo va fi descoperit şi se află acum expus la etaj 1 al Muzeului Naţional al Egiptului cu inscripţia „Discul prinţului Sabu” (Fig. 15).

Epafos pleacă la Abydos şi întemeiază *primul templu iniţiatic* din Egipt, cu 1000 de ani înaintea celui de la Memphys! La Abydos sădeşte şi copacul sacru, salcâmul regal, şi adaptează ritualurile din Dacia la cele ce vor sta la baza „locaşului Adevărului”, prima şcoală de artişti din Valea Regilor.

Privind la figură, îl vedem tânăr, pe cel ce a fost desemnat a duce faima spiritualităţii din Dacia dincolo de graniţele ei. A scos Dacia „în lume” şi ţine în mâna dreaptă sceptrul cunoaşterii/biciul neiertător al spiritului neodihnit vreodată!

16

RAMA (Fig. 16), la 1770 î.Ch., în fruntea acelor viteji daci, pleacă spre a duce învăţătura străbună către China, India, Iran.

Iniţiat de tânăr, îşi reclamă obârşia din seminţia dacilor de nord-vest, care îl urmează în faimosul exod ca să aşeze Învăţătura primordială, cea adăpostită în Agartha. Între altele, duce cu sine forma numerelor sacre 1,…, 9 în India, de unde ele se impun populaţiilor arabe şi reajung în Europa ca „cifre arabe”! În China, chiar în ţara Louan, şi în India, lasă sămânţa de nouă învăţătură iniţiatică. Mumia „frumoasei din Louan” stă şi azi mărturie a acestei întinse revărsări a dacilor peste Asia, în vreme ce la Corneşti (Timişoara) în vechea Dacie, era cunoscută cea mai întinsă şi bine organizată aşezare din Europa!

Privind la figura ce-l reprezintă pe Rama, observăm că ţine în stânga flacăra cunoaşterii (făclia spiritului), iar în dreapta toiagul/biciul spiritului neodihnit al cunoaşterii, pe care tronează chiar pasărea–spirit, ce-i confirmă menirea de a fi cel de al doilea, după Epafos, desemnat de Tatăl spre a scoate Dacia spirituală în lume.

Odată cu el se termină etapa II, a manifestării/prezenţelor ce ţin de epoca veche, a tradiţiei iniţiatice a dacilor.

→

Homo sapiens

III. DECENEU, cantonat la 40 î.Ch. (Fig. 17), a fost Marele Preot, sacerdotul de la Sarmisegetusa, pe vremea regelui Burebista. A plecat încă de tânăr în Egipt, unde ajunge în Abydos. El repune toată procedura ritualică din Muntele Sacru şi recuperează actul de întemeiere de la Abydos, depus de Epafos la consacrarea templului din Egipt.

Privind figura ce-l reprezintă, îl vedem ţinând în dreapta toiagul sacerdotal sau chiar tulnicul prin care vestea adunarea iniţiaţilor. În mâna stângă ţine o farfurie cu mere, roadele pomului sfânt pentru daci, pe care-l reconfirmă Deceneu la Sarmisegetusa, în amintirea jertfei fecioarei Miriam (floare de măr!).

OSTARA, la 20 î.Ch. (Fig. 18), este practic ultima mare vindecătoare din Dacia, cea desemnată de Tatăl a avea rol de închidere a perioadei străvechi şi vechi (12000 – 20 î.Ch.) a credinţei celei dintâi oferită Daciei de vestiţii veghetori. Tot ea va anunţa venirea/aşezarea unei noi credinţe, cea a „iubirii christice”!

Practic, Ostara, în traducere nu întâmplătoare *Primăvara*, asigură şi predarea în vremea regelui Cotisso a acestei piese, patera, de la fondul de avuţie/zestre laică spre sacrul Tezaur din Munte! Astfel patera trebuia să treacă din tezaurul neîngropat în apa Sargeţiei şi păstrat la curţile regale ale Daciei, încă din vremea lui Deceneu, care a adus-o din Egipt, unde a fost executată pe vremea prinţesei Io şi a fiului ei Epafos, de meşterii din „Locaşul Adevărului”, unde lucrau artiştii din Valea Regilor!

Temător de a nu se pierde în urma înfruntării ce se arăta între daci şi romani, mai exact, între Cotisso şi Tiberius (de la 10 î.Ch.), acesta a dat-o dincolo de munţii răsăriteni regelui Dicomes de la Petrodava (Piatra Neamţ de azi). După terminarea înfruntării cu romanii, Cotisso a dispus să fie dusă Ostarei, în munţii Şureanu, între iezerele sacre.

Privind la figura ce o reprezintă, observăm că Ostara ţine în mâna dreaptă vasul cu apă neîncepută, element ce simbolizează vindecătoarea, şi în mâna stângă farfuria cu untdelemnul mirungerii pentru confirmarea/însemnarea iniţiaţilor. Este, aşadar, cea care închide suita personajelor ce ţin de străbuna tradiţie!

Dacă prinţesa Io este personaj central, Ostara este cea care închide inelul simbolic al celor ce sunt reprezentaţi pe friza lateral–circulară a acestui vas din tezaurul de la Pietroasa, întorcându-ne atenţia spre faimosul Orfeu, începătorul lanţului.

Rămâne totuşi ceva neelucidat: cum de ştia prinţesa Io, sau Epafos, despre toţi cei ce urmau lanţul fundamental de care vorbeam, anume Rama, Deceneu, Ostara? Şi încă ceva: cum de a fost descoperită patera tocmai la Pietroasa?

Credem cu tărie că patera cu figuri, piesă descoperită odată cu întreg tezaurul de la Pietroasa, este o realizare separată în timp de celelalte şi că este rodul artistic al celor din „Casa/Locaşul Adevărului” de lângă Valea Regilor din Egipt. Reamintim celor ce n-au lecturat o seamă din cărţile mele că, în Zestrea Fundamentală, lăsată nouă de veghetori şi dusă şi stocată în Grota Tradiţiei din Carpaţi de Orfeu şi apoi de Zalmoxis şi Dionisos, sunt consemnate evenimentele şi personajele principale ce vor influenţa vechii Dacii până dincolo de zilele în care scriem prezenta interpretare.

De aceea, cei care azi sunt păzitori neştiuţi ai acestor taine nu sunt văzuţi de lumea obişnuită şi nici de cercetătorii care-i acuză că nu dezvăluie adevărurile ascunse în munte. Aceasta, tocmai pentru a nu contrazice marea taină a darului ceresc pe care Tatăl l-a dat omului – anume, liberul-arbitru.

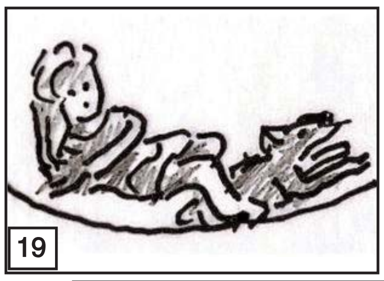
Omenirea nu ştie şi nu trebuie să ştie încotro merge şi prin ce-i este dat a trece! Jurământul depus de acei magi, ca şi de cei ce sunt îngăduiţi a-i vedea, este cumplit, un jurământ greu pe care numai firile întregi şi pline de credinţă îl pot ţine!

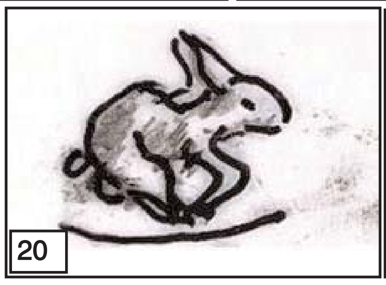
Aşadar, Epafos, cel ce s-a iniţiat în Dacia, coborând în Agartha, a avut cunoştinţă de această întreagă cronologie (12000 î.Ch. – naşterea lui Iisus), precum şi de existenţa personajelor ce sunt dăruite prin vrere de sus a avea rol important în această devenire!

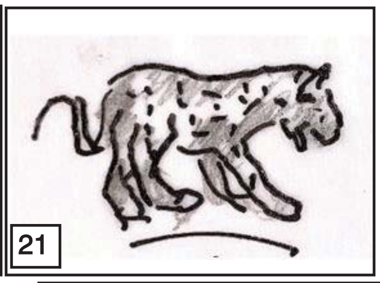
Atunci când a înţeles că Dacia are în propriul destin această „pedeapsă” a simplităţii şi nontrufiei, a dorit ca ceva încriptat, simbolic, să rămână, marcând „ieşirile” spiritualităţii dacilor, în pofida faptului că ei n-au *lăsat scris,* ca alte seminţii, nedorind să-şi etaleze vreun rol determinat sau de dominaţie asupra niciuneia dintre seminţii. Prin urmare, Epafos este cel ce a conferit identitate şi amănunte pentru fiecare dintre personajele (16 la număr) aflate pe pateră. În chip firesc, acei artişti au înveşmântat trupul personajelor cu veşminte pe care le considerau ale celor de dincolo de Marea Mediterană, greci, romani, care în timp urmau a le influenţa şi lor evoluţia. Odobescu şi ceilalţi au dat curs acestor amănunte de vestimentaţie, dar mai cu seamă ceilalţi care s-au aplecat cu studiul asupra paterei n-au avut nicio clipă în minte gândul că acest artefact poate fi al acestui pământ şi că are o importanţă covârşitoare pentru istoria neamului nostru.

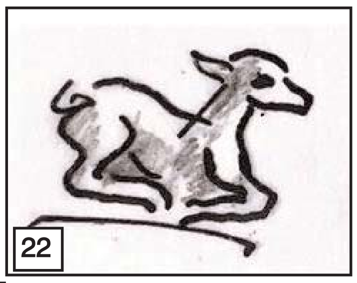

17

18

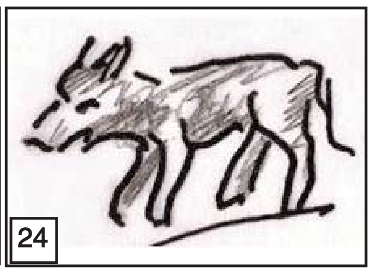

19

20

21

22

23

24

25

Am povestit mai înainte că patera s-a aflat în mâinile lui Dicomes de la Petrodava, care urma a o înapoia nu lui Cotisso, ci tocmai Ostarei, în locul sacru dintre cele 40 de iezere. Pentru asta, desigur, oştenii în a căror pază a fost încredinţat întreg tezaurul ştiut în mentalul popular ca fiind „Cloşca cu pui” au hotărât să ocolească munţii pe din jos de întorsura Buzăului, înspre locul de intrare în trecătoarea de lângă Câmpina de azi. Acolo îi aştepta Volus, cel ce a însoţit-o pe Ostara în majoritatea demersurilor ei. Dincolo de aceste precizări, totul e presupunere. Pesemne va fi fost un trădător între oştenii lui Dicomes sau chiar la curtea sa, care a înştiinţat „pe cine trebuie” să le ţină calea şi să le ia tezaurul! Credem că atacul va fi fost dat aproape de localitatea Pietroasa lângă apa Buzăului. De teama de a nu fi prinşi, acei răufăcători au îngropat tezaurul aproape de un copac, pentru a-l dezgropa ulterior. Aşa, i s-a pierdut urma şi a fost dezgropat abia după 1900 de ani.

Se cuvine a menţiona că faimoasele ritualuri eleusine nu au operat în Dacia decât în rândul comunităţilor greceşti de pe malul mării noastre (Histria). De aceea, întărind oarecum lucrurile, nici nu s-a insistat că artefactul ar fi de pe pământul Daciei.

Se cuvine apoi să dăm cuvenita explicaţie faţă de simbolurile aflate în jurul scaunului/tronului circular pe care stă prinţesa Io. Se găsesc de jur-împrejur şase imagini care simbolizează următoarele prezenţe.

Ciobănaşul şi câinele (Fig. 19). Aşezat direct la picioarele prinţesei Io. Este simbolul menit a-i aminti de esenţa pastorală a meleagurilor Daciei şi de faimosul ritual de întemeiere, folosit de cei ce se chemau „biruitorii lui Io”, adică ionicii, care au coborât până în inima peninsulei greceşti.

Un măgăruş ghemuit/culcat (Fig. 20). Amintind în chip simbolic de una din virtuţile fundamentale pe care dacii au avut-o în gena seminţei lor, răbdarea/înţelepciunea de a suporta grele poveri pe cărările întortocheate ale vieţii.

Pantera (Fig. 21). În antiteză, este aşezată pantera, ca simbol al vicleniei şi infidelităţii, propriu tărâmului egiptean, în care ea şi feciorul ei Epafos au adus drept comparaţie răbdarea şi înţelepciunea nezgomotoasă.

Căprioara (Fig. 22). Simbol de curăţenie şi delicateţe, de puritate a plaiurilor şi izvoarelor din Dacia, a freamătului dorului de pace şi frumos.

Leul (Fig. 23). Este simbol al trufiei născute din putere, din dorinţa de a domina, care are fast şi ascultare, asemeni fălosului Egipt antic.

Lupul (Fig. 24). Simbol al puterii iniţiatice de a se transforma în lupul alb al tărâmului din Agartha, cu rol de apărător al omului şi al Daciei.

Cupa (Fig. 25), pe care o ţine Io în mâini, a şaptea figură simbolică, este menită a aminti de fiul ei Epafos şi de Dacia, de cel ce întemeind Templul din Abydos, l-a consacrat cu vinul cel de opt ori bun! Pe pateră avem 2x8 figuri aşezate/ridicate spre eternitate precum cifra 8 din semnul infinitului (∞), ridicat către cer, 8.

Desigur, cititorului îi va veni greu să creadă toată această decriptare, mai cu seamă din perspectiva unor personaje de care nu va fi auzit sau ştie/află că sunt confirmate dimpreună cu acţiunile lor de consemnările din Munte!

Celor ce le este greu a accepta încă faptul că magii din Carpaţi există şi că Zestrea Primordială este un fapt fundamental, dat nouă de Tatăl şi ignorat cu acribie de cei ce iubesc doar „adevărul palpabil”, le propunem să mediteze la cele de mai jos.

În numărul 9 din 1989 al revistei *Ştiinţă şi tehnică,* d-nul Lucian Gavrilă scria:

„Din bazinul panono-carpato-dunărean, rezervorul uman european primordial, de care trebuie să se ţină seama în studiile moderne, proto-dacii au iradiat în Europa Occidentală şi de Nord, iar spre Răsărit pe la nord de Marea Caspică şi Asia Centrală, Podişul Iranului şi pe Subcontinentul Indian.”

În cartea sa *Zeii geţi cu ochi albaştri,* profesorul George V. Grigore, spune:

„Pentru descoperirea istoriei adevărate a lumii, trebuie să ştim că faraonii egipteni erau blonzi şi roşcaţi şi nu erau de rasă egipteană. Universitatea din Hamburg, în colaborare ştiinţifică cu alte organizaţii proeminente din lume, a primit permisiunea să facă analiza ADN a mumiei faraonului Tutankhamon... Descoperirea a surprins pe toată lumea. Nimeni nu ştia că faraonul Tutankhamon provenea din viţa umană genetică situată la Marea Neagră!”

Ulterior concluziilor uluitoare ale Marijei Gimbutas, savantul Mario Alinei susţinea:

„Studiind timpurile preistorice ale ţărilor de la Carpaţi şi Dunărea de Jos, o lume veche dispărută, leagăn al civilizaţiei ante elene, se înfăţişează înaintea ochilor noştri. Înapoia populaţiilor cunoscute în antichitatea greco-romană sub numele de geţi şi daci se întinde o serie lungă de mai multe mii de ani, o istorie înmormântată a unor mari evenimente, a căror importanţă a trecut departe, peste orizontul acestei ţări – istoria unei naţiuni geniale, puternice şi glorioase, care cu mult înainte de timpurile troiane fondase cel dintâi imperiu vast al lumii, întemeiase prima unitate de cultură din Europa şi pusese totodată bazele progresului moral şi material în Asia de Apus şi în Africa de Nord!”

Migraţia dacilor vestici şi înfiltrarea unor populaţii din valea Indusului vor influenţa fundamental cultura indiană. Migrarea prin zona central-europeană pe traseul Caucaz, Tarim şi ulterior în valea Indusului, este ştiută de vechii indieni drept „venirea Arya”, respectiv a străinilor.

→

Homo sapiens

Pentru cine mai este limba noastră o „comoară”?!

Mihaela MALEA STROE

Am scris de mai multe ori despre suferinţele de astăzi ale limbii române, alăturându-mă tuturor celor care (nume consacrate sau mai puţin cunoscute) încearcă să stăvilească asaltul stricătorilor de limbă. Asalt mai înverşunat decât oricând prin faptul că schingiuitorii, jefuitorii şi siluitorii limbii materne – impostori-fanfaroni cu diplome fără acoperire – s-au cocoţat în vârful prăjinii, unde au la dispoziţie microfoane, canale tv, internet, reţele de socializare... adică tot ce le trebuie ca să-şi deverseze incultura cât mai eficient. Să o răspândească public, pe arie cât mai mare şi cu impact puternic.

O mai fi de actualitate deviza comediei *ridendo castigat mores* (*râzând se îndreaptă moravurile*) statornicită cândva de Jean de Santeul? O mai fi având râsul efect educativ? Pentru cei vizaţi în continuare, mai degrabă nu. De fapt, atunci când cineva are în dotare carapace dură, de incultură şi prostie, nici nu-şi dă seama că e luat în râs. E imun. Şi-apoi, întrucât „prostul până nu-i fudul încă nu e prost destul”, cei la care mă refer rămân, îmbăţoşaţi nevoie-mare şi foarte activi, la posturile lor. I-ar durea numai dacă cineva le-ar tăia din salariu sau le-ar da amenzi grase, pe măsura greşelilor de care se fac vinovaţi. Le-ar păsa, atunci, pentru că, la ei, până şi dragostea pentru limba română... trece prin stomac. Şi se opreşte acolo, în zona stomac, abdomen, colon. Numai aşa se explică de ce, cu mai multă vreme în urmă, un invitat tv de rang înalt, vorbea despre „fapte abdominabile”. Îşi cere el, abdomenul, drepturile lui! Dar cine să-i sancţioneze pe făptaşi? CNA-ul? Mira-m-aş!

Întrucât am abandonat de mult emisiunile de ştiri/dezbateri, pe ştirişti şi pe politicieni îi las pe mâna altor confraţi veghetori la sănătatea limbii române, confraţi cărora încă nu le-a secat răbdarea de a-i urmări. Las deoparte şi jalnicele emisiuni de divertisment în care VIP-uri cu ţaif, de o prostie şi incultură colosale („epice”, pe limba VIP), ba „*se* râd” de una-de alta, ba se întreabă solemn dacă „*se* merită” să facă una-alta sau să „*se* rişte” în nu ştiu ce aventură „ca *şi* participant” . Respect pentru diateze?! Mofturi de retrograzi! Ce-i aia diateză??? N-aţi auzit că Măria poartă altă pălărie şi *diateza* s-a sulemenit devenind *construcţie* (activă, pasivă, reflexivă)? Cine nu ştia ce-i *diateza*, întrebat ce-i *construcţia* va răspunde mult mai uşor acum: un zid, un gard, un turn..., în fine, ceva din piatră, beton, cărămidă...

Mă întorc la surse mass-media de infestare lingvistico-mintalo-mentală pe care le-am vizat şi în trecut: reclame şi traduceri (subtitrări). Se ştie că atât reclamele, cât şi traducerile asigură făcătorilor lor venituri deloc neglijabile. De ce oare? Sigur, un de ce retoric.

Să vedem ce ne mai furnizează reclamele!

Aflăm, de pildă, că un analgezic nou „datorită *formulării* sale luptă...” Mai contează împotriva cui luptă analgezicul? Dureri de cap, de dinţi... În lupta dintre „datorită formulării sale” şi „datorită *formulei* sale”, a câştigat „formularea” greşită! Reclama... se împotriveşte limbii române. În privinţa asta... în CNA nu doare pe nimeni capul!

Altă reclamă ne asigură că nu ştiu ce detergent „elimină petele *de pe haine provocate de transpiraţie*”. Încâlcit enunţ! Ca un ghem de sfoară scărmănat de mâţe nevricoase! Cum poate transpiraţia să provoace... haine? Greu de spus. De fapt, pe româneşte, detergentul respectiv „elimină de pe haine *petele provocate de transpiraţie*”. Complicată mai e, pentru unii, topica limbii noastre! Ce limbă maternă o fi având cine a debitat reclama? Că limba română, se vede clar, îi este străină.

În aceeaşi situaţie de încâlceală se află avertismentul (pe care, de altfel, l-am mai semnalat şi care tronează de mult – schilod cum e – pe toate canalele tv): „Acest program poate fi vizionat de minorii sub 12 ani numai cu acordul sau împreună cu părinţii ori familia”. Întrebare: cu acordul cui?! Al lui nea' Ilie, vecinul? Ar fi greu să-i lămurim aici pe cei nelămuriţi care este rolul conjuncţiilor şi cum ignorarea acestui rol poate priva de logică un enunţ. Un minim respect pentru limba română ar cere o reaşezare: „Acest program poate fi vizionat de minorii sub 12 ani numai cu acordul părinţilor sau împreună cu familia.”

Nici acordul gramatical nu-i la-ndemâna oricui, deşi pare simplu: o lămâie – *două* lămâi (fructul), un lămâi – *doi* lămâi (arbustul). Am uitat subiectul reclamei, nu şi sceneta aferentă. O gospodină are nevoie, pentru o prăjitură, de douăsprezece lămâi. Soţul îi aduce doar două. Ea repetă că îi trebuie „*doi*sprezece lămâi”. Până să apară reclama pe sticlă,

nu şi-a dat nimeni seama că *doisprezece* lămâi se pot sădi într-o livadă, nicidecum într-o prăjitură?

Vă mai amintiţi ce haz se făcea pe seama unor anunţuri puse ici-colo, pe uşa ori fereastra câte unui atelier meşteşugăresc? „Confecţionăm haine din piele de damă”, „Avem pantofi din piele de damă” etc. Bietul meşteşugar, probabil bun în meserie, dar fără prea multă carte, devenea ţinta ironiilor... izmeniţilor şcoliţi. Numai că anunţul lui rămânea acolo, pe uşă sau pe fereastră, aproape lipsit de vizibilitate. Inofensiv. Vestea mare este că... am evoluat spectaculos! Acum putem vedea la tv, în reprize repetate, cu vizibilitate şi audienţă maxime, reclame concepute de experţi cu studii superioare. De exemplu, reclame pentru jucării din lemn, la preţuri accesibile. Reclamele experţilor sună aşa: „Clinică pentru copii din lemn”, „Cabinet veterinar pentru copii din lemn”, „Bucătărie pentru copii din lemn”, „Magazin pentru copii din lemn”. E drept că, în reclama vizuală, „din lemn” se scria cu alt font decât restul textului, iar în cea rostită se lăsa o mică pauză între „copii” şi „din lemn”. Se simţea o uşoară stânjeneală provocată de malformaţia enunţului. Nu s-a gândit nimeni la un leac simplu: „Bucătărie din lemn, pentru copii”, „Clinică din lemn, pentru copii” etc. Sau, şi mai simplu: „Jucării din lemn: bucătărie, clinică, magazin...” Adică tot topica, săraca! Meşteşugarului nepriceput la reclame, dar specialist în confecţionarea hainelor din piele, îi putem cere acum iertare că ne-am amuzat pe seama lui. Ce facem, însă, cu proaspeţii „experţi”, cu licenţiaţii care nu-s în stare nici să emită reclame mai bune decât meşteşugarul, nici să tragă la rindea, să facă jucării (sau măcar sucitoare) din lemn?! Or fi ei de tot râsul şi, în paralel, generos plătiţi pentru deserviciile aduse limbii române, dar situaţia în sine este departe de a fi comică. Alo! CNA, eşti pe recepţie?

Despre arta traducerii iarăşi se poate vorbi îndelung. Pentru că este, negreşit, o artă. Cuvântul artă trebuie pus însă între ghilimele dacă avem în vedere „performanţele” unora dintre traducătorii de filme artistice şi/sau documentare. Fireşte, şi ei, ca şi specialiştii în *advertising,* au studii superioare, diplome şi atestate. Problema este nu că n-ar cunoaşte limba din care traduc. Or fi cunoscând-o, nu zic ba. Problema este că, din traducerile lor, se vede fără efort cu câtă stângăcie, nepăsare sau incompetenţă exploatează resursele limbii române, se vede că proprietatea termenilor le dă de furcă din greu. Or, pentru a fi un bun traducător, se cuvine să cunoşti la nuanţă atât limba din care traduci, cât şi pe aceea în care traduci. Să pierzi contactul tocmai cu nuanţele limbii materne, ca în cazurile de faţă, echivalează cu descalificarea. Dincolo de – uneori majore – deficienţe lexico-gramaticale, traducerile pot releva şi lacune de natură culturală sau superficialitatea de a traduce „după ureche”.

Cum să nu fii contrariat când, într-un film documentar (mulţumesc prietenei C.A. care mi-a semnalat „grozăvia”), „mormântul lui Cyrus” (regele persan) este tradus prin „mormântul lui Sirius” (Steaua Câinelui)?! Să îngropi ditamai steaua, mai acătării decât soarele nostru, în ţărâna Terrei – asta da ispravă de anvergură cosmică!!!

Că în engleză „driver”-ul conduce şi maşina, şi camionul, şi căruţa, şi birja... foarte bine! Dar, când într-un film a cărui acţiune se petrece la început de secol XX (prin 1910), iar personajele principale se află într-o birjă trasă de cai, să traduci „driver” prin „şofer” este cu stridenţă impropriu, cu atât mai mult cu cât limba română, bogată de felul ei, pune pe tava traducătorului cuvântul „birjar”. Şofer de birjă?! Mă rog, dacă aşa consideră traducătorul... Data viitoare poate mai dă un autogol, oferindu-ne şi un... birjar de limuzină.

Că traducerea cere şi conexiuni de altă natură decât cea lexicală e limpede. Pentru astfel de conexiuni este nevoie şi de niscaiva glagorie în cutiuţa craniană, nu ajunge rezonanţa golului.

Alt exemplu, dintr-un serial referitor la construcţii: „una din *bandele* astea transportoare”. Fir'-ar! *Bandă*, în limba română, poate avea la plural forma *benzi* (fâşii/suprafeţe utilizate în diverse scopuri, inclusiv pentru transport, benzi transportoare, rulante etc.) sau *bande* (grup de răufăcători etc.). În mod normal, traducătorul atent alege forma în funcţie de context. După cum se vede, aici traducerea s-a făcut la nimereală, deşi chiar şi imaginile din film ar fi ajutat la alegerea formei adecvate. Să fi fost tălmaciul cu gândul la amicii lui răufăcători din altă viaţă?

Într-un reportaj despre redeschiderea unui parc de distracţii din Anglia, un turist povesteşte cum, pentru a participa la eveniment, s-a luptat cu aglomeraţia şi „a reuşit să ajungă primul în tren” (orig.). Traducătorul o ţine langa pe-a lui: turistul „a reuşit să ajungă în primul tren” (trad.). În viziunea lui, *să urci primul într-un tren* care te duce la destinaţie este totuna cu *să urci în primul tren* care-ţi iese-n cale şi pleacă... oriîncotro.

→

Celebra epopee sanscrită *Ramayana,* scrisă în sec. IV î.Ch. şi alcătuită din 24.000 de distihuri, „prezintă epopeea prinţului Rama, identificat ca preot, care decide să emigreze spre Asia... Mişcarea iniţiatică a lui Rama este un proces complex, prin care a influenţat Caucazul, Iranul, India şi Ceylonul”, ne mărturiseşte Cornel Bîrsan în *Istorie furată,* Ed. Karuna, 2013.

Surprinzătoare mi se pare poziţia extrem de fermă a reputatului savant Carlo Troya, care putea face foarte lesne pledoarie *pro domo*, în câştigul Romei, şi care susţine cu tărie că „cercetările întreprinse de Universitatea Californiei din Los Angeles, conduse de prof. Franklin Murphy, cancelar al Universităţii, confirmă faptul că în mileniul al V-lea î.Ch. în Europa nu era locuit decât spaţiul carpatic. Dacă mai poate fi o urmă de îndoială, adăugăm că civilizaţia şi cultura celor dintâi din Europa s-a regăsit în perimetrul carpato-dunărean, care se potriveşte cu ideea lansată de rezultatul cercetărilor Universităţii din Cambridge, care conchid: „Spaţiul Carpatic este locul de unde au plecat arienii, indienii, persanii, grecii antici, latinii, germanii”. (*The Cambridge History of India,* vol. I – 1922, pag. 68-71)

Theodore Dalrymple, marele etician al bunului-simţ

Alexandru MĂRCHIDAN

Dacă într-o carte găseşti echilibru, limpezime a ideilor, argumente puternice, exemple relevante, informaţie de calitate pentru a lămuri subiecte de actualitate, concluzii edificatoare pentru timpul ce ne aşteaptă, iar toate acestea mai sunt însoţite şi de suficient umor de calitate, atunci eşti un cititor binecuvântat. Acest sentiment îl trăieşti citind cartea lui Theodore Dalrymple, *Cultura noastră. Ce a mai rămas din ea,* apărută la Editura Contra Mundum (2020), în traducerea Smarandei Nistor şi a lui Ninel Ganea.

Printre cele 25 de articole grupate în două categorii („Politică şi societate", „Arte şi literatură") n-am găsit niciunul în care autorul să facă rabat de la standardul de calitate a analizei sociale, politice, culturale cu care ne obişnuieşte din primele pagini. O analiză atentă, fără a fi sufocantă; dimpotrivă, Dalrymple dovedeşte a stăpâni un mod de exprimare cât se poate de atrăgător, făcându-te să nu te mai desparţi de carte până nu ajungi la ultimele rânduri. Am amânat să scriu imediat după lecturarea volumului, pentru a nu fi influenţat de entuziasm, iar la distanţa suficientă pentru detaşare îmi dau seama că acest entuziasm a fost cât se poate de justificat, din moment ce lucrarea sa te îmbogăţeşte aşa cum nu o pot face multe cărţi sofisticate de sociologie, filosofie, politologie.

Avantajul eseistului britanic îl reprezintă capacitatea de a se raporta raţional la întregul puzzle social-cultural-politic, capacitate susţinută de vasta cultură, de bogata experienţă de viaţă, ca medic (generalist şi psihiatru) de închisoare în Birmingham, într-un spital de la periferia Londrei, ori ca medic în câteva ţări africane; susţinută, de asemenea, de dorinţa sa de a afla cauzele problemelor dincolo de explicaţiile oficiale, deseori părtinitoare ori chiar propagandistice. Autorul se ţine la distanţă de orice ideologie; în schimb, remarcăm empatie pentru orice suferinţă, dar şi mâhnire pentru daunele produse controlat de elitele politice şi culturale, mâhnire pentru naivitatea celor care cad rapid în tot felul de capcane ideologice şi pun astfel umărul la degradarea generală. Cu toate acestea, umorul sănătos este cumva prezent peste tot, ca însoţitor al lucidităţii. Avem de-a face cu un gânditor conservator, dar nu unul „de serviciu", ci în sensul cel mai sănătos şi dezirabil, evitând permanent orice fel de exces. De aceea, observăm cât de mult apreciază înţelepciunea shakespeareană.

Dalrymple nu este deloc un autor comod, iar adeziunea sa este totdeauna pentru adevăr, nu pentru o anumită clasă socială, pentru vreun grup. Ca atare, scrie cu discernământ şi fermitate despre teme precum legalizarea drogurilor („Nu legalizaţi drogurile"), sexualitate („Orice fel de sex, oricând"), probleme rasiale, religioase, despre valurile de isterie socială create în jurul unor subiecte sau persoane precum Prinţesa Diana, scrie despre avangardele prostiei şi ale prostului gust, despre barbariile moderne mânate de acelaşi duh distrugător, nihilist („Furia Virginiei Woolf"), despre „ismele" culturale care au făcut posibil ca după anii 1990 să fie organizate expoziţii unde au fost incluse „opere" precum aceea intitulată „Spaceshit" (de la excrementele de elefant care au fost lipite pe tablouri) şi chiar să fie aplaudate ca fiind deschizătoare de minte; expoziţie organizată chiar la Royal Academy of Art din Londra, o instituţie cândva reper pentru arta de calitate, instituţie care astfel a devenit vârf de lance al vulgarizării şi grosolăniei – sunt cuvintele autorului.

Printre numeroasele teme de maximă importanţă, cititorii vor descoperi o interesantă comparaţie între Turgheniev şi Marx, în privinţa raportării la om, rolul pe care Margaret Mead l-a avut în mişcarea de „eliberare" sexuală, sau că Virginia Woolf a fost poate cea mai mare rebelă fără cauză.

Uimeşte la Dalrymple uşurinţa de a surprinde esenţa diverselor perspective filosofice, precum şi fineţea aplecării asupra nuanţelor. El face dese referiri la marii filosofi, fără a fi vreo clipă snob ori didacticist, pentru că nu etalarea cunoştinţelor îl interesează, ci înţelegerea unor probleme stringente pentru sănătatea morală în special, din moment ce aceasta se răsfrânge asupra întregului spectru social-uman. În fiecare dintre temele abordate, scriitorul britanic prezintă modul cum este văzută problema în prezent, cum a ajuns să fie astfel şi care sunt temeiurile solide pe baza cărora ne putem face o imagine adecvată asupra subiectului. Aşa se întâmplă în cazul „emancipării" relaţiilor sexuale, arătând cum bunul simţ în aceste chestiuni a fost înlocuit de revoluţii care au câteva urmări vizibile şi pentru orbi: numărul tot mai mare al mamelor minore, al abuzurilor, al avorturilor, al orfanilor, al relaţiilor superficiale între sexe, divorţul mai degrabă ca regulă decât excepţie. Fără a aplauda tot ce a fost în trecut, trebuie totuşi să ne întrebăm, îndeamnă autorul, cum s-a ajuns la formarea mentalităţilor strâmbe, de ce sunt atât de mult susţinute cultural şi politic, în pofida efectelor devastatoare pentru generaţiile noi? Cine şi ce interese are în menţinerea acestei stări de lucruri? Încotro se va ajunge? Se mai poate opri bolovanul odată ce a luat-o la vale? Dacă da, cum? Sunt întrebări la care încearcă să răspundă, apelând deseori la scurte istorii ale fenomenelor, ceea ce presupune referirea la diverse fraude intelectuale, la deschizătorii de drumuri ce duc unde vedem cu toţii.

Dalrymple nu scrie din dorinţa de a fi autor, ci pentru că este copleşit de realitatea pe care o întâlneşte mereu, profesia oferindu-i ocazia să vadă un chip al societăţii la care locuitorii cartierelor bogate nu au acces. Oricine a cunoscut vremuri mai aşezate prin raportarea la valori, devine fără voia sa intrigat de un dezmăţ globalizat, care nu apare din neant, ci are rădăcini şi vectori de transmisie. Rădăcinile sunt ancestrale, de aceea şi problemele noastre sunt în mare parte perene, însă vectorii de transmisie (credinţe, mentalităţi, obiceiuri, instituţii, modele morale) au reuşit până în prezent să menţină sau să refacă echilibrul chiar şi după cataclisme sociale. Ce înseamnă acest echilibru? Faptul de a ţine bruta la locul ei, prin straiele moral-culturale. Acesta este rolul oricărei opere de calitate, pentru că Frumosul nu poate fi separat de Bine şi Adevăr. Iar dacă va fi separat, atunci va fi relativizat şi se vor dezvolta categorii care, aşezate cândva la locul lor, acum cer dreptul de stăpânire: grotescul, vulgarul, pornograficul, macabrul, lugubrul, demonicul. Din păcate, aceste specii (in)estetice marginale sunt promovate în numele unui „bine general" pe care ideologii progresismului, cu limbajul de lemn mereu la îndemână, îl vor ambala cumva atrăgător pe piaţa comunicării: dreptul la exprimare, depăşirea tabuurilor, deschiderea minţii, originalitate cu orice preţ etc. Însă fiecare pom după roadele sale se cunoaşte.

Desele trimiteri deosebit de competente la opera lui Shakespeare sunt edificatoare şi dătătoare de speranţă că omenirea va găsi resursele de a se trezi, dacă se va aşeza cu faţa spre realizările durabile.

Dacă...

Similar, pentru unii dintre bravii traducători, *să oboseşti* este totuna cu *să încerci*. De aceea, în traducerea unui dialog între două surori, originalul „Hai, că am *încercat*!" (*tried*) se transformă în „Hai, că am *obosit*!" (*tired*). Ce mi-e una, ce mi-e alta? În fond, în engleză sunt aceleaşi cinci litere permutabile!

Încurcat pesemne de englezescul *future în the past* sau negăsind un echivalent în viitorul anterior din limba română, traducătorul unui alt dialog ajunge, prin viraj mortal lexico-semantic, morfologic şi sintactic, la formula ştiinţifico-fantastică „*Anul trecut vei fi* tu şeful." După o asemenea aserţiune, să mai zică cineva că nu există bucle temporale şi lumi paralele!

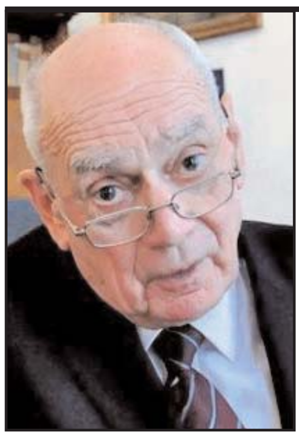
Tot de alterarea limbii române este vorba şi când traducătorul unui documentar englezesc despre Siberia ne informează asupra celor necesare într-o eventuală expediţie la faţa locului: „*sacuri* de dormit" şi „trei *rucsaci*". O fi vrut subconştientul lui să spună că ar prinde bine la drum şi trei *rusnaci* drept călăuze?!

Fără pic de discriminare, (prea) frecvente sunt dezacordurile şi în traduceri, nu doar în reclame: „Iubirea este *una dintre puţinele feluri* în care să ne arătăm că aparţinem...", „E *cel mai slabă melodie* a lui Billy Joel"...

Ca bonus, adaug – dintr-o emisiune despre fotbal la care m-am oprit, în trecere, preţ de două-trei minute – o „sclipire": „portarul *să păzeze poarta*!" Nu, nu i se cerea portarului să *pozeze* poarta, ci s-o *păzească*, dar comentatorul sportiv a combinat original *a poza* cu *a păzi* şi-a ieşit ce-a ieşit: un nou verb – *a păza*! Uite-aşa se îmbogăţeşte, prin mijloace inedite, vocabularul! Şi sunt destule alte semne că, prin efortul neprecupeţit al slujitorilor devotaţi audio-vizualului contemporan, conjugările clasice se vor schimba şi ele în curând! Deh! Nu auzim peste tot – obsesiv, şablonard – că... lumea se schimbă?! Până şi normele academice referitoare la scrierea cu majuscule sunt împinse în derivă şi în derizoriu. Degeaba îi spune doamna învăţătoare copilului cum să scrie corect, când – la „promo" tv – el vede, repetat, scris cu majuscule „În Fiecare Zi De La Ora 7", „În Această Seară", „În Fiecare Marţi", iar cu litere mici îndemnul-urare „trăieşte crăciunul!"! N-o să înţeleagă, sărmanul copil, de ce doamna îi dă lui bulină neagră, de vreme ce el (argument suprem!)... *scrie cum a văzut la televizor!* Ce?! Oamenii ăia mari de la televizor nu ştiu să scrie?!

Mă număr printre persoanele pe care nu le uită Dumnezeu zi-noapte în faţa televizorului. Am „cules" greşeli când şi când, pe sărite. Dacă cineva ar avea, totuşi, răbdare şi timp de *vânat* greşeli cu dinadinsul, zilnic, vreme de câteva luni, sigur s-ar putea scrie apoi sute de pagini despre cum ne ajută mass-media zilelor noastre să involuăm, despre cum ne tembelizează tembelizorul. „Televiziunea nu poate avea rol educativ!" îmi spunea deunăzi, răspicat, un cunoscut – angajat la o televizie locală. „Nu poate sau nu (se) vrea să poată?!?" mi-a stat pe limbă să-l întreb. Dar am tăcut, că nu era el cel mai în măsură să-mi răspundă. Până una-alta se vede, din cele de mai sus, ce rol poate (şi vrea?!) să joace adesea televiziunea. Doar nu de florile mărului au început să circule bancuri proaspete ori... împrospătate! Ascultătorii întreabă: „E bine să ne uităm la televizor?!" Radio Erevan răspunde: „E bine. Cu condiţia să nu-l deschideţi!"

Istoria de lângă noi

Iuliu Maniu, file de istorie (II)

Acad. Emil BURZO

După eliberarea Clujului de către armata română împreună cu cea sovietică, la 11 octombrie 1944, armatei române i se interzice să rămână în Cluj, de către comandantul militar sovietic şi de către primărie, primarul instalat de către sovietici fiind Tudor Bugnariu, membru al Partidului Naţional Popular (partid de buzunar la P.C.) şi apoi membru al P.C. Într-un comunicat consemnat în Jurnalul Operaţional al Corpului Aerian Român se spune „a fost un prilej de mare bucurie pentru ostaşi şi populaţia românească eliberarea Clujului". Această bucurie a fost umbrită de faptul că nu au permis intrarea autorităţilor române în Cluj, precum şi staţionarea armatei române. Populaţia maghiară declară la sosirea trupelor ruseşti „că demult au aşteptat armatele sovietice eliberatoare, întrucât şi ei sunt comunişti". „Funcţionarii unguri din administraţia oraşului se pronunţă ca municipiului Cluj să i se acorde statut internaţional." (11)

Faţă de situaţia politică complexă în care se afla Transilvania de Nord, la data de 17 noiembrie 1944 se constituie, la sugestia lui Iuliu Maniu, Uniunea Democrată Română (UDR), organism ce milita pentru integrarea Transilvaniei de Nord la România. (10) Ca urmare a unei Mari Consfătuiri a Românilor Democraţi, ţinută în localul Băncii „Albina" din Cluj, la care au participat câteva sute de persoane, se alege un Comitet de Conducere, reprezentant al tuturor instituţiilor româneşti şi toate grupurile sociale, format din 40 de membri (Biserica Ortodoxă Română, Biserica Română Unită, meseriaşi şi industriaşi, comercianţi, ţărani, medici, artişti, învăţători, ziarişti, ingineri, funcţionari, tineret şi pensionari). Preşedinte al UDR este ales profesorul de română şi latină Aurel Coza. Preşedinţi de onoare al Uniunii au fost proclamaţi Emil Haţieganu, precum şi cei doi arhierei români PS Iuliu Hossu şi PS Nicolae Colan. La acea dată, Emil Haţieganu, arestat de armata maghiară, se afla deportat în Ungaria. A fost eliberat abia în martie 1945.

UDR, ca organizaţie politică reprezentativă pentru comunitatea românească, urmare a propunerilor FND, a fost pusă în situaţia de a fi integrată în FND şi de a crea structuri guvernamentale paralele faţă de cele ale statului român. În mod real, reprezentanţii UDR au evitat, pe toată perioada funcţionării acestei organizaţii, să participe la activitatea unui for de reprezentare politică alături de FND. Propunerile comuniştilor, venite de la Teofil Vescan, Miklos Goldberger, Tudor Bugnariu sau Alexandru Jakab, pentru ca, pe plan administrativ, colaborarea la nivelul judeţului Cluj să devină una politică în cadrul unui Consiliu Dirigent sau Comitet Executiv, au fost respinse de UDR. Acceptarea acestora ar fi însemnat crearea unei organizaţii politice autonome în Transilvania de Nord şi ar fi putut aduce numai complicaţii de viitor guvernului român în rezolvarea definitivă a problemei Ardealului de Nord, părere comună atât a lui Iuliu Maniu, cât şi a UDR, în întregul său. Cu sprijinul lui Iuliu Maniu, ca urmare a unor contacte directe cu reprezentanţi ai Comisiilor UDR, se alocau mai multe ajutoare materiale pentru depăşirea situaţiei grele în care se găsea populaţia Transilvaniei de Nord (produse alimentare, combustibil, transport etc.).

Pentru a ilustra problemele apărute între UDR şi FND, redăm unele pasaje din documentele UDR aflate în fosta arhivă a Securităţii. (11, 12) La data de 14 decembrie 1944, prof. Aurel Coza, preşedinte al UDR, declara: „Interese străine ascunse vor să se camufleze în organizaţii ce tind a se crea pentru a ajunge la o organizaţie autonomă provincială". La aceeaşi dată, Teodor Burzo, Petre Rebreanu şi Liviu Lazăr arată că „delegaţii FND dau dovadă de o atitudine mereu separatistă şi şovină". Edificator pentru atitudinea FND îl constituie pasajul cu privire la cooperarea cu UDR, din raportul lui Miklos Goldberger, prim-secretar al P.C. din regiune, întocmit la data de 30 decembrie 1944. Acesta spunea: „Colaborarea cu UDR a fost valabilă 3 săptămâni, după care a început să ceară ca FND să declare deja azi Transilvania de Nord drept pământ românesc" şi continua: „Noi nu dorim să facem o declaraţie care ar fi în contradicţie cu platforma externă a Uniunii Sovietice şi a Comisiei de Armistiţiu". (13)

UDR protestează printre altele contra suprimării ziarului *Tribuna*, precum şi pentru depunerea jurământului faţă de Horthy cerut de rectorul maghiar al universităţii clujene. Componenţa aşa-numitului „guvern" FND a fost publicată doar în ziarul de limbă maghiară.

Ilustrativ pentru atitudinea comuniştilor privind situaţia Ardealului de Nord îl constituie raportul lui Miklos Goldberger, prim-secretar al Comitetului Regional din Cluj al P.C. din decembrie 1944. Referindu-se la Transilvania, afirma „posibilitatea ca aceasta să treacă la România sau să treacă, sub conducerea unui guvern democratic, la Ungaria". În continuare, spunea: „Există şi o a treia tendinţă, cu destul de multe motive pentru aceasta, din partea ambelor popoare, în special din partea muncitorilor… atât de o parte, cât şi de cealaltă, ei vor o Transilvanie independentă, care, având o graniţă comună cu Uniunea Sovietică să fie integrată în Uniunea Sovietică". Pe aceeaşi linie se înscrie şi scrisoarea trimisă de locuitorii din plasa Salard, primită la 25.08.1945 de S.A. Lozovski, adjunctul Comisarului Poporului pentru afaceri Externe al URSS. Scrisoarea, semnată de 200 persoane, membrii ai P.C., MADOSZ, PSD şi Frontul Plugarilor, se referă tot la independenţa Ardealului de Nord. „În numele poporului din Transilvania rugăm reprezentanţii Marilor Puteri Aliate la Conferinţa de Pace să ia în considerare destinul special al Transilvaniei". Şi continuă: „Singurul mod de a opri lupta dintre cele două ţări vecine din cauza Transilvaniei precum şi a asigura pacea şi armonia, a conlucrării popoarelor, este aderarea ca stat independent la Uniunea Sovietică". (13) În tot acest timp Iuliu Maniu s-a situat consecvent pe poziţia de alipire a Transilvaniei de Nord la România, in discuţiile purtate cu reprezentanţii marile puteri (Anglia, USA, Franţa).

O situaţie deosebită a apărut în Maramureş. Ne vom referi succint la problemele puse populaţiei româneşti din acest colţ de ţară, care se opunea vehement integrării la Ucraina. Oraşul Sighet a fost eliberat la data de 17 octombrie 1944 de către Armata Sovietică. Comandamentul acesteia a numit o administraţie locală românească, dominată de Consiliul Naţional Român (CNR), preşedintele acestuia, dr. Ioan Bilţiu Drăguş, fiind numit primar. CNR va intra curând în divergenţă cu Consiliul Ruteno-Maghiar din Maramureş. La data de 8 noiembrie 1944, Înaltul Comandament Sovietic a dat ordin ca trupele române şi jandarmeria să se retragă din judeţul Maramureş. În aceste condiţii, minorităţile maghiară, rutenă şi evreiască au adus în fruntea judeţului un ucrainean, Ion Odovichiuk. Prefectul român este silit să demisioneze. S-au format comitete populare locale, cele mai multe conduse de ucraineni şi unguri, şi un „Comitet Judeţean al Poporului". La data de 20.01.1945 se organizează un miting la Sighet, susţinut doar de minorităţi, cu care prilej Maramureşul este declarat parte a URSS. Majoritatea funcţionarilor români au fost înlăturaţi şi au fost constituite organe administrative şi de ordine, formate numai din ucraineni, maghiari şi evrei.

Din raportul contraamiralului V.L. Bogdenko şi a consilierului politic S.A. Dangulov reies următoarele: „La începutul lunii februarie 1945, în oraşul Sighet s-a deplasat delegatul Radei Poporului din Ucraina Subcarpatică pentru a participa la pregătirea Congresului reprezentanţilor poporului, care trebuiau să decidă cu privire la aderarea judeţului Maramureş la Ucraina Subcarpatică. Congresul, care a avut loc la data de 04.02.1945, a adoptat manifestul de aderare. Deplasarea reprezentanţilor Radei Poporului ca şi organizarea congresului au fost autorizate de CC al PC din Ucraina şi Departamentul Politic al Frontului al 4-lea Ucrainean. După aderarea judeţului Maramureş la Ucraina Subcarpatică şi crearea organelor administrative, conducerea Comitetului de delegaţi populari s-a făcut de la Ujgorod. Acţiunile au fost aprobate de N. Hruşciov." În raport se menţionează componenţa etnică a judeţului (74% români, 18% ucraineni, 7% maghiari, 1% alte naţionalităţi) şi a oraşului Sighet (55% români, 32% maghiari, 10% ucraineni, 3% alte naţionalităţi). (13)

Cauzele reale ale revoltei sunt ascunse în raportul colonelului Fedorov, comandant sovietic al regiunii. Din raportul acestuia către organele superioare, pentru început se menţiona că revolta armată a avut loc contra guvernului Groza, deşi la acea dată nu era instalat. În raport se spunea: „La data de 5 martie 1945, cercurile române naţional-fasciste din oraşul Sighet au intenţionat să organizeze o revoltă armată în oraş şi în ţinut cu scopul de a răsturna Comitetele Populare şi de a instaura dictatura naţionalist-română". Autorul raportului continua: „Încercarea de insurecţie a fost împiedicată de măsurile luate de Brigada 27 de Căi Ferate, împreună cu autorităţile locale". În raport se insinua totodată că ar fi contribuit la această revoltă un apropiat al lui Maniu (Ilie Lazăr).

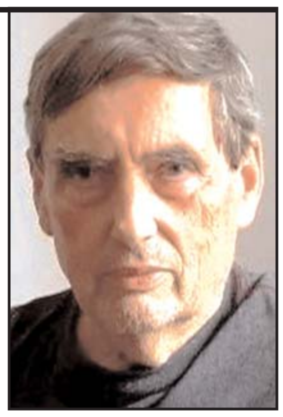
Ceremonia marcând începutul instalării administraţiei româneşti în Transilvania de Nord a avut loc la Cluj, la data de 13 martie 1945. La demonstraţia la care au fost prezenţi peste 1.000.000 de oameni au participat regele Mihai, dr. Petru Groza şi A.I. Vâşinschi. Reprezentantul NKVD la acest eveniment raporta către Beria că „regele a fost primit cu entuziasm de către autorităţile din Transilvania de Nord în sala primăriei". (13) Acţiunea de aderare a Maramureşului la Ucraina, dispusă de N. Hruşciov, nu a fost aprobată de Stalin. Totuşi integrarea judeţului în România s-a făcut abia la data de 9 aprilie 1945, la o lună de la instalarea autorităţilor româneşti în Transilvania.

Consiliul UDR s-a desfiinţat odată cu instalarea autorităţilor române în Transilvania, la 06.03.1945. Consiliul FND a fost desfiinţat abia la data de 12 iunie 1945, după discursul ţinut de Lucreţiu Pătrăşcanu la Cluj, la data de 06.06.1945. Această structură a încercat să se suprapună şi după 06.03.1945 autorităţilor guvernamentale româneşti, continuând tendinţele autonomiste exprimate anterior, în contradicţie cu poziţiile liderilor comunişti de la Bucureşti. Cu această dată (iunie 1945), Tudor Bugnariu este demis din funcţia de primar al Clujului, iar lui Teofil Vescan i se retrag toate funcţiile de conducere din cadrul PCR.

Pe plan extern au loc mai multe încercări ale Ungariei de a se apropia de URSS, în speranţa păstrării în componenţa sa a Ardealului de Nord sau a unei părţi a acestuia. De asemenea, se apelează la influenţa migraţiei maghiare în ţările vest-europene şi Statele Unite. Maniu a făcut tot posibilul să prezinte acestora realităţile transilvane, contracarând aceste acţiuni. Ne vom referi în continuare doar la două momente, implicând URSS. Regentul Ungariei, Miklos Horthy, trimite o scrisoare lui I.V. Stalin în luna septembrie 1944 (13), din care cităm: „Pentru corectitudine, aş dori să vă informez că niciodată nu am venit să ocupăm niciun centimetru din ceea ce nu ne aparţinea de drept. În schimb românii au ocupat Basarabia de la aliatul lor rus. Numai când în 1940 am intenţionat să punem capăt atitudinii monstruoase faţă de populaţia maghiară din Transilvania, românii din nou au cerut ajutor de la Germania, cerându-i lui Hitler să îi ajute să obţină cel puţin o parte din acest teritoriu prin arbitrajul de la Viena." Menţionăm totodată şi discuţia lui I.V. Stalin cu delegaţia guvernamentală maghiară condusă de prim-ministrul Nagy, din data de 10 aprilie 1946. Cu acest prilej, ministrul afacerilor externe Gyöngyösi Ianoş prezenta lui I.V. Stalin o hartă pe care erau trecute noile hotare corespunzătoare propunerilor maghiare la Conferinţa de Pace. Se prevede ca 80.000 km^2 din teritoriul Transilvaniei să rămână la România şi 20.000 km^2 să fie alipiţi Ungariei, incluzând oraşele Satu-Mare, Oradea şi Arad. Stalin îşi exprimă părerea că românii nu vor fi de acord să cedeze o parte din teritoriul lor Ungariei şi guvernul român şi regele român ar fi obligaţi să demisioneze în această situaţie. Primul ministru Nagy răspunde: „guvernul maghiar nu ar regreta dacă regele ar demisiona". (13)

→

Originea românilor (XXII)
Întemeierea Moldovei

Dan D. FARCAŞ

Am menţionat în articolul anterior că, în jurul anului 1347, regele Ungariei l-a trimis în Moldova pe Dragoş, voievodul Maramureşului, cu obiectivul de a înfiinţa o marcă pentru a apăra trecătorile prin care tătarii obişnuiau să treacă peste munţi. Dragoş a adus cu el şi români din Maramureş ca să-i aşeze aici, dar s-a străduit, în principal, să unească colectivităţile, preponderent româno-slave, care existau deja în zonă. La scurt timp după venirea sa, sunt construite cetăţile Baia, Siret, Piatra Neamţ şi Târgu Trotuş.

Unele surse afirmă că Dragoş a decedat în 1354, în vârstă de peste şaptezeci de ani. Lui îi urmează, în calitate de „markgraf", fiul său Sas, apoi fiul acestuia Balc.

Balc va fi detronat, în jurul anului 1363, de un alt voievod venit din Maramureş, Bogdan. Acesta primise voievodatul Maramureşului, pentru merite militare, de la regele Ungariei, Carol Robert de Anjou, ca şi un cnezat de vreo 17-18 sate cu reşedinţa la Cuhea. Dar, după moartea lui Carol Robert de Anjou, în 1342, Bogdan cade în dizgraţia succesorului acestuia, Ludovic I de Anjou, din cauza unui conflict cu un protejat al noului rege. Ca urmare, pentru următorii 17 ani, Bogdan este declarat de coroana maghiară „fost voievod al Maramureşului, infidelul nostru". Urmează şi alte conflicte. În urma acestora, Bogdan a optat să treacă munţii în Moldova. Împreună cu fiii săi şi cu o oaste mică, l-a învins şi l-a alungat pe Balc.

Încercările regelui Ungariei, Ludovic I de Anjou, de a-l aduce pe Bogdan la supunere nu au izbutit, iar acesta, învingător asupra oştilor maghiare trimise împotriva lui, s-a menţinut ca domn de sine stătător al noului voievodat, Moldova, pe care, ca recunoaştere, turcii l-au numit Bogdania.

Balc şi Drag (fiii lui Sas) au primit de la regele Ungariei, ca despăgubire, posesiunile rămase de la Bogdan I, împreună cu titlul de voievozi de Maramureş (1365). Descendenţii lor sunt membrii familiilor nobiliare maghiarizate Dragfi şi Balkfi.

Reşedinţa lui Bogdan a rămas la Baia. Letopiseţului de la Putna spune: „Şi a domnit Bogdan, 4 ani". Astfel, perioada domniei lui Bogdan I se presupune a fi fost între 1363 şi sfârşitul lui 1367. Voievodul a fost înmormântat la Mănăstirea Bogdana înfiinţată de el la Rădăuţi. Piatra funerară iniţială a mormântului lui Bogdan I nu s-a păstrat, iar cea prezentă a fost amplasată din porunca lui Ştefan cel Mare la 27 ianuarie 1480.

Bogdan, pentru a face faţă ameninţării maghiare, a căutat sprijinul Poloniei, ţară cu care se învecina direct prin cucerirea Galiţiei de către regele Cazimir, în anul 1340. Polonia căuta şi ea prietenia Moldovei pentru a avea cale liberă spre porturile de la Marea Neagră şi Crimeea, unde să-şi desfacă mărfurile.

La înscăunarea lui Bogdan I, Moldova avea hotar la nord şi est, pe Nistru, cu Polonia, cu Lituania şi cu tătarii, la vest, în Munţii Carpaţi, cu Ungaria, iar la sud – pe o linie legând Carpaţii de Marea Neagră, trecând mai jos de Bacău, Bârlad, până la sud de Cetatea Albă – hotar cu Ţara Românească. Urmaşii lui Bogdan I au unificat sub stăpânirea lor tot teritoriul dintre Carpaţi, Nistru, Dunăre şi Marea Neagră, stabilind în calea tătarilor tabere de ostaşi secui, de la care se presupune că au rămas denumirile de Mikloshely (Miclăuşeni), Várhely (Orhei), Kis-Jenö (Chişinău) şi Csupor (Ciubărciu, azi Ciobruci).

Abia voievodul Roman I Muşat (1392-1394), nepotul lui Bogdan I, va desăvârşi unificarea Moldovei, în graniţele istorice cunoscute ulterior, intitulându-se, pe la 1394, „mare şi singur stăpânitor, domn al Ţării Moldovei de la munte până la Mare". Sub domnia sa, Moldova se extinsese spre nord (în Pocuţia) şi spre est peste Nistru (la Dubăsari). Sub Alexandru cel Bun (1400-1431), Pocuţia i-a revenit Poloniei, în schimb Ţara Românească i-a cedat Moldovei ţinutul de la nordul Dunării până la mare, cu excepţia Chiliei.

Bogdan era ortodox de rit slavon. Nu este exclus ca descălecatul său în Moldova să fi avut legătură şi cu înăsprirea condiţiilor impuse „schismaticilor" de noul rege Ludovic. Reamintesc că după 1366 românii nu-şi mai puteau păstra calitatea de nobili decât trecând la catolicism, ceea ce mai multe familii care voiau să-şi păstreze privilegiile au şi făcut, fiind asimilaţi în nobilimea maghiară, după câteva generaţii.

În primele decenii, şi conducătorii Moldovei au păstrat o atitudine binevoitoare faţă de religia catolică. Urmaşul la tron al lui Bogdan a fost fiul său Laţcu (1368-1375), care a mutat capitala Moldovei de la Baia la Siret. El a favorizat catolicismul, considerând că îl avantajează în trei moduri: îl protejează de expansionismul maghiar, îl apropie de Polonia şi poate apela oricând la papa, în care găsea un apărător.

Laţcu a dorit la un moment dat chiar generalizarea ritului latin în Moldova şi pentru aceasta a trimis la Roma doi mesageri cu o scrisoare în care a prezentat papei Urban al V-lea (1362-1370) dorinţa sa şi a poporului de a îmbrăţişa credinţa catolică. Mai mult, a dorit ca oraşul Siret să fie sediul unei episcopii catolice. El a murit în anul 1375, fiind înmormântat în cripta bisericii din Rădăuţi, alături de tatăl său.

După moartea lui Laţcu, se admite că a domnit Costea (cca. 1373-1375), care era căsătorit cu Margareta Muşata, de la care purcede neamul muşatinilor. Ea era fiica lui Bogdan I şi sora naturală a lui Laţcu voievod. Din căsătoria ei cu voievodul Costea au rezultat trei fii: voievozii Petru al II-lea, Roman I şi, probabil, Iosif Muşat – întâiul mitropolit ortodox al Moldovei). Petru II a domnit apoi 16 ani (1375-1391) şi a mutat capitala Moldovei la Suceava. În acest timp, doamna Margareta a chemat, în anul 1377, mai mulţi călugări dominicani din Ungaria şi le-a clădit o biserică la Siret, lângă mănăstirea franciscanilor.

Merită o menţiune şi faptul că în anul 1369, împăratul Bizanţului, Ioan al V-lea Paleologul, aflându-se la Roma, a abjurat schisma şi a acceptat unirea cu Biserica Catolică, recunoscând primatul papei, întrucât avea stringentă nevoie de sprijinul occidentalilor împotriva turcilor. Acest fapt, deşi n-a avut urmări serioase, a generat un curent unionist, care s-a răspândit în multe ţări ale Europei de Est. O promotoare a unirii bisericilor a fost doamna Ana (fiica lui Nicolae Alexandru), soţia lui Ivan Straţimir, ţar al Bulgariei; în Moldova acest curent a fost susţinut de Margareta Muşata, iar în Muntenia de doamna Clara, a doua soţie a lui Nicolae Alexandru.

Între anii 1381-1386, când ierarhia bisericească a locurilor ţinea încă de patriarhia ortodoxă bulgară din Târnovo, Petru II a încercat înfiinţarea unei Mitropolii a Moldovei, pe care însă bulgarii au refuzat s-o accepte. După ce patriarhia bulgară din Târnovo a fost desfiinţată în 1393, ca efect al ocupaţiei turceşti, Mitropolia Ortodoxă a Moldovei a fost recunoscută, după multe negocieri, abia în 1401, de Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol (căreia îi va rămâne subordonată până în 1865). Sediul mitropoliei a fost iniţial la Rădăuţi, fiind mutat din 1402 la Suceava, iar la mijlocul secolului XVII, în Iaşi, unde se află şi astăzi.

Totuşi, Moldova va mai rămâne un spaţiu de confruntare între ortodocşi şi catolici, ca şi între tradiţia latină şi cea slavonă. În Moldova au existat în acea perioadă şi episcopii catolice, la Siret (1371-1434) şi la Baia (1413-1523), supuse unor arhiepiscopii din Ungaria. Dimitrie Cantemir, în *Descriptio Moldaviae*, capitolul *Despre literele moldovenilor,* afirmă că în Moldova s-a scris cu litere latine, până la Conciliul de la Florenţa (1432), şi că domnitorul Alexandru cel Bun (1400-1432), sfătuit de mitropolitul său, ar fi poruncit distrugerea cărţilor şi textelor cu caractere latine şi păstrarea doar a celor scrise în alfabetul chirilic şi în slavonă, cu scopul de a împiedica răspândirea catolicismului în principatul Moldovei. Ne putem întreba câtă istorie ne-a fost mutilată cu această ocazie.

De altfel, nicăieri în ţările româneşti, nici la cancelariile domneşti, voievodale, sau boiereşti, nici în mănăstiri, nici în altă parte, nu s-a mai scris, secole de-a rândul, decât în limba slavonă, evident cu litere slavone. Excepţie a făcut doar corespondenţa cu occidentalii, scrisă în latină. Ştim bine că cel mai vechi text românesc cunoscut datează abia din 1521, prima carte românească tipărită din 1561, primele încercări de a folosi româna ca limbă liturgică apar abia din a doua jumătate a secolului XVII, şi numai în provinciile din vest, iar alfabetul latin se foloseşte oficial în România doar din 1862.

În încercarea noastră de a schiţa originea poporului român, ne putem opri la cele prezentate până aici, deci la întemeierea statelor populaţiilor de limbă română şi de religie ortodoxă, care vor subzista până în vremurile moderne. Iar toate cele câte s-au petrecut mai târziu sunt de-acum descrise, pe larg, în manualele de istorie. Pentru a încheia prezenta lucrare, ar mai fi loc doar pentru câteva concluzii, pe care le voi expune în episoadele viitoare.

(Va urma.)

Iuliu Maniu a luptat din răsputeri pentru o Românie democrată. La data de 8 aprilie 1947, acesta spunea: „Lagărele şi închisorile pot închide oameni şi-i pot ucide, dar nu pot închide ideile care circulă, oricâte piedici le-ai pune. Pe mine nu mă îngrozeşte nici lagărul, nici moartea şi am încredere deplină în soarta bună pe viitor a României." (14) Maniu a fost arestat la data de 18 iunie 1947, din clinica doctorului Jovin din Bucureşti, unde, bolnav, se internase. Este condamnat, printr-un proces regizat, la data 11.11.1945, la 104 ani închisoare, plus de două ori muncă silnică pe viaţă. A murit în închisoarea din Sighet, la 5 februarie 1953, fiind înmormântat în cimitirul săracilor din localitate. Nu a putut fi îndeplinită dorinţa sa testamentară „de a aştepta învierea morţilor alături de părinţii săi în dealul Ţarinei din Bădăcin".A fost un om care şi-a dedicat întreaga viaţă poporului român, fără a cere nimic în schimb şi care şi-a găsit sfârşitul în condiţii greu de imaginat. A fost ultimul om de stat din România. Previziunile lui Maniu privind „o soartă bună de viitor a României" s-au înfăptuit, fără însă ca acesta să le mai poată vedea.

Ridicarea unei statui la Cluj-Napoca în amintirea acestui mare om politic a fost menită să reînvie credinţa într-o lume mai dreaptă, în care valorile umane sunt respectate şi preţuite, o societate condusă pe bază de valori, cu grijă faţă de oameni, corectitudine şi respect pentru cei mulţi care contribuie la mersul înainte al societăţii româneşti, pentru o viaţă mai bună. Iuliu Maniu a fost unul dintre ultimele repere morale ale clasei politice. Statuia a fost realizată de sculptorul dr. Ioan Marchiş. Am avut onoarea de a participa la dezvelirea bustului lui Iuliu Maniu, la Baia Mare, bust realizat cu suportul Asociaţiei Sălăjenilor din Maramureş. Îi felicităm pentru această iniţiativă, care dovedeşte respectul pentru valorile noastre naţionale.

Referinţe (II)

11) S.V. Nistor (coordonator), *Mituri şi legende din tradiţia multimilenară a Clujului,* Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2012.

12) Emil Burzo, *Transilvania de Nord la răscruce de drumuri (1940-1945), Caiete Critice,* 9 (359), 17, 2017.

13) O. Vinţeler (coordonator), *Problema Transilvană,* Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014.

14) ** *Documente ale procesului lui Iuliu Maniu – Ion Mihalache*, Editura Vremea, Bucureşti, 1993.

Istoria de lângă noi

Constantin Cantacuzino stolnicul, *un bărbat dintre cei aleşi*

Eufrosina OTLĂCAN

Din nou, pagini din ***Istoria matematicii în România,*** cartea lui George Şt. Andonie, mă îndeamnă să scriu despre un deschizător de drum în cultura noastră, prin secole îndepărtate.

Vorbind de perioada în care s-a introdus în ţările române învăţământul matematic, Andonie ne spune că „cel dintâi care se pare că a avut cunoştinţe de *geometrie teoretică* este stolnicul Constantin Cantacuzino de la care istoricul Nicolae Iorga a găsit nişte notiţe în care se precizează în cât timp a studiat *Elementele* lui Euclid în anul 1668, cu profesorul Valeriano Bonvicino”… Academia domnească din Bucureşti se pare că a fost înfiinţată (în 1679 sau cel mult 1694) de Şerban Cantacuzino la începutul domniei sale, „în urma stăruinţei stolnicului Constantin Cantacuzino (1640-1716), frate al domnitorului”, mai spune Andonie, citând *Istoria Românilor* a lui Constantin C. Giurescu, apărută la Bucureşti în anul 1942. Academia de la Bucureşti, care funcţiona în timpul lui Brâncoveanu, era de grad universitar, cu o facultate de filosofie generală (unde erau cuprinse matematica şi fizica).

Scrie Andonie: „Stolnicul a fost cel mai erudit om pe care l-a avut Ţara Românească înainte de secolul al XIX-lea… Deşi, frate al lui Şerban Vodă, avea dreptul la un rang mai înalt decât cel de stolnic, fiind un om cu reputaţie de învăţat, consilier intim al domnitorului, acesta îl plasa deasupra boierilor de rang mai înalt, chiar fără a deţine oficial un rang superior.” Apoi redă din *Carnetul de studii al lui Constantin Stolnicul Cantacuzino*, publicat de Nicolae Iorga. Constantin Cantacuzino este şi „cel dintâi care a întocmit o hartă a Moldovei, tipărită în 1700 în greceşte, iar în 1718 în italieneşte. La 26 mai 1716 (noaptea de 6/7 iunie 1716, stil nou), turcii i-au tăiat capul stolnicului şi fiului său Ştefan Cantacuzino, domnitor (1714-1716), după Brâncoveanu”, mai spune istoriograful matematicilor.

Aici mi s-a părut necesară o paranteză, datorită şi faptului că în literatura noastră cu teme istorice apar eroi cu diferite ranguri boiereşti; la curtea domnitoare valahă ierarhia politică era următoarea: domn, ban, ispravnic, logofăt, pârcălab, pitar, postelnic, serdar, stolnic, vistiernic, vornic.

Dar despre stolnicul Constantin Cantacuzino nu a scris doar autorul istoriei matematicilor, au scris mulţi învăţaţi ai României. Între ei sunt citaţi Nicolae Iorga, George Călinescu, Virgil Cândea, Henri H. Stahl, Radu Ştefan Vergatti, în timp ce, anume despre biblioteca stolnicului, au publicat cărţi Livia Bacîru şi Corneliu Dima-Drăgan, Maria Ruffini, Ioana-Alina Suta şi mulţi alţii.

George Călinescu, în *Istoria literaturii române* (1972), scrie: „Cantacuzinii dădură un om de mare învăţătură, şi anume pe stolnicul Constantin Cantacuzino. Acesta era fiul postelnicului Cantacuzino, grec de origine, dar căsătorit cu Elina, fata lui Şerban Vodă. Fiul are mari sentimente româneşti şi, dacă admite că de la unii greci pripăşiţi *în pământurile acestea rămâne şi folos*, arată repulsie pentru cei care *ca să jăfuiască şi ca să răpească numai vin*” (subl. Călinescu). Despre opera stolnicului, *Istoria Ţării Româneşti,* scurtă dizertaţie asupra originilor, asemănătoare cu aceea a lui Miron Costin, atribuită o vreme spătarului Milescu, scrie Călinescu: „Se remarcă printr-un spirit de discuţie mai modern şi prin aspectul de carte de idei”.

Nicolae Iorga a publicat primul studiu/monografie asupra stolnicului în introducerea la *Operele lui Constantin Cantacuzino,* unde aflăm „un mare cărturar, prezent în toate realizările literare româneşti din vremea lui”. În a sa *Istorie a literaturii româneşti,* Iorga îl încadrează în ansamblul creaţiei literare din ţările româneşti şi, comparându-l cu contemporanii, îl numeşte „podoabă a culturii româneşti”.

Cuvintele pe care le folosesc în titlu, *un bărbat dintre cei aleşi,* sunt culese din scrierile lui Demetrios Procopius din Macedonia, cel care-l numeşte astfel pe stolnic în anul 1720, citate în cartea lui Radu Ştefan Ciobanu, *Pe urmele stolnicului Constantin Cantacuzino,* publicată în anul 1982 la Editura Sport-Turism. Cartea are următorul motto, rânduri ale marele nostru istoric Nicolae Iorga: „Constantin Stolnicul a avut tocmai marele neajuns că, faţă de contemporanii lui, era aşa de superior, încât ei nu l-au înţeles deloc. Ceea ce-l interesa pe dânsul nu era politica generală, ci Ţara Românească, ieşind de sub turci, să se poată găsi în condiţii mai bune decât cele de până atunci… Nu-i scapă stolnicului nimic din ceea ce poate scrie pentru stabilirea adevărului istoric. E un occidental, care scrie aşa cum scriu apusenii şi uneori îi întrece în metodele întrebuinţate…”

Mai citesc cu acelaşi interes şi cartea lui Virgil Cândea, *Stolnicul între contemporani*, ediţia a doua, Editura IDACO, 2014, revăzută şi adăugită de Ioana Feodorov, fiica autorului (o carte ca o bijuterie!). Prima ediţie a cărţii a fost publicată în anul 1980.

Încep, însă, prin a spune câteva cuvinte despre autorii celor două cărţi. Virgil Cândea (1927-2007) a fost istoric al culturii, membru titular al Academiei Române. Pe autorul celeilalte cărţi, Radu Ştefan Ciobanu, îl vom găsi semnând, după 1984, Radu Ştefan Vergatti; explicaţia ne-a dat-o chiar autorul, în prezentarea pe care o face cărţii sale, *Ştefan Ciobanu,* 2018, unde precizează că numele mamei sale era Nathalia Teodora Ciobanu Vergatti.

Conţinutul de bază în rândurile care urmează este datorat celor două cărţi numite mai sus. Sunt în acelaşi timp cărţi de istorie şi literatură, care îl cuceresc pe cititor. Cartea lui R.Şt. Ciobanu, apărută la doi ani după a lui V. Cândea, face şi referiri la scrierea acestuia. Că aceasta este efectiv o carte de istorie, o dovedeşte faptul că exemplarul pe care l-am împrumutat de la Biblioteca Academiei Române este cu adevărat „tocit”, plin de sublinieri, încercuiri ale unor ani istorici, făcute de cititori „sârguincioşi”, dar cu prea puţin respect pentru cărţi.

Străbunii stolnicului, cu „ocupaţie negustorească şi cărturărească”, au contribuit la „tranziţia spirituală” în estul european şi au dus „o luptă anti-otomană, folosind şi reţeaua bisericii ortodoxe pentru organizarea unui complot anti-otoman”. Pe la sfârşitul secolului al XVI-lea, Cantacuzinii începuseră să-şi caute adăpost pe pământ românesc.

În tabloul votiv al bisericii din Filipeştii de Pădure (pictată de Pârvu Mutu Zugravul, recunoscută de UNESCO drept Voroneţul Munteniei), ctitorită de aga Matei Cantacuzino, unde sunt prezentaţi 51 de membri ai familiei, domină postelnicul Constantin Cantacuzino înconjurat de familia sa. R.Şt. Ciobanu face şi portrete psihologice ale personajelor acestei fresce, cei care vor intra în istorie: „Şerban, viitorul Vodă – frământat de ambiţia pătimaşă de putere; Constantin stolnicul, cu faţa spiritualizată a celui ce ştia să pătrundă tainele cărţilor, are ochii profunzi, dominaţi de gânduri interioare, poate urmare a nopţilor de nelinişte şi veghe, când se frământa să găsească soluţia vreunei complicate probleme politice sau pregătea un mesaj pentru unul din capetele încoronate ale Europei.”

Stolnicul s-a născut în anul 1640 (1639 după unii cercetători) şi a primit la botez numele tatălui său, postelnicul Constantin Cantacuzino. Acesta a fost un om instruit, studiase în Italia şi avea o bogată bibliotecă, de care vor beneficia copiii săi: şase băieţi şi trei fete. Mama copiilor, Elina, era şi ea cultivată în stil occidental, la Viena, avea şi învăţături despre datinile, costumele, baladele şi basmele populare româneşti. Bunica dinspre mamă, soţia lui Radu Şerban Basarab (domn al Ţării Româneşti între 1602 şi 1610, din familia Brâncoveanu; numele Basarab şi l-a luat considerându-se urmaş al domnitorului Neagoe), care iscălea *Helena, principesa Valachiae,* învăţase limbile greacă, slavonă şi latină. Adăugând şi pe unchiul său, Udrişte Năsturel, e uşor de dedus că tânărul Constantin Cantacuzino se dezvoltase într-un mediu prielnic înfloririi intelectului.

R. Şt. Ciobanu a mers *Pe urmele stolnicului Constantin Cantacuzino,* eu îi voi urmări aici doar câteva dintre cărările străbătute spre a ajunge un mare erudit, recunoscut ca atare în istoria românilor.

Copilul, numit în familie Dinu, cel care va deveni stolnicul Constantin Cantacuzino, şi-a început educaţia în casă, mai întâi cu mama şi bunica. Urmând apoi cu dascăli aleşi de postelnic, a învăţat scrisul şi cititul în limbile slavonă, elină, probabil şi latină. Trăiau la Târgovişte, care era capitala Ţării Româneşti şi unde fusese înfiinţată o şcoală pregătitoare pentru greacă şi latină. Moşteneşte de la tatăl său şi bucuria de a-şi cumpăra cărţi, pe care, de la vârsta de 10 ani, începe a le iscăli, scriind pe ele *ex-libris Constantin Cantacuzino,* pe unele pagini notând nelămuririle sale.

Divergenţele între Matei Basarab şi Vasile Lupu, domnitorii celor două ţării româneşti, curmă viaţa liniştită a familiei. Deşi învingător la Finta, Matei Basarab, bătrân şi rănit, moare la 9 aprilie 1654. După decesul acestuia, postelnicul şi toţi ai săi se exilează în Transilvania, rămânând trei ani la Braşov, unde Dinu ia lecţii de latină. Tot în această perioadă, el participă la o expediţie militară în Transilvania, pentru a cunoaşte organizarea de tip occidental a unei armate, dar şi fortificaţiile cetăţilor şi bisericilor.

Nenorocirea cea mai mare a familiei vine cu uciderea tatălui, la 20 decembrie 1663. Postelnicul Constantin Cantacuzino este înmormântat la Mănăstirea Mărgineni, ctitoria sa. Printre hârtiile rămase de la stolnic este şi copia epitafului de pe lespedea mormântului tatălui său, un text impresionant azi şi prin limba curată românească, chiar fiind scrisă în vremea cronicarilor: „Îi plâng pe cei ce vor muri şi ei/ Îi plâng şi ucigaşii/ Tu, călătorule, grăbeşte o lacrimă pe mormântul lui să verşi.”

Renunţând la vreo dregătorie la Bucureşti, stolnicul îşi urmează imboldul către învăţătură. Ţelul său este Universitatea din Padova, „cuibul a toată dăscălimea şi învăţătura” (Miron Costin). Dar ajunge întâi la Adrianopol (azi Edirne) şi la Ţarigrad (Istanbulul de azi), unde se înscrie la cursurile Marii Şcoli a Fanarului; aici începe să-şi scrie *Caietul de însemnări,* „primul jurnal de călătorie al unui intelectual ce scria româneşte”. R.Şt. Ciobanu subliniază: „De acum avea un caracter cu trăsături bine formate: chibzuia tot ce făcea, era prudent şi se gândea totdeauna în perspectivă”.

Plecând cu o corabie pe mare, stolnicul ajunge la Veneţia, vizitează Palatul Dogilor, iar la 18 aprilie 1667 va fi la Padova. Până a se înscrie la universitate, pe 17 septembrie al aceluiaşi an, îşi aranjează o locuinţă, îşi schimbă hainele, de acum îmbrăcându-se europeneşte, intră în librării, îşi cumpără cărţi pe ale căror foi de titlu scrie *Ex-libris Constantin Cantacuzino*. Sunt cărţi pe care le va aduce în ţară. Printre acestea este şi cartea de astronomie a lui Paul Loredano. Până la începerea cursurilor universitare, ia lecţii de italiană, de etică, filosofie, jurisprudenţă. La Universitate va audia cursuri de anatomie, chirurgie, medicină generală, matematică, astronomie, botanică. Observăm mintea care vrea să cuprindă toată ştiinţa într-un timp cât mai scurt, căci în 1669 va părăsi Padova.

→

Despre chirurgie, de la Dimitrie Cantemir la Mircea Beuran

Radu Ştefan VERGATTI

La sfârşitul secolului al XVIII-lea, în capitala Sublimei Porţi, Istanbul, în comunitatea lumii creştine, se aflau trei tineri care străluceau prin inteligenţa şi cunoştinţele lor: Dimitrie Cantemir, Constantin Duca-Duculeţ şi Constantin Mavrocordat.

Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei (martie-aprilie 1693; 1710-1711), a fost cel care a lăsat cel mai mult în scris pentru urmaşii săi. Una dintre operele sale fundamentale a fost INCREMENTORVM ET DECREMENTORVM AVLAE OTHOMANICAE SIVE ALIOTHMANICAE HISTORIAE A PRIMA GENTIS ORIGINE AD NOSTRA VSQVE TEMPORA DEDVCTATE LIBRI TRES, tradusă în zilele noastre sub titlul *Istoria măririi şi decăderii Curţii Otomane sau Aliotmane (de la începuturile neamului până în vremea noastră), în trei cărţi.*

Începută în anii 1708-1709, când se găsea la Istanbul, finisată cel mai probabil în 1716, cartea lui Dimitrie Cantemir, scrisă în limba latină, conţine un pasaj important pentru istoria medicinii. Îl reproduc în rândurile următoare, în versiunea română, utilizând ediţia Academiei Române în două volume, publicată în 2015 la Bucureşti:

„**Avlonia.** Este un ţinut şi o cetate în Albania care este numită de turci cu un alt nume, laolaltă cu Epir. Arnaud. Sunt datori să urmeze armata turcă opt mii dintre locuitorii ei. Oştenii sunt foarte războinici şi vrednici, meritând să fie lăudaţi mai presus de ceilalţi pentru priceperea la trasul cu puşca; cândva erau toţi ortodocşi, acum însă au căzut atât de mult în mahomedanism, încât îi întrec şi pe turci în religie. Nu vei găsi la ei nicio preocupare pentru literatură, dar se ştie că meşteşugurile de care se ocupă le împlinesc nu fără pricepere. Dintre meşteşuguri, excelează mai cu seamă în două, în apeducte şi vindecarea herniilor. În transportarea apei cu greu se găseşte cineva care să aibă îndoieli că ei merită locul dintâi – dacă va fi văzut apeductele de la Constantinopole. Le desăvârşesc totuşi fără vreo învăţătură în domeniul matematicii, fără reguli şi fără instrumente, măsoară înălţimea munţilor şi distanţa dintre locuri cu mai multă precizie decât ar putea-o face un geometru şi evaluează cu precizie cantitatea şi calitatea apei. Întrebaţi fiind despre bazele acestui meşteşug, ei nici nu pricep ce li se spune, nici nu pot explica ce fac. Îi îngrijesc desăvârşit pe cei care suferă de hernie, de orice vârstă ar fi, cu o asprime deloc mai mică decât succesul întreprinderii lor. Pe când eram la Constantinopole, pentru a le cerceta mai îndeaproape metoda, am poruncit să ne fie îngrijit, în palatul nostru, notarul, care era de-acum vârstnic, chinuit de această boală. Înţelegându-ne noi asupra preţului vindecării, ei l-au legat pe bolnav cu fâşii de pânză pe o scândură destul de lată, de la piept până la picioare, apoi i-au deschis, fără mare grijă, cu un cuţitaş destul de grosolan pielea de sub pântece şi, scoţându-i membrana dinăuntru, în lungime cam de o palmă, i-au pus îndărăt la locul lor intestinele căzute până la testicule. După ce au făcut asta, au cusut pielea cu un fir gros şi, după ce au prins un nod mic, ca să nu iasă, au tăiat cu cuţitaşul ce mai ieşea din cusăturile pielii şi, ungând cu untură de porc, au ars locul cu un fier încins. După ardere, lasă rana de la pântece deschisă, *îl ridică în picioare* (subl. n.) pe omul rămas aproape fără suflare şi toarnă peste rană albuşul de la nouă ouă proaspete. Când acesta începea să fiarbă, după o oră sau două, înţelegeau că este semn de bună însănătoşire. Altminteri, dacă nu apare niciun fel de fierbere după trei ceasuri, socotesc că este semn de moarte, pentru că de aici se vede că slăbiciunea puterilor bolnavului este atât de mare încât nu se mai poate găsi nicio alinare de pe urma medicinii, cu toate că din o sută abia dacă se întâmplă să moară unul sau doi – lucru pe care ei îl pun mai mult în seama slăbiciunii puterilor sau a vârstei, decât a meşteşugului lor nedesăvârşit. Într-a doua şi a treia zi repetau leacul, la aceeaşi oră, în vreme ce îl ţineau pe bolnav mereu răsturnat, într-atât lipsit de simţuri, încât părea aproape fără suflare. Căci nu îl lăsau nici să mănânce, nici să bea, socotind că este de ajuns, pentru a-i păstra puterile de care are nevoie, să-i umezească puţin limba, des, cu câte o singură picătură de apă. Într-a patra zi îl puneau pe bolnavul legat pe scândură jos pe pământ, unde pe dată îşi recăpăta simţurile şi se plângea cu glas slab de dureri. Îl întremau pe cel sleit de puteri, dându-i să bea puţină apă călduţă şi îi dădeau, vreme de trei zile, puţină zeamă, de orice fel aveau la îndemână, fără să ţină seama de nicio dietă, numai să nu împovăreze pântecele cu prea multă hrană. Într-a şaptea zi desfăceau legăturile şi îl puneau pe bolnav uşurel în pat. Pentru ca însă să nu-şi poată trage îndărăt piciorul sau să se poată mişca din loc, stăteau lângă el fără întrerupere două zile şi repetau în fiecare zi leacul obişnuit cu albuş. După a noua zi până într-a douăsprezecea, rana mai primea doar şase albuşuri care, de îndată ce erau turnate, păreau să fiarbă şi mai tare decât înainte. Într-a cincisprezecea zi tăietura abia dacă mai primea albuşul de la un singur ou, ei repetau totuşi leacul cât timp vedeau că mai intră, cât de puţin, în rană şi fierbe. Când asta înceta, puneau pe rană o cataplasmă făcută din smoală, untdelemn şi nu mai ştiu ce altceva şi îi dădeau voie bolnavului să-şi mişte picioarele şi să stea pe o parte. Între timp trăgeau uşurel de capătul firului lăsat afară, dimineaţa, înainte ca bolnavul să primească hrana şi verificau ca nu cumva tăietura să se fi rupt. După douăzeci, treizeci sau patruzeci de zile, cum era vârsta fiecăruia or îi îngăduiau puterile, trăgeau tot firul afară, cu legătura lui şi, punând o altă cataplasmă, îl vindecau de tot.

Prin metoda asta grosolană şi aspră, la care am fost de faţă, ca martor, obişnuieşte neamul acesta grosolan să îndepărteze în chip fericit o boală atât de grea şi să o vindece". (1)

Textul scris de Dimitrie Cantemir are extrem de mare importanţă pentru chirurgie şi pentru medicină, deoarece este primul care descrie structura internă a celui bolnav de hernie inghinală. Mai mult. Eruditul principe român a observat şi a descris amănunţit cura chirurgicală de vindecare a herniilor abdominale. Acest text al lui Dimitrie Cantemir nu a rămas neobservat, dar nici nu a fost foarte mult pus în valoare.

Astfel, mai recent, dr. A.E. Nicolau, medic chirurg, a publicat un articol pe această temă în revista *Chirurgia* nr. 103/2008 sub titlul *Dimitrie Cantemir în istoria universală a chirurgiei: prima descriere a căii transabdominale în cura herniilor.* Dr. A.E. Nicolau a reluat articolul, tradus în limba engleză, sub titlul *Demetrius Cantemir: The First Account of Trans-abdominal Approach to Repair Groin Hernia* şi l-a publicat în revista *Acta Chirurgica Belgica,* 109/2009, p. 1-5.

Noutatea a fost că autorul a folosit o traducere făcută de Dan Sluşanschi a textului în limba latină scris de Dimitrie Cantemir, care i-a fost pusă la dispoziţie de către Dan Zamfirescu, primul editor al textului latin în România, care ar fi urmat să publice şi traducerea.

→

În 1670 îl regăsim pe stolnic în ţară, unde la Iaşi se căsătoreşte cu Safta Buhuş, femeie cultivată, care ştia să scrie şi să citească în română, slavonă, latină şi greacă – mărturie schimbul de scrisori cu Mihai spătarul, fratele stolnicului, dar şi cu Petru I, ţarul Rusiei. În 1671 Constantin Cantacuzino este numit vel stolnic la curtea domnitorului Şerban Cantacuzino, fratele său.

Şerban Vodă moare, bolnav, în 1688, la tron urcându-se Constantin Brâncoveanu, nepot după mamă al fraţilor Constantin şi Şerban Cantacuzino.

La curtea lui Constantin Brâncoveanu, stolnicului Constantin Cantacuzino i s-a încredinţat funcţia de şef al cancelariei domneşti, calitate în care schimbă înfăţişarea personalului, înlocuind şalvarii şi anteriul cu moda europeană, în locul grămăticilor care scriau doar în slavonă, şi aceasta cu greşeli, aduce specialişti, secretari noi, români sau străini, cunoscători ai locurilor, obiceiurilor, limbii române şi ai altor limbi străine. Stolnicul, ca diplomat, va fi şeful relaţiilor externe, gândul său călăuzitor fiind independenţa Ţării Româneşti. „Politica externă promovată de stolnic era aceea menită să elibereze Ţara Românească şi Moldova din dependenţa otomană şi să asigure acestor ţări vechiul statut internaţional pe care i-l atesta documentarea sa istorică" (V. Cândea).

Rămânând pe tărâmul cultural (politicul a adus marile tragedii!), inspiraţia, talentul, largile cunoştinţe ale stolnicului Constantin Cantacuzino stau la baza iniţiativei lui Brâncoveanu de a fonda, în anul 1694, Academia Domnească de la Bucureşti – prima instituţie românească de învăţământ superior, cu limbile de predare greacă şi latină.

Când relaţiile între nepotul domnitor şi unchi s-au răcit, stolnicul a făcut din biblioteca sa locul de întâlnire al învăţaţilor vremii sale. Scriind *Istoria Ţării Româneşti întru care se cuprinde numele cel dintâi şi care au fost lăcuitorii ei atunci* (rămasă în manuscris), dă aşezarea geografică a românilor, numele lor, originea şi unitatea acestui popor; spune că prin români „înţeleg nu numai ceştia de aici, ce şi den Ardeal, carii încă şi mai neaoşi sunt, şi moldovenii, şi toţi şi într-altă parte se află şi au această limbă…", redă V. Cândea din manuscrisul cărţii stolnicului.

Harta Ţării Româneşti, alcătuită de stolnic, în care recunoaşte contribuţia, documentarea pe care a avut-o din partea „prea înţeleptului medic filosof Ioan Comnen" (rolul acestui învăţat pentru matematica în România este pomenit şi de G.Şt. Andonie) a fost tipărită la Padova în anul 1700 şi dedicată lui Constantin Brâncoveanu. În 1926, această hartă frumoasă, colorată, a fost descoperită la British Museum, de unde Biblioteca Academiei Române a obţinut doar o copie în alb-negru.

Să mai amintim de *Biblia lui Şerban,* traducerea în româneşte a Bibliei lui Nicolae Milescu, care are predoslovirea scrisă de stolnic. Ea reprezintă un document politic, ideea luptei pentru independenţă şi unitate împotriva imperiilor medievale. Proiectul repunerii în funcţiune a unei tipografii care fusese închisă după moartea lui Matei Basarab se definitivează în biroul stolnicului. Acesta a cerut să fie tipărite cărţile în limba română, să aibă format redus (ca cele din ziua de azi).

Nu aş putea încheia fără a scrie câteva cuvinte despre drumul bibliotecii stolnicului. Prin testament, postelnicul Cantacuzino lăsase tuturor fraţilor, ca proprietate în devălmăşie, biblioteca sa. Constantin stolnicul a adăugat cea mai mare parte a cărţilor, comandând, cumpărând sau chiar primind donaţii cu recunoştinţă sau admiraţie. El s-a ocupat de biblioteca de la Mărgineni (judeţul Prahova), de păstrarea şi organizarea ei, „transformând biblioteca într-un centru polarizator al cărturarilor vremii", ne spune R.Şt. Ciobanu, care dă procentul de cărţi pe domenii. Cel mai mare număr, cu 28% din total, sunt cărţi de teologie, ceea ce spune ceva despre preocuparea stolnicului de a înţelege conflictul dogmatic între confesiunile creştine.

După teribila moarte a stolnicului şi a fiului său, Ştefan Vodă (1614-1616), biblioteca a fost distrusă; o parte a fost confiscată de turci, odată cu toată averea lor, altă parte a fost luată de noul domnitor, fanariot, Nicolae Mavrocordat, care, din fericire, a creat biblioteca de la Văcăreşti, care, trecând şi prin biblioteca Colegiului „Sf. Sava", într-un târziu, în 1901, a intrat în Biblioteca Academiei Române.

Stolnicul Constantin Cantacuzino a trăit atunci când *bietul om era sub vremi.* Şi ce vremuri au mai fost pe când, ne zice în carte Radu Ştefan Ciobanu, era „Ţara Românească o moşie bună de atribuit oricui după nevoile echilibrului politic european"! Iar acum, la peste 300 de ani, *alţi actori, aceeaşi piesă!* O lume plină de ură, de manipulare, de dorinţă de răzbunare şi de poziţii dominatoare.

Istoria de lângă noi

Este interesant de discutat drumul manuscrisului original latin al lui Dimitrie Cantemir. În anul 1734, pastorul, traducătorul şi istoricul englez Nicholas Tindal (2) a publicat traducerea sa în limba engleză a *Istoriei măririi şi decăderii Imperiului Otoman.* El a precizat că a făcut traducerea după manuscrisul original al lui Dimitrie Cantemir scris în limba latină, care-i fusese dat de fiul acestuia, Antioh Cantemir. Ulterior, în anul 1743, textul a fost tradus în limba franceză de François M. De Joncquières, commandeur, Chanoin Régulier de l'Ordre Hospitalier de Saint Esprit de Montepellier, şi publicat la Paris de patru editori. Pentru această traducere a fost folosit textul pastorului Tindal (3), sprijinit de un altul, probabil în limba latină sau rusă, oferit de Antioh Cantemir – care se afla atunci în capitala Franţei în calitate de ambasador al ţarului.

În anul 1745, la Hamburg, în imprimeria Christian Herold, Johan Schmit a publicat traducerea *Istoriei...* în limba germană (cu alfabet gotic). Germanii, mai exacţi, au arătat că varianta folosită a fost limba engleză. În fine, a mai fost şi o traducere în limba rusă, pe care nu am văzut-o, deci nu pot scrie despre ea.

În anul 1876, Iosif Hodoş (Hodoşiu) a tradus textul din limba germană în limba română. Acesta a fost publicat de Academia Română în două volume, *Istoria Imperiului Ottomanu. Crescerea şi scăderea lui, cu note foarte instructive,* de Demetriu Cantemiru, principe de Moldavia, Ediţiunea Societăţei Academice Române, MDCCCLXXVI.

Practic, a fost prima traducere în limba română a textului lui Dimitrie Cantemir.

La rândul său, istoricul medicinii româneşti Pompei Gh. Samarian, în *Medicina şi farmacia în trecutul românesc* (Ed. Cultura, Bucureşti, 1938), a publicat din *Istoria....* textul lui Cantemir privitor la operaţia de hernie inghinală utilizând traducerea lui Iosif Hodoş din limba germană în 1876.

După cum se vede, textul scris de Dimitrie Cantemir a călătorit mult, tradus în diverse limbi de largă circulaţie – engleză, franceză, germană şi rusă.

În anul 1984, acad. Virgil Cândea a descoperit în Biblioteca Houghton a Universităţii Harvard din USA manuscrisul latin 124.

Acesta reprezintă textul original scris în limba latină de Dimitrie Cantemir al *Istoriei măririi şi decăderii Imperiului Otoman.* Manuscrisul fusese cumpărat de Universitatea Harvard în anul 1901 din Europa, mai precis, din anticariatul lui Otto Harasowitz (Leipzig). Ajunsese la anticari în felul următor: pastorul Tindal vânduse diplomatului german Friederich von Thoms (4) manuscrisul latin original al lui Dimitrie Cantemir pe care îl avea de la Antioh Cantemir şi pe care-l folosise pentru prima ediţie occidentală – cea în limba engleză din 1734. La moartea diplomatului von Thoms, văduva acestuia i-a vândut lucrurile la licitaţie, inclusiv manuscrisul lui Cantemir. Deci, între anii 1749 (când a fost vândut de văduva diplomatului german la licitaţie) şi anul 1901 (când acesta fost cumpărat de Universitatea Harvard din Leipzig), manuscrisul original latin al lui Dimitrie Cantemir despre *Istoria măririi şi decăderii Imperiului Otoman* trece prin diverse mâni, fără a mai fi valorificat şi pare pierdut până să-l găsească acad. Virgil Cândea în 1984 în USA.

Ne bucurăm că originalul s-a păstrat şi că „Lumea nouă" ştia pe atunci să preţuiască valorile trecutului.

Textul descoperit de acad. Virgil Cândea a fost copiat şi adus în România.

Aici editorul Dan Zamfirescu a primit de la fiica academicianului Virgil Cândea, dna. Ioana Fedorov, copia mss. Lat. 124 de la Biblioteca Houghton a Universităţii Harvard, Massachusetts şi l-a publicat în facsimil în anul 1999 la editura sa, Roza Vânturilor, în premieră absolută.

Apoi a luat legătura cu latinistul Dan Sluşanschi. Acesta din urmă a început o nouă traducere, de data aceasta după originalul latin. O ediţie critică a originalului latin, după copii ale manuscrisului de la Houghton, a fost publicată în anul 2001, la Timişoara. Traducerea făcută de Dan Sluşanschi a apărut la Ed. Paideia în Bucureşti, într-o primă ediţie din anul 2008, iar apoi, câţiva ani după moartea distinsului latinist, o nouă ediţie, în 2010/2012. Practic, ediţia Dan Sluşanschi este prima ediţie în limba română tradusă după originalul latin.

În paralel a continuat să circule versiunea Academiei, tradusă de Iosif Hodoş în anul 1876, mai exact, pasajul referitor la vindecarea herniei inghinale, chiar dacă apăruse ediţia latină din 1999. Astfel, medicul oltean adoptat de Constanţa, Vasile Sârbu, un adevărat iatrofilosof, cel care a introdus în România operaţia laparoscopică (între alte merite), a publicat textul lui Cantemir privind hernia inghinală în volumul *Pagini din istoria chirurgiei româneşti* (Ed. Academiei, 2002). Dr. Sârbu făcea acolo un rezumat al preocupărilor medicale în epoca brâncovenească, oprindu-se mult asupra lui Dimitrie Cantemir, însurat cu o vară a domnului de la Bucureşti. Acelaşi medic, în *Revista „Victor Gomoiu" de istorie a medicinii,* pe care a înfiinţat-o şi publicat-o personal la Constanţa, a reluat contribuţia lui Dimitrie Cantemir la răspândirea cunoştinţelor despre vindecare herniei inghinale pe care acesta le scrisese încă din secolele XVII-XVIII.

În fine, astăzi avem în plus spre comparaţie textul manuscrisului latin al lui Dimitrie Cantemir publicat de Academia Română şi tradus de dna Ioana Costa (*Istoria măririi şi decăderii Curţii otomane,* 2 vol., Acad. Română, Bucureşti, 2015). Meritul acestei ediţii este că pune în paralel, pe pagini alăturate, textul

latin şi traducerea românească, rodul unei munci extraordinare. Aici trebuie să fac câteva mici remarci ca om care am lucrat mult în latină, ca asistent şi lector al profesorilor Andrei Oţetea, Mihai Berza şi Radu Manolescu, la Facultatea de Istorie a Universităţii Bucureşti.

Discutând strict partea legată de operaţia de hernie inghinală descrisă de Dimitrie Cantemir, în noua traducere se menţionează că pacientul era un notar. Or, cel indicat de Dimitrie Cantemir ca om aflat în slujba lui era secretar care se ocupa de corespondenţă, acesta fiind sensul termenului *notarius* în latina medievală. Apoi, termenul folosit pentru instrumentul utilizat la operaţie (lat. *Novacula* = brici) a fost tradus în versiunea 2015 prin „cuţitaş". În versiunea engleză (care era cea mai apropiată de epoca lui Dimitrie Cantemir şi singura de atunci până acum din Occident care a tradus versiunea originală latină) *novacula* a fost tradus de Nicholas Tindal prin expresia „a sort of razor", adică un fel de brici, de bisturiu, în orice caz o lamă foarte ascuţită, aşa cum era nevoie pentru a tăia în adâncime pielea, grăsimea şi musculatura abdominală a pacientului. Deci termenul de „cuţitaş" parcă nu este cel mai potrivit în cazul de faţă. Mai sunt obligat să menţionez că în timpul tratamentului descris ca aplicat imediat după operaţie pacientul nu putea fi *ridicat în picioare,* cum aflăm în versiunea 2015, ci era ţinut culcat şi *i se ridicau picioarele.* Această manevră era cerută imperios de necesitatea de a se turna celui operat albuşul de ouă peste rană pentru a se închide – tratamentul postoperator descris de Cantemir. În acelaşi timp, este evident că bolnavul operat de hernie inghinală nu putea fi ţinut în picioare postoperator, aceasta tocmai pentru că esenţa operaţiei era ca intestinele să nu recadă, prin forţa gravitaţiei, înapoi către testicole, deoarece operaţia ar fi fost compromisă. De altfel, inclusiv în versiunea engleză manevra a fost tradusă prin „lifting up the legs of the Patient" (= „ridicarea picioarelor pacientului", iar nu „ridicarea pacientului în picioare").

Profesorul medic dr. Mircea Beuran – şeful catedrei de Chirurgie de la Spitalul Floreasca – şi-a dat seama de importanţa acestei descrieri a protocolului operator din sec. XVIII, al cărui autor este Dimitrie Cantemir. În acelaşi timp, a înţeles că informaţia nu este popularizată. Tirajul cărţii dlui Vasile Sârbu a fost mic, iar *Revista „Victor Gomoiu" de Istorie a medicinii* avea un tiraj de 50 de exemplare, expediate de editor prietenilor. În această situaţie, se ştia prea puţin despre această contribuţie extraordinară a lui Dimitrie Cantemir la evoluţia chirurgiei. Dr. Mircea Beuran, pe culoarul etajului II al Spitalului Floreasca, unde se află secţia de chirurgie, a instalat o serie de panouri prin care pacienţii, personalul medical şi curioşii pot să urmărească dinamica chirurgiei româneşti prin istorie.

În anul 2021, la sfârşitul lunii decembrie, când am fost internat în acea secţie, neavând ce face, am ieşit pe culoar şi am început să citesc toate aceste panouri. Ele sunt mai multe şi privesc aspecte inedite sau cunoscute unui număr foarte mic de specialişti, din istoria medicinii, prezentate foarte frumos, cu imagini şi texte sugestive pentru sprijinirea cursului de chirurgie. Am întrebat-o pe dna asistentă şefă cine le-a făcut. Mi-a răspuns că sunt rodul muncii doctorului Mircea Beuran, „când era mare". Desigur că nu s-a micşorat în timp. A avut meritul extraordinar de a populariza şi umaniza rodul muncii şi al observaţiei lui Dimitrie Cantemir pentru toţi cei care ajungeau în spital. Avem deci o contribuţie deosebită la cunoaşterea modului în care un om de cultură ca principele Cantemir a arătat cum se poate realiza salvarea vieţii semenilor săi prin descrierea protocolului operator. Poate în viitor va exista şi un panou prin care să se popularizeze broşura scrisă de un alt erudit, domnul fanariot Nicolae Mavrocordat, împotriva nicotinei şi a fumatului. Acea broşură nu aparţine chirurgiei, în schimb ea contribuie din plin la lupta împotriva acestui viciu care, iată, era combătut cu argumente ştiinţifice la noi, în scris, încă din secolul XVIII. Amuzant este că atunci când Nicolae Mavrocordat întâlnea un fumător, îşi scotea papucul din picior şi îl lovea în cap pe cel care nu asculta poveţele lui. Dr. Beuran contribuie în acest mod prin informaţii expuse în spital, la cursuri, la conferinţe, la răspândirea cunoştinţelor importante pentru urmărirea evoluţiei medicinii româneşti. Începutul făcut de domnia sa la Spitalul Floreasca este meritoriu şi desigur că trebuie urmat. Am speranţa ca cele scrise de mine să nu rămână un simplu *vox clamantis in deserto.*

Note

1. *Istoria măririi şi decăderii Curţii Otomane,* editarea textului latinesc şi aparatul critic de Octavian Gordon, Florentina Nicolae şi Monica Vasileanu, traducere din limba latină de Ioana Costa, cuvânt înainte de Eugen Simion, studiu introductiv de Ştefan Lemny, vol. 2, Academia Română, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Bucureşti, 2015, p. 491-496.

2. Nicholas Tindal (1687-1774) cleric, istoric şi traducător englez; membru al Trinity College (Oxford); principala lui lucrare a fost traducerea din limba franceză a monumentalei opere în treisprezece volume a lui Paul de Rapin, *Istoria Angliei* (ed. 1 – 1727; ed. 2 – 1732, adăugită cu note, genealogii şi hărţi; ulterior, a scris el însuşi încă trei volume (*Continuation*), ducând istoria Angliei până la moartea regelui James al II-lea; lucrările lui Tindal au fost deosebit de importante; nu este de mirare interesul său pentru traducerea în limba engleză a operei principelui Dimitrie Cantemir – *Istoria creşterii şi descreşterii Imperiului Otoman;* în fine, se mai poate cita *Guide to Classical Learning, or Polymetis abridged, for Schools,* care a rămas un bun text de orientare pentru învăţarea limbilor clasice la şcolile engleze de elită.

3. Cf. *Sur les sources des Trones d'Orient, în Revue d'histoire littéraire de la France,* 1894, p. 232, care precizează că traducerea în limba franceză s-a făcut după textul în limba engleză al pastorului N. Tindal.

4. Friederich von Thoms (1696-1746), diplomat german, trimis al Ducatului de Brunswik la Londra (1720-1736), apoi în Ţările de Jos şi în Italia; colecţionar de cărţi, antichităţi (inclusiv medalii, monede, geme). Primul francmason din Germania. Membru al Royal Society din Marea Britanie, a cumpărat de la Tindal originalul mss. latin al lui Cantemir.

Valeriu Branişte, un precursor ardelean al Marii Uniri

Marin IANCU

Cu un traseu biografic asemănător în multe privinţe cu al altor intelectuali români ardeleni ai timpului, scriitori, gazetari, gânditori-patrioţi, înalte conştiinţe ale unităţii neamului, astăzi, din păcate, mulţi dintre ei complet uitaţi, Valeriu Branişte s-a născut la 10/22 ianuarie 1869, în comuna Cincu Mare, jud. Braşov, într-o familie cu rădăcini adânci în pământul Transilvaniei, tatăl, Moisă Branişte (1834-1891), fiind fiu de iobag, cunoscut printre altele şi prin faptul de a fi fost coleg de studii, la liceu şi la Academia de Drept din Sibiu, cu doi fraţi ai lui Eminescu, Ilie şi Nicolae. După primele clase la Sălişte şi la Sighişoara, liceul la Braşov, Valeriu Branişte beneficiază de o bursă a Fundaţiei Gojdu şi ajunge să studieze filologia şi filosofia la Budapesta, avându-l ca profesor de limba şi literatura română pe Alexandru Roman, care dorea să-l lase urmaş la catedră. Numai că, în luna iunie 1891, imediat după obţinerea licenţei în filologie română, filologie germană şi literatură maghiară, Valeriu Branişte îşi ia doctoratul cu o teză despre Andrei Mureşanu, pe care, în acelaşi an, reuşeşte să o publice, în limba maghiară, la Budapesta. Se ştie că, din vremea studenţiei, Valeriu Branişte activează în cadrul Societăţii „Petru Maior”, al cărei vicepreşedinte devine încă din 1890, în această calitate reuşind să redacteze într-un singur exemplar revista-manuscris *Rosa cu ghimpi*, revistă de cultură istorică şi de cinstire a folclorului. Începuturile sale literare datează din anul 1882, când elevul trimite revistei *Amicul şcoalei* din Gherla un fragment dintr-o lucrare literară, o compilaţie despre cultul lui Djaganat în India, fiind surprins să vadă că, la *Poşta redacţiei* din 15/27 februarie 1882, i se cere să trimită revistei toată lucrarea, mai mult decât atât, este solicitat să consimtă apariţia acestei lucrări în *Preotul român,* o revistă apărută tot la Gherla. Se întâmplă însă ca elevul de numai treisprezece ani să nu afle la timp de aceste solicitări ale redacţiei, urmând ca debutul în publicistică să-i fie amânat încă un an, pentru 1884, prin apariţia în coloanele *Foişoarei Tribunei* de la Sibiu. Evenimentul care trebuie să-i fi marcat definitiv viaţa a fost însă acela al întâlnirii pe care tatăl său, Moisă Branişte, i-a înlesnit-o cu George Bariţ, întemeietorul *Gazetei de Transilvania,* acum redactor al gazetei *Transilvania,* ce apărea în aceşti ani chiar la Sibiu. Pentru Valeriu Branişte este perioada primelor sale manifestări literare. Chiar în primul an al apariţiei revistei *Tribuna*, condusă la Sibiu de Slavici, tânărul gazetar îşi vede peste câteva luni, în octombrie 1884, numele trecut în *Foiţa Tribunei,* sub o culegere din creaţia populară cu titlul *Chiote populare,* adunate din Valea Buii, aproape o sută de poezii publicate în cinci numere ale ziarului.

După absolvirea facultăţii, la începutul lunii august, Valeriu Branişte este ales profesor provizoriu la Gimnaziul superior ortodox românesc din Braşov, unde, împreună cu prietenul său de o viaţă, Virgil Oniţiu, va preda timp de şase ani limba şi literatura română, maghiară şi germană. Este lesne de înţeles că un tânăr de o asemenea cultură enciclopedică nu va sta prea mult departe de evenimentele majore al timpului său, simţind nevoia de a se implica în cele mai importante domenii de activitate cultural-artistice şi sociologice, social-economice sau bisericeşti, cu deosebire în sprijinul acţiunilor de valorificare a moştenirii culturale şi istorice româneşti, a cauzei neamului românesc. Format în spiritul tribuniştilor sibieni, ca profesor la Braşov, Valeriu Branişte va continua cu asiduitate colaborarea la *Tribuna,* unde, la 17/29 august, la propunerea lui Ioan Raţiu, ajunge conducătorul ziarului, alături de Septimiu Albini, I.I. Rusu Şirianu, Andrei Balteş şi Alexandru Dordea, redactor responsabil. „Primul lucru ce l-am introdus la *Tribuna,* mărturisea acesta peste ani, a fost tonul urban, liber de personalităţi... Am sistat sistemul de a pune culegători tipografi ca redactori responsabili la foaie.” Tot mai impresionat de sarcina pe care şi-o asumă în politica naţională, tânărul gazetar îşi diversifică activitatea ziaristică prin alte colaborări la *Gazeta Transilvaniei, Transilvania, Telegraful român, Românul, Voinţa Banatului, Neamul românesc, Convorbiri literare, Societatea de mâine, Răsunetul* şi la *Dreptatea* de la Timişoara, unde, după un scandal la *Tribuna,* ajunge chiar în zilele întemeierii revistei, în decembrie 1893. Numit imediat pe postul de redactor responsabil la *Dreptatea,* Valeriu Branişte se arăta, la cei numai 25 de ani ai săi, un om plin de curaj, deosebit de hotărât în tot ceea ce îşi propunea alături de Corneliu Diaconovici, cu un deceniu mai în vârstă decât el, un cunoscut publicist şi combatant român din Banat, fost prim-secretar al Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român şi redactor principal al *Enciclopediei române,* prima enciclopedie românească. Celor doi, Corneliu Diaconovici, director, şi Valeriu Branişte, redactor responsabil şi director, până la intrarea sa în închisoare (1895), li se alătură cu mult mai vârstnicul Alexandru Mocioni (Alexandru de Mocioni sau Alexandru Mocsonyi, în forma maghiarizată), a cărui prezenţă superioară tânărul gazetar o va evoca mai târziu cu multă insistenţă în volumul *Amintiri din închisoare* (*Însemnări contimporane şi autobiografice)* şi, cu deosebire, în *Alexandru Mocsonyi ca compozitor şi muzician,* Braşov, 1910: „Chestiunile de natură politică, pe lângă toate încheieturile contractuale, le tranşam direct cu Alex. Mocsonyi (...). Convorbirile cu Mocsonyi mi-au fost cea mai nepreţuită şcoală a vieţii mele, în care mi s-a dat prilejul să-mi întregesc cunoştinţele mele, să văd lucrurile în lumina adevărată, să judec şi cuget corect. Inteligenţa superioară şi moralul superior ale lui Mocsonyi mă fermecau (...). Alex. Mocsonyi era liniştit, o fire potolită, temperament stăpânit de cugetarea şi filosofia sa.”

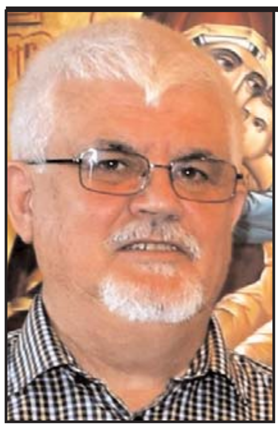
Prezent, printre altele, în diferite alte gazete cu note, recenzii, însemnări ori reportaje, Valeriu Branişte se va impune rapid ca un bun conducător de gazetă şi un ziarist inteligent, pentru multe dintre ideile pe care le susţinea aici împotriva politicii de asuprire naţională, în special cu trimitere la *Procesul Memorandului,* ţinut în 1894, între 25 aprilie şi 7 mai, când au fost judecaţi şi condamnaţi la închisoare mai mulţi intelectuali români din Transilvania, pentru îndrăzneala de a fi prezentat împăratului Franz Josef al Austriei un memorandum prin care protestau împotriva politicii de deznaţionalizare a guvernului maghiar. Se ajunge ca lui Valeriu Branişte să i se intenteze mai multe procese, cu nu mai puţin de 27 de delicte de presă, „calificate în parte de agitaţiune contra naţionalităţii şi legilor fundamentale ale Ungariei, şi în parte de agitaţiune contra autorităţilor publice”. Este condamnat la doi ani temniţă de stat, 1300 fl. amendă, obligat să suporte spesele de proces, o sumă considerabilă, şi, în plus, fiindu-i interzis în a se exercita ca ziarist în Ungaria, vreme de trei ani. Iese din închisoare în ziua de 7 iunie 1896, revine la Timişoara, demisionând însă, la 1 septembrie 1896, de la *Dreptatea.* Respectând în liniile sale esenţiale acelaşi program al partidului naţional de la 1881, *Dreptatea* va evolua în varianta sa timişoreană până la 31 decembrie 1897, impunându-se drept unul din marile organe ale publicisticii româneşti de până la 1918: „...deviza noastră – solidaritatea naţională”. După această experienţă, sigur una dintre cele mai profunde ale vieţii sale de gazetar-patriot, pe Valeriu Branişte îl reîntâlnim la scurt timp la Braşov, unde este încadrat profesor definitiv, dar pentru foarte puţin timp, din moment ce, la începutul lui iulie 1897, la cererea unor deputaţi patrioţi şi a unor colaboratori timişoreni, acceptă să scoată la Cernăuţi, în Bucovina, *Patria*, ziar politic şi cultural, cu foileton, cu trei apariţii pe săptămână (2 iul. 1897 – 21 apr. 1900). Susţinând idealurile de luptă naţională şi socială ale românilor din fostul Imperiu Austro-Ungar, publicaţia *Patria* va continua programul *Gazetei Bucovinei* (2 mai 1891 – 6 apr. 1897; 2 apr. – 1 oct. 1906). Gazeta *Patria* acordă o atenţie deosebită emancipării politice, economice şi social-culturale a românilor din această provincie austriacă şi, în egală măsură, problemelor cultural-artistice şi literare. Nefiind cetăţean austriac, prezenţa sa aici va fi una de natură conspirativă, ajungând adeseori în situaţia de a conduce ziarul din sate moldoveneşti, unde era refugiat. Încheindu-şi activitatea, ultimul număr al *Patriei* va apărea la 4 mai 1900, unde, în articolul de rămas-bun, Valeriu Branişte va adresa cititorilor săi următoarele cuvinte: „Se împlinesc trei ani de când noi, un grup de oameni tineri, am fondat acest ziar. Conduşi de ideea de a aşeza politica partidului nostru pe baze adevărat naţionale, am voit ceea ce trebuia să voiască fiecare român de bine, anume a salva neamul românesc pe acest pământ al istoriei româneşti.” Valeriu Branişte nu împlinise 31 de ani, iar cu încetarea gazetei *Patria* se încheie o primă etapă a carierei unuia dintre marii publicişti ai epocii. La numai un an, în 1901, Valeriu Branişte va tipări la Lugoj ziarul *Drapelul,* pe care îl va conduce vreme de 18 ani, până în 1918, după Unire, în paralel cu *Banatul,* o altă publicaţie lugojană, „foaie pentru poporul românesc”, cu o viaţă de numai opt luni, 3 iulie – 11 dec. 1905, făcând şi prin aceasta dovada adevăratei sale forţe culturale şi politice.

În 1913, împreună cu alţi 9 reprezentanţi ai românilor transilvăneni, Valeriu Branişte ia parte ca membru în conducerea P.N.R. la discuţiile cu contele Tisza István. Suntem în perioada în care mişcarea naţională din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş cunoaşte forme tot mai directe, sub intensa influenţă a evoluţiilor războiului, perioada neutralităţii româneşti (1914-1916) şi a participării României la război alături de Antantă, împotriva Austro-Ungariei, ani deosebit de grei pentru românii de dincoace de munţi. Se întâmplă ca, pentru „delictul” de a refuza să semneze o declaraţie de loialitate faţă de guvernul maghiar, Valeriu Branişte, pe atunci membru în Comitetul Executiv al P.N.R., să fie arestat şi ţinut pentru trădare în închisoarea din Seghedin, riscând chiar, dacă nu interveneau evenimentele din 1918, un proces de condamnare la moarte. La 18/31 octombrie 1918, la Budapesta, apar primele semne ale conturării Consiliului Naţional Român Central, în structura căruia, printre alte personalităţi marcante ale cauzei româneşti, să facă parte Vasile Goldiş, Aurel Lazăr, Alexandru Vaida-Voevod şi Ion Flueraş, în frunte cu Ştefan Ciceo-Pop. Consiliul era recunoscut şi susţinut activ inclusiv de Comitetul Naţional al Românilor din Transilvania de la Viena, condus de Iuliu Maniu. Vorbind în numele Consiliului Naţional, Vasile Goldiş susţinea că naţiunea română pretinde cu tot dreptul deplina sa independenţă de stat şi nu admite ca acest drept să fie întinat prin rezolvări provizorii. De aici şi ideea convocării unei adunări naţionale în una dintre localităţile cu o adâncă semnificaţie pentru români, Blaj, Sibiu ori Alba Iulia, la care să participe reprezentanţii consiliilor locale, alături de mulţimea oamenilor de rând.

→

In memoriam

Stagiune teatrală cu Zaharia Bârsan în staţiunea Sângeorz-Băi

Alexandru DĂRĂBAN

Poetul, prozatorul, dramaturgul, eseistul, actorul şi regizorul Zaharia Bârsan s-a născut la data de 11 ianuarie 1878 în Sânpetru, judeţul Braşov. A trecut la cele veşnice în 13 decembrie 1948, la Cluj.

Şcoala primară a urmat-o în satul natal, iar din 1889 cursurile Gimnaziului superior greco-ortodox român din Braşov. Studiile secundare le-a continuat la Liceul grăniceresc greco-catolic din Năsăud, la Institutul Clinciu-Popa din Bucureşti. Examenul de bacalaureat şi l-a susţinut la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Bucureşti. În 1901 a absolvit Conservatorul de Artă Teatrală Bucureşti, clasa de declamaţie condusă de C.I. Nottara. A mai audiat şi cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, primind şi o bursă de perfecţionare acordată de Societatea pentru fond de teatru român.

A fost directorul Teatrului Naţional din Cluj în perioada 1919-1927 şi 1931-1936, iar în 1945 este declarat director onorific. Din 1919 a activat ca profesor la Conservatorul de Muzică şi Artă Dramatică din Cluj.

Debutul lui cu versuri a avut loc în *Convorbiri literare* (Iaşi) (1897), colaborând şi la revistele *Viaţa literară şi artistică* (Bucureşti), *Luceafărul* (Sibiu), *Falanga literară şi artistică* (Bucureşti), *Floare-albastră* (Iaşi), *Gazeta Transilvaniei* (Braşov).

Împreună cu o mică trupă de diletanţi, începe, din primăvara anului 1903, o serie lungă de turnee teatrale în principalele oraşe ale Transilvaniei. Iniţiativa trezeşte un interes deosebit în epocă. Între 1906 şi 1913, reia turneele în Transilvania, incluzând în repertoriul trupei sale fragmente din dramaturgia şi din lirica românească, precum şi traduceri sau localizări proprii. Între anii 1907 şi 1911, în fiecare vară, a avut stagiune în singura staţiune românească de sub administraţia ungurească, Sângeorgiul Român (astăzi Sângeorz-Băi, judeţul Bistriţa-Năsăud).

Despre prima lor venire la Sângeorgiu, găsim rânduri scrise de Zaharia Bârsan în ale lui *Impresii din Ardeal,* pe care le prezentăm în cele ce urmează:

***Vineri dimineaţa,** în ziua de Sfântul Ilie, plecăm din Cluj peste Apahida cea turtă de secară şi o luăm în sus pe Valea Someşului. Mi-aduceam aminte de-acum nouă sau zece ani, când tot pe drumul acesta, bănat cu dorul de-o lume nouă, mergeam la şcolile de la Năsăud. Un geamantan măricel şi dorul de cei pe care i-am lăsat plângând în gară la Braşov, atâta duceam cu mine.*

Treceam pe la Gherla cea fioroasă, unde ştiam c-a fost şi unul de prin părţile noastre, treceam pe la Dejul cel şovinist şi după puţin timp ne coborâm la Beclean să schimbăm trenul.

Ne urcăm într-unul mititel, care ne ducea până la Ilva Mică.

Când ne apropiam de Năsăud mă năpădesc amintirile unei primăveri aproape uitate. Mi-aduc aminte de prietenii mei de-atunci, de petrecerile noastre tăinuite în câte-o cârciumă uitată din Întrădamul cel jidovesc, mi-aduc aminte de cele două fete ale cârciumarului de lângă pod şi de bietul meu ceas lăsat amanet pe-acolo. Eram vreo patru-cinci nedespărţiţi, toţi cântăreţi şi băieţi buni. Când se desprimăvărase rătăceam cântând pe dealurile din preajma Năsăudului şi făceam să răsune văzduhul de quartetele noastre improvizate. Odată am făcut un lucru de care întotdeauna mi-a fost frică, amintindu-mi-l. Se dezgheţase Someşul şi masele de gheaţă se ţineau sprijinite una pe alta, gata să pornească. În mijloc era o masă fixă, mai mare, şi noi, sărind de pe una pe alta, ajungem aici şi ne aşezăm cu nu ştiu câte sticle de rachiu. Pe vremea mea se bea numai rachiu pe la Năsăud; acum nu ştiu. Era aşa de uşor să se desfacă masa pe care şedeam şi s-o pornim cu Dumnezeu. Ei, ce vreţi? Eram la vârsta aceea frumoasă, când omul îndrăzneşte tot. Cine sta să se mai gândească!? Cântam şi râdeam de parcă am fi stat pe cine ştie ce plai cu flori şi iarbă verde.

***Îmi mai aminteam** de-o căscioară acoperită cu şindrilă din capul uliţei de din jos şi de-o fată frumoasă, pe care o văzusem în căscioara asta, la război, scăldată de razele proaspete ale unei dimineţi de primăvară. Apoi de-o dragoste, soră cu florile, ursită să moară odată cu ele şi de-o seară de bal din sala de gimnastică, de unde m-a dat afară directorul gimnaziului fiindcă mă găsise fumând un muc de ţigară. A fost cea mai urâtă seară din tinereţea mea; mă făcuse de râs în faţa fetelor.*

Şi multe altele îmi veneau în minte.

Trenul se opreşte în gară la Năsăud, mă întâlnesc cu prieteni de pe vremuri, unii ne însoţesc până la Sângiorgiu, alţii îmi promit că vin pe zilele reprezentaţiilor.

Înaintăm, furişându-ne cu trenul nostru mititel printre dealuri, tot pe lângă Someş şi pe la 2 p.m. ajungem la Ilva Mică.

Un ţăran bătrân, dar voinic, întreabă de mine cu voce tare şi mă caută printre lume.

– Eu sunt! Zic.

– Eu sunt ăl cu cocia de la hotel.

– Să fii sănătos.

Încărcai bagajele şi pornim spre Sângiorgiu. Someşul curgea la vale: întunecat de limpede şi de curat ca toate apele de munte. La stânga se ridicau culmi pleşuve şi şterse şi din când în când se iveau pe vârfuri colţuri pietroase, cum îi iese omului sărac părul prin căciulă.

Cărăuşul nostru era un bătrân bun de gură, glumeţ şi simpatic.

– N-aţi mai fost pe aici, aşa-i?

– Nu moşule, n-am mai fost. E lume multă?

– E bugăt, că îs mulţi pe lumea asta care n-au de lucru. Aţi nimerit-o chiar bine. E astă-seară la hotel aşa o ... asta ... ştii o doamnă d-astea care cântă.

Vorbea de concertul din seara aceea.

Treceam pe sub nişte poduri acoperite, mai se ceartă bătrânul cu nişte ovrei care nu dădeau căruţele din drum, mai cotim la dreapta, la stânga şi intrăm în Sângeorgiul-român. Un sat mare şi curat, cu case multe din lemn şi cu multe grădini.

***O casă mare şi simplă,** un fel de cazarmă veche, cu coridoare strâmte şi cu nişte odăi mari şi puţin prietenoase, foarte economic mobilate – era hotelul băilor. Lavoarele semănau cu acelea rămase într-o casă din vremuri bătrâne, iar scaunele şi celelalte mobile miroseau a muced şi a bătrâneţe.*

În faţa hotelului, un parc destul de frumos, brădet mult şi grupuri, grupuri de oameni, care stăteau de poveşti unii, alţii jucau cărţi. Câte un grup de tineri, fete şi băieţi, citeau noutăţile de prin puţinele gazete ce pătrund aici, la polul nordic.

Vin cunoscuţi şi ne spun despre pregătirile făcute, despre felul cum a fost aranjat concertul de cu seară şi de popa din sat care n-a fost înţeles de poporeni.

→

Fiind considerat locul cel mai potrivit, Marele Sfat Naţional stabilea convocarea Adunării Naţionale la Alba Iulia, în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1818. La Alba Iulia, în Sala Unirii, în faţa a peste 1228 de delegaţi prezenţi, a fost supusă aprobării Rezoluţia de Unire, care a fost aprobată într-o atmosferă de entuziasm general, atât de repede împărtăşit şi de cei peste 100 000 de participanţi prezenţi „pe câmpul lui Horia".

În condiţiile în care Marele Sfat Naţional avea, prin cei 250 de membri, „toată îndreptăţirea să reprezinte naţiunea română oricând şi pretutindeni faţă de toate naţiunile lumii şi să ia toate dispoziţiunile pe care le află necesare în interesul naţiunii", apare cerinţa ca acest rol să-i revină unui *Consiliu Dirigent,* considerat supremul „for al naţiunii române din Ardeal", al întregului teritoriu românesc din fosta Ungarie. Cu 15 membri în structura sa, zece din partea Partidului Naţional Român, doi din partea Partidului Social Democrat şi trei independenţi, Consiliului Director era împărţit în 12 resorturi, echivalentul unor portofolii ministeriale, avându-l ca preşedinte desemnat pe Iuliu Maniu şi vicepreşedinţi pe Vasile Goldiş, Alexandru Vaida-Voevod, Ştefan Ciceo-Pop şi Aurel Vlad. În acest context, Valeriu Branişte este ales ca membru, alături de Vasile Lucaciu şi O. Goga. La 7 iunie 1919, Valeriu Branişte este ales membru de onoare al Academiei Române, alegând ca din acest moment să se retragă din arena politică, hotărât să lupte în continuare doar pe tărâmul vieţii culturale, până în 1927, când, grav bolnav, se retrage la Lugoj, unde moare la 1 ianuarie 1928, cu un an înainte de a fi împlinit 60 de ani. Cu o activitate politică şi jurnalistică bogată, Valeriu Branişte a făcut dovada adevăratei sale forţe culturale şi politice, talentul şi cultura gazetarului determinându-i şi pe cei mai înrăiţi adversari ai săi să nu pregete în a-l plasa alături de Slavici, Ghibu, Goga şi Goldiş.

La moartea lui Valeriu Branişte, Iorga scria: „Valeriu Branişte a fost acesta şi atâta: cărturar, profesor, scriitor, gazetar – mai ales gazetar, pe un timp când în ţara lui roabă, nu era un loc mai expus ca acesta. A gustat temniţa pentru libera expresie a gazetăriei sale. A gustat-o de la duşmani, care nu ştiau că prin sila făcută ideii se prăbuşesc toate regimurile. Iar după ce visul lui a devenit faptă... După aceea de două ori a căzut la alegeri... Să ne fie ruşine obrazului!" (*Oameni care au fost*, vol. II, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967, p. 237) În aceleaşi împrejurări, la o lună de la dispariţia lui Branişte, I. Lugoşianu, fost colaborator apropiat în ultimii ani ai vieţii gazetarului, îi va realiza acestuia o la fel de emoţionantă şi dreaptă evocare: „El ar fi putut desigur deveni o figură europeană, căci şi rara şi adânca lui erudiţie şi puterea sa de concepţie i-ar fi dat dreptul la aceasta (...). Trăind însă în mijlocul unui popor care suferea de o nedreptate milenară, Branişte a trebuit să renunţe la rolul unui pur intelectual şi s-a făcut soldatul idealului nostru naţional."

Beneficiind de alura unui luptător trecut printr-o existenţă dramatică, asemenea altor sute de personaje care au marcat istoria acestei ţări, Valeriu Branişte a ars cu o adâncă intensitate a gândului la binele ţării sale, la spaţiul ardelean al spiritualităţii româneşti, faţă de care şi-a declarat de atâtea ori apartenenţa şi de care, după cum s-a spus de atâtea ori, s-a simţit mereu legat prin ascendenţă şi formaţie.

Le zisese popa, la ieşirea din biserică, să stea puţin înaintea Casei Domnului să le spuie ceva, şi-a ieşit popa:

– Oameni buni, a venit aici artistul Ardealului, un tânăr care a secerat lauri... etc.

Lumea se întrebă:

– Ce-a secerat, mă, ce-a secerat?

Şi după ce termină părintele, întrebă unul:

– Da cât se plăteşte d-le?

– O coroană!

– Ba să ne lase mai ieftin, d-le, mai ieftin. Cu o coroană plătim un cosaş, d-le...

E tipică întâmplarea. La noi se întâmplă adeseori de vorbesc „domnii" prea pe sus ca să-i poată înţelege bieţii ţărani.

Seara mergem la concert. O sală pătrată, un podium şi lume multă ... multă. Pe uşa de geam a sălii o hârtie pe care văd scris între altele:

„Aria din" ... cutare prin d-şoara X, „Mama" de Coşbuc prin d-şoara Y, „Romanţă" prin d-l Z.

E ciudat să mai vezi astfel de scris la 1907.

Concertul începe. Artista are o înfăţişare impozantă şi simpatică, voce plină şi puternică. În bucăţile româneşti pronunţă rău limba noastră frumoasă. Sperăm că pe viitor va da mai multă grijă pronunţiei româneşti şi va avea mai multă milă de farmecul versurilor noastre poporale.

Declamaţia „Mamei" de Coşbuc a fost simplu, dar destul de mulţumitor pentru o diletantă.

Domnul cu romanţa „Cât te-am iubit" însă a făcut o greşeală: o voce care sună bine în berărie de cele mai multe ori nu se potriveşte pe scenă.

După concert a fost voie bună. Noi însă, osteniţi de drum, ne-am dus şi ne-am culcat.

A doua zi ne-am dus la izvor şi am făcut şi noi ce fac ceilalţi, am băut apă, am înconjurat dealul şi am venit iar la izvor. Am mai băut odată şi iar am pornit-o pe după deal... Ce să faci? Trebuie să te ţii în rând cu lumea; cică ar fi de leac apa asta.

La baie dăm peste un bătrân c-o gură cât ... hotelul băilor. Să ne ia pe sus nu altceva. Era servitor acolo ... şi stăpân. Băuse el ceva săracul şi ne lua de sus de tot. Am început eu şi mai tare, că glas – mulţumesc lui Dumnezeu, am – şi l-am potolit.

Când ieşim la izvor era muzică şi veselie. Tineri şi fete frumoase se lăsau îmbiate cu apa tămăduitoare, se făceau glume şi se râdea cu hohote. Era un prisos de viaţă, ce se risipea în atmosfera curată şi patriarhală.

Seara jucăm. Pentru întâia-oară se juca teatru românesc prin părţile astea. Aveam o scenă mică şi şubredă, improvizată.

***Spectacolul a decurs** frumos şi s-a sfârşit şi mai frumos. Am jucat* Furtuna casnică. *În mijlocul scenei, la stânga, aveam o canapea mare de piele, demnă de marele hotel. Avea o apariţie trainică. Noi sfârşim piesa printr-un joc improvizat: îi arăt brăţara şi fug după mobilă. Doamna după mine. Mă urc pe canapea, doamna vine şi dânsa şi încercându-se să-mi ia brăţara ne lăsăm uşor pe spatele canapelei, care se desface şi mă răstorn cu nevastă-mea de gât şi, încet şi frumos, ne trezim jos. Începem să râdem cu hohot, cortina se lasă şi publicul se depărtează mulţumit de acest sfârşit aşa de potrivit pentru piesa aceasta. Cei mai mulţi credeau, într-adevăr, că aşa trebuia să fie.*

Un prieten al nostru, care se îngrijise de mobilă, veni râzând să ne spuie ceva, dar nu putea; râdea cu o poftă nespusă. După ce se mai potoli, ne povesti că directorul i-ar fi zis, când a cerut canapea:

– V-o dau bucuros, dar vedeţi de-o mai rezemaţi de ceva.

– Nici nu m-am gândit ce vrea să zică cu asta... Ha, ha, ha... Acum am înţeles, ha, ha, ha... şi râdea prietenul meu de nu se mai putea opri, iar noi râdeam ca nişte nebuni de râsul lui

După puţin de-abia stăpânindu-se:

„Asta a fost bună! Aşa teatru zic şi eu. Aşa n-am mai râs de când sunt!"

A doua zi, duminică, a venit o lume imensă. Mulţi n-au mai putut să intre; nu mai era loc, deşi stăteam mai mulţi în picioare.

Ar fi bine ca direcţia băilor să se hotărască să facă o scenă convenabilă pentru viitor, când vom reveni iarăşi cu drag la cei care ne-am arătat dragoste şi au rămas mulţumiţi de prestaţiile noastre artistice.

Duminică, la a doua reprezentaţie, suntem rugaţi să repetăm Furtuna casnică. *Ne-am ferit de canapea ca de „ucigă-l crucea" şi-abia acum a priceput mare parte din public c-sa fost o întâmplare sfârşitul piesei din seara trecută.*

A doua zi, luni, am rămas aici şi m-am odihnit, ne-am dus la izvorul tămăduitor, am băut apă, am înconjurat dealul şi am stat de vorbă cu lumea din parc.

După masă ne-am dus la Someş. Am stat câteva ceasuri pe ţărmul pietros privind undele limpezi şi discutând cu prietenul O. multe chestiuni culturale şi literare. Am vorbit şi de literatura noastră dramatică aşa de săracă.

– N-avem ce face. Trebuie să ne mulţumim cu localizări deocamdată.

– Dar Caragiale?

– Comedia lui Caragiale, la noi, şi-ar pierde jumătate din farmec. Sunt situaţii şi personaje străine de publicul nostru. Singură drama Năpasta *ar mai merge. Am şi jucat-o aproape prin toate părţile. Văd că diletanţii noştri joacă pe ici, pe colo, comedii de Caragiale:* Conul Leonida, Noaptea furtunoasă *ş.a. Grozav mi-ar plăcea să văd şi eu o astfel de reprezentaţie.*

Tot aşa cu comediile lui Alecsandri, sunt prea pentru vremea lor ca să mai poată mulţumi azi publicul nostru mai ridicat.

S-ar potrivi la noi şi cred că ar fi adevărate sărbători, când s-ar juca Despot-Vodă, Răzvan şi Vidra, Vlaicu-Vodă *şi mai cu seamă* Wilhelm Tell, *dar deocamdată n-avem nici personalul necesar, nici scene potrivite.*

Ne rămân deci localizările făcute cu dibăcie, într-o limbă românească curată. Propovăduirea unei limbi

frumoase e datoria noastră imediată şi singura deocamdată.

Ar fi un mare noroc, se înţelege, dacă am avea piesele noastre originale ardeleneşti.

Şi, cum şedeam aşa pe malul apei vorbind despre câte şi mai câte lucruri, dincolo, pe ţărmul din faţă, o casă cu acoperişul de paie, pornită s-o ia într-o parte, sta singură ascultând parcă murmurul valurilor. Un porc se răsfăţa şi el cum putea, scărpinându-se de-un colţ de piatră, ieşit din pământ.

***În amurg am revenit** în parc şi la o masă ascultam poveştile fermecătoare ale unui domn de prin părţile locului, care ne ţine o adevărată conferinţă despre viaţa casnică. Dă să plece şi iar vine şi noi ne bucurăm şi-l ascultăm cu drag. Are miere în vorbă şi o dibăcie surprinzătoare în trecerea uşoară de la o chestiune la alta.*

Lumea începe să se ridice, pornind spre sala de mâncare. Parcul devine tot mai liniştit, aşteptând parcă întunericul ce cobora din ascunzişurile munţilor.

Un român desculţ, c-o pălărie mică dată pe ceafă, în gură c-un muc de ţigară, trece prin faţa noastră mândru. În spate purta o scară strâmbă cu patru cuie, dar strâmbă cum n-am mai văzut, parcă ar fi făcut-o anume, şi în mână o tinichea. Era aprinzătorul de lămpi, mă rog! Îşi răzima scăriţa de stâlpul unui felinar, trage odată cu coada ochiului la noi, mai trage şi din muc o dată şi se urcă... la datorie. Era cel mai interesant aprinzător pe care-l văzusem şi cea mai interesantă figură din băile de la Sângiorgiu.

Lumina felinarului se trudea nevoiaşă prin întunericul ce se lăsase, iar de departe se auzeau cântecele sinistre ale ovreilor care îşi făceau rugăciunea într-o casă... undeva.

A doua zi plecarea. Iar vorbe, iar îmbrăţişări, iar despărţire.

Pornim iar cu moşul de vorbă, trecem pe sub păduri acoperite, întâlnim români cu topoarele pe umăr şi românce cu furca în brâu mergând cu câte doi-trei copilaşi ce li se ţineau de cătrinţă.

Luăm trenul la Ilva-Mică şi o pornim la vale...

Prima reprezentaţie a avut loc în vara anului 1907, în două zile de după sărbătoarea Sfântului Ilie (3 şi 4 august). Poate, nicicând, nu s-a strâns în Sângeorgiul Român atâta lume românească din toate părţile. Trebuie amintit faptul că de Sfântul Ilie a fost şi un concert internaţional, în plin-plan aflându-se solista de muzică clasică Valeria Papp.

Sâmbătă, în 3 august, au avut loc reprezentaţii cu scurte piese italiene şi franţuzeşti: *Un prieten, Capriciul unui tată* şi *Furtuna casnică*. Duminică, 4 august, doamna Bârsan a recitat *La icoană* de Alexandru Vlahuţă, iar domnul Bârsan *Scrisoarea a III-a* de Eminescu. Au mai prezentat, din nou, *Furtuna casnică*, iar la urmă drama într-un act *Nervosul*.

După reprezentaţia de duminică, a urmat joc în cinstea oaspeţilor. Marea sală a Hotelului „Hebe", ticsită de public, parcă dansa şi parcă ar fi grăit plină de bucurie că până atunci n-a cuprins atât public şi poate nici nu va mai avea să cuprindă, cu gândul că vor avea fericirea de a vedea şi pe viitor pe Zaharia Bârsan în mijlocul lor cu o trupă poate mai completă, jucând piese româneşti.

Nu putem trece cu vederea faptul că în ziarul *Lupta* din Budapesta a apărut anunţul că „Zaharia Bârsan vine în Sângeorgiul Român" şi se menţiona mai departe că „după înlăturarea piedicilor pe care a încercat să i le pună stăpânirea şi-a reluat firul turneului început cu atâta însufleţire. În toate locurile locuite de românii acestei ţări e aşteptat cu o deosebită nerăbdare. Sâmbătă şi duminică, după Sfântul Ilie (3 şi 4 august) d-l Bârsan, dimpreună cu trupa dramatică a d-sale, va da două reprezentaţii în Sângeorgiul Românesc, la băi. Dată fiind împrejurarea că d-l Bârsan umblă pentru întâia oară prin aceste părţi, lumea românească din tot jurul se interesează într-un mod deosebit de cele două reprezentaţii. Fiind Sângeorgiul, peste vară, un centru unde-şi dă întâlnire întreaga clasă cultă din apropiere şi din depărtări mai mărişoare, se prevăd pentru aceste două zile succese mari."

Soţii Bârsan, în acel timp fiind la Teatrul Naţional din Bucureşti, după cum am spus, veneau în fiecare vară să dea reprezentaţii, ca propovăduitori al dulcelui grai românesc şi al culturii române.

În vara anul 1911 autorităţile, vitrege mereu, le-au pus tot felul de piedici, dar ceea ce au făcut atunci la Rodna, a întrecut orice măsură. Artiştii noştri au vrut să dea două reprezentaţii în Sângeorzul Românesc. Pretorul din Rodna n-a vrut să dea permisiunea decât pentru una, şi anume pentru 31 iulie, nu pentru 2 şi 3 august. Reprezentaţiunea s-a dat, a avut succes strălucit şi cei doi soţi au plecat cu trupa spre Vatra Dornei, în Bucovina. În Rodna au fost însă arestaţi pentru că la reprezentaţia din Sângeorz au recitat poemul istoric *Carmen saeculare* de Dimitrie Anghel şi Ştefan Octavian Iosif, motivând că acest frumos poem istoric care cuprinde istoria neamului nostru, ar îndemna populaţia spre agitaţie şi primejduieşte existenţa statului ungar.

Intervenind avocaţii dr. Tripon, dr. Utalea şi V. Greavu, au fost eliberaţi cu condiţia să părăsească numaidecât Ardealul şi să plătească o amendă de 60 de coroane. Au plătit şi au plecat apoi în puterea nopţii, pe frig şi ploaie, peste munţi, în Bucovina.

Aceste frumoase amintiri nu vor fi uitate de poporul românesc din aceste părţi, turneul acesta al soţilor Bârsan fiind ultimul până la declanşarea Primului Război Mondial. În inimile oamenilor din acele părţi vor fi fost sărbătoriţi întotdeauna, dar şi doriţi de a-i vedea cât de des prin părţile Văii Rodnei.

Bibliografie

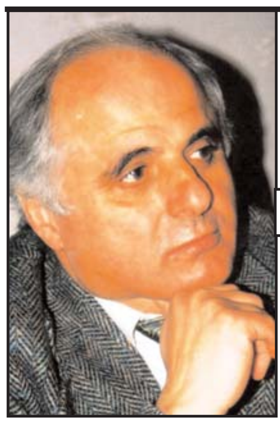
Dicţionarul general al literaturii române (Eugen Simion coord.), Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2004 - vol. 1: A-B, p. 463-465.

Zaharia Bârsan, *Impresii de teatru din Ardeal,* Arad, 1908, p. 92-100.

Lupta, Anul I, Budapesta, Marţi 17/30 iulie 1907.

Foaia Poporului, Sibiu, Anul IX, 1911, nr. 31 (31 iulie/13 august), p. 2.

Podul de reviste

Nicolae Dabija, în două oglinzi

Tudor NEDELCEA

Doru-mi-i de Dumneavoastră:/ Ca unui zid – de o fereastră. **(Nicolae Dabija)**

Doi critici, Mihai Cimpoi şi Theodor Codreanu, poate cei mai redutabili şi pertinenţi din arealul românesc contemporan (deşi nu sunt adeptul clasamentelor literare), au scris împreună o carte, *Nicolae Dabija în două oglinzi critice* (Târgovişte, Editura Bibliotheca, 2022, în colecţia „Eseu", coordonată de harnicul Mihai Stan). Cartea este prilejuită de plecarea prea timpurie a lui Nicolae Dabija dintre noi, spre a intra în veşnicie, şi este alcătuită din cronici de întâmpinare, prezentări de cărţi, eseuri ale celor doi autori, „evidenţiind atât traiectul biografic excepţional de om al scrisului şi om al cetăţii (deci cele două ipostaze pe care le-a îmbinat organic), cât şi aspecte specifice ale poeticii". Astfel reunite, studiile lui Mihai Cimpoi şi Theodor Codreanu despre acest mare poet militant, „a cărei datorie sfântă a fost păstrarea identităţii naţionale şi întoarcerea la Logosul primordial", se constituie într-un volum monografic, ca prinos de recunoştinţă.

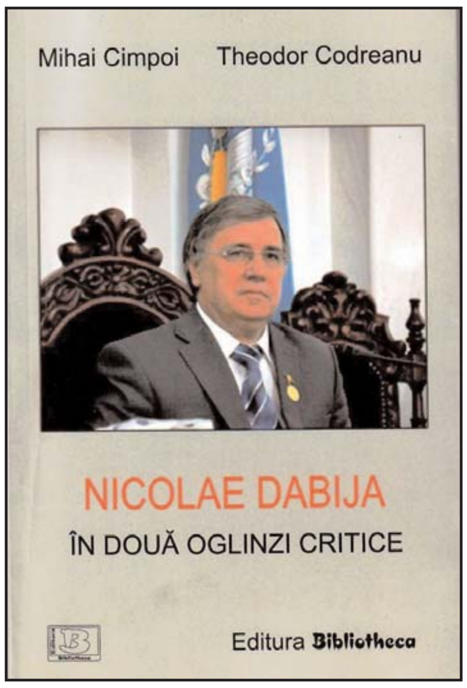
Câteva date biobibliografice se impun, chiar dacă ele sunt cunoscute mai cu seamă în rândul specialiştilor şi prietenilor.

Se naşte la 15 iulie 1948 la Bişcotari (azi Codreni, în viitor probabil satul va purta numele său), sat basarabean „cu miros de busuioc şi iz de veşnicie", din părinţii Trofim Ciobanu (ţăran cu „bibliotecă") şi Cristina Dabija (din familia cunoscutului stareţ Serafim Dabija). În satul natal începe studiile primare (1955-1959), continuate în com. Sahaidac (1959-1963) şi la Cimişlia (1963-1966). Între 1966-1972, este studentul Universităţii de Stat din Chişinău, exmatriculat din anul III pentru „activitate proromânească şi antisovietică", reintegrat peste un an la Facultatea de Filologie a aceleaşi universităţi. După absolvire, este angajat redactor la Televiziunea din Chişinău. În 1984, reînfiinţează cu alţi colaboratori revista tinerilor scriitori *Orizontul* (ulterior, *Columna*), an în care vizitează pentru prima dată România, la invitaţia preşedintelui Uniunii Scriitorilor din România, D.R. Popescu.

Anul 1986 nu este numai anul deschiderii gorbacioviste, ci anul consacrării definitive, pe plan naţional şi internaţional. Ales de Congresul al VII-lea al Uniunii Scriitorilor din Moldova ca redactor-şef al revistei săptămânale *Literatura şi arta,* Nicolae Dabija se implică şi implică revista în lupta pentru adevărul istoric, pentru limbă, tradiţie, cultură, identitate naţională, contribuind esenţial la fenomenul renaşterii naţionale din Basarabia, revistă cu un tiraj record, 260.000 exemplare în 1990, circulând din mână în mână, pe principiul „citeşte şi dă mai departe". În 2003 este ales membru de onoare al Academiei Române, în 2013 este ales membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, membru al Academiei Europene pentru Ştiinţe, Arte şi Litere din Paris, în 2005 este ales preşedinte al Forului Democrat al Românilor din R. Moldova, care a depus cerere de aderare a R. Moldova la U.E. În 2009, i se conferă, prin decret prezidenţial, „Ordinul de onoare", în semn de preţuire pentru „contribuţia adusă la procesul de renaştere naţională". Alte premii: „Pârghia lui Arhimede" al Academiei de Ştiinţe a R. Moldova (2010), Premiul „C. Stere" al Ministerului Culturii din R. Moldova (2011), Premiul Naţional al R. Moldova pentru întreaga activitate literară, Ordinul „Meritul cultural" în grad de Mare Ofiţer (2014), Premiul „Leopardi" al Centrului Mondial de Poezie din Recanati (Italia), Premiul de Poezie la Trieste, Shanghai, Struga, Havana, Uzdin, Seul etc. I se acordă titlul de Doctor Honoris Causa de către Academia de Studii Înalte din România, Universitatea „V. Goldiş" din Arad, Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene „C. Stere" din Chişinău etc.

Am fost onorat cu prietenia sa şi, la rândul meu, ca preşedinte al Fundaţiei „Scrisul românesc", i-am acordat Premiul pentru Poezie (1997), i-am tipărit 11 volume de publicistică în ciclul „Harta noastră care sângeră" (*Libertatea are chipul lui Dumnezeu* (1997), *Icoană spartă, Basarabia* (1998), *Harta noastră care sângeră* (1999), *La est de vest* (2000), *Vai de capul nostru* (2001), *În căutarea identităţii, Însemnări de pe front, Râul în căutarea mării* (2003), *Basarabia – ţară de răspântii* (2004), *Bezna vine de la răsărit* (2005), *Paznic pe înălţimi* (2007), *Deşţăraţi* (2008), *Mesaje pentru supravieţuitori* (2009), l-am propus cetăţean de onoare al Craiovei, alături de Gr. Vieru, M. Cimpoi, V. Tărâţeanu, Victor Crăciun (ulterior Eugen Doga).

Bibliografia operei sale este variată şi numeroasă: *Ochiul al treilea* (poezie, debut, 1975, pentru care primeşte Premiul Tineretului din Moldova, cu drepturile de autor zidind o fântână în satul natal), *Apă neîncepută* (1980), *Pe urmele lui Orfeu* (eseuri, 1983), *Aripă sub cămaşă* (poezii, 1989), *Moldova de peste Nistru* (istorie, 1990), *Mierla domestică* (poeme, 1992), *Dreptul la eroare* (1993), *Lacrima care vede* (poeme, 1994), *Fotograful de fulgere* (poeme, 1998), *Între dragoste şi moarte* (poeme, 1998), *Tăceri asurzitoare* (poeme, 1999), *Aşchii de stele* (versuri, 2002), *Doruri interzise* (poeme, 2005), *Poeme pentru totdeauna* (2011), *Prutul are două maluri* (eseuri, 2012), *Nu vă îndrăgostiţi primăvara!* (nuvele, 2013), *Tăceri tălmăcite în cuvinte* (poeme, 2015), *Reparatorul de vise* (versuri, 2016), *Te blestem să te îndrăgosteşti de mine* (2017), *Aşchii de cer* (publicistică, 2018), *Poeme alese* (2019), *Prima dragoste e întotdeauna ultima* (2020) etc. Este tradus în numeroase limbi de pe întregul mapamond.

O menţiune aparte se cuvine romanului *Tema pentru acasă,* postfaţat de Th. Codreanu, apărut la Editura Princeps din Iaşi, în 2009, care a avut un succes fulminant, cu 11 ediţii succesive. Făcându-i recenzia, am propus ca romanul să fie tradus în mai multe limbi (ceea ce s-a realizat), ecranizat (se lucra la scenariu) şi să fie propus pentru Premiul Nobel pentru Literatură. Dar, ca şi în cazul altor mari confraţi (Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Adrian Păunescu, Gr. Vieru, D. Matcovschi, V. Tărâţeanu, Eugen Simion, D.R. Popescu etc.), timpul n-a mai avut răbdare. La 12 martie 2021, Nicolae Dabija ne părăseşte, răpus de coronavirus, fiind înmormântat, prin decretul preşedintelui R. Moldova, Maia Sandu, cu onoruri şi funeralii naţionale binemeritate.

Cei doi reputaţi critici şi istorici literari îşi împart oglinzile conform viziunii lor asupra scriitorului analizat: Mihai Cimpoi îl aşază sub umbra modelatoare a lui Orfeu, în care „cântecul învinge moartea", iar el, Orfeu, „vrăjind cu lira sa monstrul Infernului, poetul o recapătă pe Euridice", eseurile din volumul *Pe urmele lui Orfeu* despre clasicii literaturii române fiind considerat „nociv". Era firesc, în viziunea ocupanţilor, ca această carte din 1983 să fie astfel considerată pentru că este „purtătoare de Memorie, de însemne identitare", cum scrie M. Cimpoi, născută „dintr-un dor de rădăcini", adică de Miron Costin, Petru Movilă, N. Milescu, D. Cantemir, Varlaam, Niculce, Dosoftei, Asachi, Hasdeu, Russo, Creangă, Eminescu etc. Nicolae Dabija operează, altfel spus de Eugen Simion, o „întoarcere la izvoare", căutarea „rădăcinilor neamului său în hrisoave şi mituri", ca preludiu al Renaşterii Naţionale Basarabene (M. Cimpoi).

Comentând *Sonetele lui Orfeu,* Mihai Cimpoi constată o „axare structurală pe orfism", „orfizarea" însemnând „esenţialmente, eminescianizare (a discursului liric) printr-o astfel de simbioză a cântării – dragostei – naturii", a „planului lumesc" şi a celui celest.

Spre a-i configura personalitatea complexă, Mihai Cimpoi îi analizează „poezia ca apostolat" străbătută de două axe structurale: „ritualul religios şi recidivul baladesc", „ochiul al treilea" fiind o metaforă sugestivă pentru poetul N. Dabija. *Prozatorul* apare într-o etapă mai târzie, dar se impune magistral prin romanul *Tema pentru acasă,* care „umple un gol în proza basarabeană", cu un succes internaţional răsunător, dar meritat. *Eseistul* N. Dabija se remarcă ca un autentic cărturar care-şi pune cultura sa în slujba adevărului, valorilor pentru care are un veritabil cult, iar *publicistul*, prin editorialele din *Literatura şi arta,* se aşază în imediata apropiere a Eminescului.

Activitatea *ştiinţifică şi literară,* cu un impact determinant în procesul cultural basarabean, i-a adus importante premii şi distincţii naţionale şi internaţionale, precum şi titlul de membru al celor două academii surori, Academia de Ştiinţe a R. Moldova şi Academia Română.

Vecin (geografic vorbind) cu Basarabia eminesciană, profund cunoscător al realităţii şi mentalităţii confraţilor noştri de peste Prut, Theodor Codreanu îl analizează pe Nicolae Dabija „de la orfism la poetica zborului", făcând din capul locului o precizare necesară: deşi N. Dabija este şeful generaţiei şaptezeciste, nu-l aşază sub sintagma cunoscută, „ochiul al treilea", pentru ca această generaţie basarabeană să nu fie aşezată în subordonarea generaţiei şaizeciste din Ţară, cu referire la „ochiul cu dinţi" (Nichita Stănescu) sau „ochiul de greier" (Ana Blandiana). În fond, „ochiul al treilea" este străvechi şi aparţine lui Orfeu, şi lui Oedip, dar şi lui Homer, care erau orbi. Ochiul fizic, continuă Th. Codreanu demonstraţia, nu poate „privi în timp, adică orfic"; Nicolae Dabija are meritul incontestabil de a gândi mitic, înaintea mioriticului, lăsându-se purtat de „ispita dacică", fiind „bântuit de un veritabil «complex al lui Orfeu»". Ochiul al treilea la N. Dabija înseamnă „mai mult decât privirea interioară a lucrurilor", care implică „un tragism ontologic mai puţin vizibil la şaizeciştii români", el suferind de „drama sfâşierii românismului", precum Eminescu la vremea sa, sau de doctrina talentului lui Ion Druţă, care a dus la „sfâşierea Orfeilor întorşi la obârşia românească pe care povestitorul n-o mai recunoaşte" (N. Dabija a scris pe această temă poezia *Întoarcerea fiului risipitor de frumuseţe*).

Citindu-l pe N. Dabija încă de prin anii 1984-1985, după propria mărturisire, menţionându-l în jurnalul său, *Numere în labirint,* între 7 decembrie 1987 şi 31 august 2007, Theodor Codreanu este îndreptăţit prin puterea analizei critice să consacre pagini memorabile omului şi scriitorului complex. Poezia dabijeană este văzută ca o „poetică a zborului", concluzia savantului de la Huşi fiind pertinentă: „Personalitate complexă a literaturii româneşti din Basarabia (şi nu numai), poet în vocaţia lui fundamentală, publicist formator de conştiinţă naţională, povestitor şi romancier de succes, eseist şi creator de reviste de prim-plan, grafician romantic şi orator de profundă rezonanţă comunicativă, caracter dârz şi cunoscător al tainelor limbii române, membru de onoare al Academiei Române, tradus în vreo douăzeci de limbi, Nicolae Dabija este cel mai autentic moştenitor al testamentului spiritual şi naţional lăsat nouă de Grigore Vieru".

„Confundat arhetipal cu miracolul renaşterii basarabene din propria-i cenuşă imperială", Theodor Codreanu îl aşază pe N. Dabija sub semnul „armoniei personalităţii", ducând mai departe povara românismului basarabean, după „plecarea" lui Grigore Vieru, dovedind forţa de luptător pe frontul renaşterii naţionale. Dar, după ce ne-a părăsit şi Nicolae Dabija, cine se mai asociază lui Mihai Cimpoi în lupta pusă sub semnul dăinuirii noastre ca limbă, cultură, istorie, naţiune?...

Istorii mai vechi şi mai noi

Maria Mona VÂLCEANU

În plimbările nocturne pe străzile luminate sau întunecate ale Micului Paris, poeta Claudia Voiculescu îmi spunea şoptit poveşti despre casele pe lângă care treceam, poveşti îmbogăţite de portretele oamenilor care le-au ridicat sau le-au locuit cândva, oameni importanţi ai vremii lor, o lume de odinioară, apusă acum. Dar urmele lor se descifrează încă în faptele lor, în cărţile rămase, în tablouri, în muzică, în sculptură, în bisericile zidite sau ctitorite, în lucrări ştiinţifice şi lupte politice şi în casele frumoase, o arhitectură de mare oraş european, pe lângă care treceam uneori amândouă. „Mulţi au murit în închisori sau au luat calea exilului, ca Eliade”, suspina Claudia, în timp ce o purtam spre locul din strada Melodiei, unde a fost odată casa cu mansardă în care a locuit istoricul religiilor, cel care a aşezat Bucureştiul într-o geografie sacră.

– Scrie o carte cu tot ceea ce ştii despre aceste locuri, despre casele oraşului şi oamenii care le-au locuit, o îndemnam hotărâtă.

Cartea aceasta exista în mintea Claudiei Voiculescu de mulţi ani, lucra gândul ei cu febrilitate, acumula, adăuga. A găsit în sfârşit răgazul să pună pe hârtie acest *Mic dicţionar subiectiv (Istorii mai vechi şi mai noi despre case, scriitori şi evenimente culturale,* Claudia Voiculescu, Bucureşti, UER Press, 2022), pe care l-am primit cu bucurie la Târgul de carte Gaudeamus din toamna/iarna aceasta. Argumentul care deschide volumul (excelent realizat grafic, format, copertă – de Mircia Dumitrescu –, calitate hârtie şi tipar) este precedat de un motto din nuvela lui Eminescu, ce se potriveşte foarte bine conţinutului: *Trecutul şi viitorul sunt în sufletul meu ca pădurea într-un sâmbure de ghindă şi infinitul asemenea ca reflectarea cerului înstelat într-un strop de rouă* (*Sărmanul Dionis*).

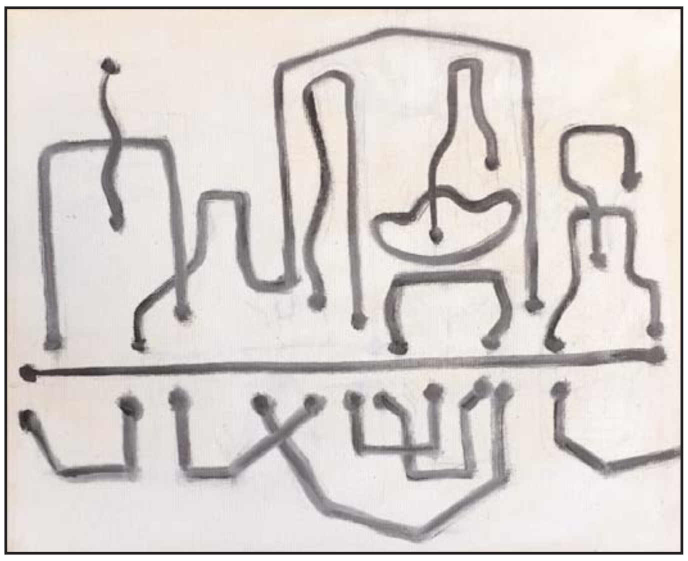
Informaţiile din această lucrare sunt organizate în mici povestiri, fiindcă autoarea nu se referă atât la operele celor menţionaţi, închise acum în biblioteci, cât la urmele lăsate de această societate în clădiri, plăci memoriale, mărturii scrise ale contemporanilor. Chiar aşa îşi motivează această autoare pasionată de trecut misiunea de a realiza volumul: *În lucrarea de faţă ne propunem să aducem din uitare personalităţi literare şi culturale care au populat lumea bucureşteană în timpurile abia trecute, figuri emblematice, generatoare ale climatului cultural favorabil necesar apariţiilor creaţiilor mari, reţinute de istorie.*

Prezenţă constantă la simpozioanele Fundaţiei *Memoria,* Filiala Argeş, Claudia Voiculescu este o luptătoare în slujba adevărului, pentru conservarea şi apărarea memoriei în general şi a memoriei privind fenomenul cultural în special: *Fiindcă Bucureştiul păstrează încă destule clădiri care povestesc despre el, despre o perioadă în care oameni cu stare şi cu gust angajează arhitecţi români şi străini pentru a le proiecta case sau vile.*

În acest proces sentimental retrospectiv, Claudia Voiculescu ne întoarce în trecutul imediat, având în vedere faptul că *Bucureştiul a fost şi este un oraş despre care s-a scris şi se scrie. Despre case, despre câteva dintre ele, care au adăpostit oameni de marcă ai oraşului. Unele au îngropat în ele poveşti de viaţă. Altele le mai deapănă. Altele sunt demult sfărâmate de buldozerele unui timp malign care ignoră istoria.*

Construită sub forma unor hărţi istorice şi literare, cartea creşte circular pe anumite zone pe care autoarea le iubeşte, le-a cutreierat şi le cunoaşte bine. Astfel, fireşte, primul capitol este intitulat *În arealul Universităţii,* pentru că sunt în Bucureşti locuri a căror poveste este aproape uitată. Pretext de a păşi pe strada Edgar Quinet pentru a pătrunde pe uşa Facultăţii de Litere a Universităţii, spaţiu în care şi eu m-am format şi care pentru mine a devenit sacru. Şi, de aici, relatările despre omul politic Edgar Quinet, care a fost un mare filoromân, ales în 1869 membru de onoare al Academiei Române, cum afirmă la pag. 19. Totul este însoţit de o bogată documentaţie, ani, titluri de lucrări, portrete, conferinţe, prietenii români ai curajosului diplomat francez, revoluţionarii, paşoptiştii. Nu-i greu ca ochiul atent al autoarei să alunece de pe *Strada Nouă* (actuala Edgar Quinet) către cofetăria Capşa, fondată de fraţii Constantin şi Grigore, care în 1872 vor cumpăra casa Slătineanu şi vor dezvolta afacerea, localul devenind celebru în anii care au urmat. În această casă a avut şi primul atelier fotograful Franz Duschek, cel care va realiza în februarie 1878 cea de a doua fotografie a poetului Mihai Eminescu, pentru crearea medalionului cu membrii Societăţii Junimea. Nu departe de Universitate se afla Biserica Enei, în a cărei casă parohială s-a născut Nicolae Filimon şi al cărui epitrop a devenit în 1852. Tot în apropiere se află şcoala de arhitectură Ion Mincu, a cărei istorie începe prin 1864, când la Sfântul Sava se predau noţiuni de arhitectură. Chiar clădirea Universităţii este fondată în 1864 de către domnitorul Al.I. Cuza, pe locul unde altădată se afla Academia Domnească, întemeiată la 1694 de către domnitorul Constantin Brâncoveanu, unde ulterior, în 1818, Gheorghe Lazăr, teolog, pedagog, traducător, inginer, este în fruntea primei instituţii de învăţământ superior în limba română, Şcoala de la Sfântul Sava.

În anul 1929, sculptorul Casei Regale a României, Emil Wilhelm von Becker, realizează într-o factură clasică cele patru statui de pe faţada nouă a Universităţii, faţă în faţă cu cele patru statui din Piaţa Universităţii: Gh. Lazăr, Mihai Viteazul, I.H. Rădulescu şi Spiru Haret. În apropierea acestor construcţii se află strada Ion Ghica, la nr. 3 este un bloc în mansarda căruia a locuit scriitorul, eseistul, publicistul, doctorul în drept Nicolae Steinhardt. În acelaşi bloc au mai locuit Eusebiu Camilar, Mihai Petroveanu, Veronica Porumbacu, pictorul George Lowendal. Tot în arealul Universităţii, pe locul în care în 1913 s-a ridicat Cercul Militar, după planurile arhitectului Dimitrie Maimarolu, a existat Biserica Sărindar, unde s-a oficiat în 1883 cununia religioasă a poetului Alexandru Macedonsky cu Ana Rallet Slătineanu. Coborând pe Bulevardul Elisabeta, la nr. 45, în apropierea Cişmigiului, se află azi Teatrul Elisabeta. *Imobilul, ridicat în 1912 după planurile arhitectului Rudolf Quick, se adaugă altor edificii bucureştene, realizate în stil eclectic occidental (amestec de modernism, art-deco, clasicism) care au dat oraşului o notă de eleganţă.*

Interesantă este şi trecerea în revistă a tipografiilor şi editurilor care funcţionau în Bucureştiul acelor ani: Imprimeria Naţională, 1872, Socec, 1901, Institutul de arte Grafice Carol Gobl, 1909, Atelierele Grafice Socec, Editura Minerva, Tipografia Gutenberg şi Tipografia şi Fonderia de Litere Thoma Basilescu.

Continuând plimbarea pe Bulevardul Elisabeta întâlnim Hotelul Palace, ridicat în 1912 după planurile inginerului Arghir Culina. Grandiosul hotel al vremii aceleia avea 200 de camere. În acest imobil va locui în interbelic poetul matematician Ion Barbu. Astăzi clădirea este cunoscută sub numele de Hotelul Cişmigiu, fiindcă se află în apropierea parcului cu acelaşi nume. Din 1941 la parterul său se va deschide berăria Gambrinus, care are pretenţia să continue vestita berărie a lui I.L. Caragiale, aflată în casa Mandy, de pe strada Ion Câmpineanu, nr. 4. Pe aceeaşi stradă se afla vestita cafenea Union, căutată de eroii pieselor lui Caragiale.

Tot pe Bulevardul Elisabeta, la nr. 41, a locuit scriitorul Vintilă Horia, strălucit nume al exilului românesc, şi tot aici locuieşte la început de drum, reîntors de la studii cu doctorat în drept la Paris, Ion Valjan, celebru pentru pledoariile sale în procesele din interbelic: *În noaptea de 5 spre 6 iulie 1950, cel care se afirmase cu elocinţa sa judiciară în procesele de drept civil şi drept penal, este arestat din casa ce-i aparţinea în strada Culmea Veche, nr 8. Avea 70 de ani şi este incriminat de „înaltă trădare şi spionaj în favoarea Marii Britanii”. Prin sentinţa penală 1170 din 15 august 1951 dată de Tribunalul Militar Bucureşti, acest om, una din marile figuri ale baroului bucureştean, este condamnat la 15 ani muncă silnică şi confiscarea averii. În detenţie, cu un an înainte de moartea sa, Ion Valjan organizează un spectacol teatral, creat şi regizat de el însuşi, intitulat „Revista Piteşti 59”. Ioan Ioanid scrie despre acest lucru în amintirile sale. Este singurul spectacol teatral jucat într-o închisoare comunistă. A fost coleg de celulă cu eseistul, istoricul şi criticul literar Adrian Marino. În detenţie, Ion Valjan se îmbolnăveşte grav, nu i se acordă asistenţă medicală şi se stinge din viaţă la 29 aprilie 1960, după 10 ani de puşcărie, la închisoarea Jilava.*

Am ales acest fragment pentru a ilustra modul cum alunecă gândul naratoarei de la o stradă, de la un loc, de la o adresă la viaţa unui om, la destinul său, cât şi pentru a urmări bogăţia informaţiilor de care dispune. Astăzi casa din strada Culmea Veche a devenit muzeu.

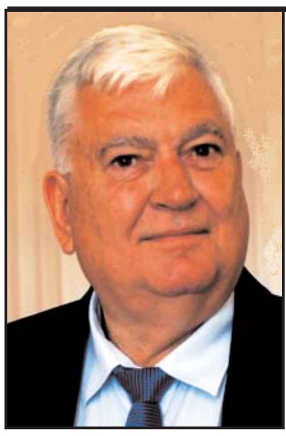
În acelaşi areal, lângă Cişmigiu, se află vila magistratului Istrate Micescu, născut la Piteşti şi mort în penitenciarul Aiud. *Între anii 1928-1929 va amenaja în salonul de la parter o frumoasă bibliotecă, cu cărţi rare în ediţii de bibliofil. Biroul-bibliotecă este fasonat cu o decoraţie deosebit de bogată. Istrate Micescu, scoborâtor al unei vechi familii de boieri, cu moşii întinse la Ciumeştii şi Miceştii Argeşului încă din secolul al XVI-lea, absolvent al Facultăţii de Litere din Bucureşti şi al Facultăţii de Drept din Paris, doctorat în 1906, al Facultăţii din Berlin unde îşi întregeşte studiile de filologie clasică, decan al baroului din Capitală (în 1937 este numit „decan de onoare pe viaţă”), elaborează Constituţia din 1938... Este condamnat la 1 iulie 1947 la 20 de ani temniţă grea... Cel căruia i se dusese faima de avocat înnăscut, genial în pledoariile sale, în care îmbina raţionamentul cu erudiţia şi rigoarea profesională, se stingea în bolgiile Aiudului în chiar ziua în care împlinea 70 de ani.*

Astfel se desfăşoară călătoria printre clădirile Micului Paris, împletită strâns cu portretul oamenilor de odinioară, cu un comentariu avizat asupra întâmplărilor istorice, totul susţinut de numele arhitecţilor şi ale proprietarilor, de anii în care s-au ridicat clădirile, de anii proceselor, deciziilor judecătoreşti, apariţiei cărţilor şi ziarelor, al spectacolelor de teatru, al expoziţiilor etc. Este o muncă uriaşă de documentare şi aşezare a acestui bogat material informativ ca într-un mozaic în structura cărţii.

Urmează spaţiul acordat arealului Parcului Cişmigiu, cu Petru Dumitriu, Victor Eftimiu, Radu Cârneci, N. Steinhardt şi alte nume mari asupra cărora spaţiul acestei cronici nu ne permite să mai zăbovim, deşi am face-o cu plăcere şi interes. Ne oprim numai o clipă la *Fântâna lui Eminescu*, unde se pare că poposea Poetul când era redactor la *Timpul.*

Tot în apropiere, lângă piaţa Kogălniceanu, se află blocul în care a locuit Eugen Lovinescu, apartamentul în care se desfăşurau şedinţele duminicale ale cenaclului *Sburătorul*. Trecem prin Piaţa Amzei pe lângă blocul în care a locuit Nichita Stănescu, prin faţa imobilului în care s-a aflat locuinţa poetului-martir Radu Gyr, coborâm spre Piaţa Romană, trecând pe lângă placa ce aminteşte că aici a trăit Miron Radu Paraschivescu, pe lângă casa pictorului Gheorghe Petraşcu. Mergând mai departe, „cu bastonul prin Bucureşti”, pe Bulevardul Dacia se află casa pictorului Costin Petrescu, cel care a realizat în 1936 Marea frescă a Neamului din sala Ateneului Român.

Cărţi şi autori

Recurs la iconografia eminesciană

Florian COPCEA

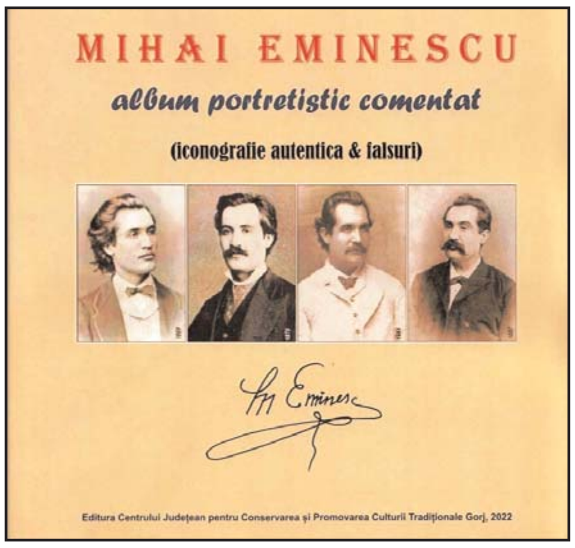
Un demers extrem de curajos întreprinde prof. dr. Zenovie Cârlugea, cercetător asiduu al vieţii şi operei lui Mihai Eminescu, în „albumul portretistic” editat recent de Centul Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Gorj. În cele 100 de pagini (format 20,5 x 20,5 cm) autorul comentează şi dezbate cu exigenţă şi profesionalism un fenomen care a proliferat, mai ales în ultimele trei decenii, în cultura română: sporirea portretelor atribuite „omului deplin al culturii române” (Noica) în ţară şi străinătate. Contrariat şi îngrijorat de circulaţia fără suport real „pe reţelele de socializare şi în unele publicaţii” a discutabilelor falsuri iconografice eminesciene şi a interpretărilor unor fotografii în care sunt imortalizate chipurile, în diferite etape ale vieţii, ale „luceafărului poeziei româneşti”, girate de anumiţi „eminescomani” în scopul ieşirii lor din anonimat, Zenovie Cârlugea îşi asumă riscul de a le demonstra acestora excesul de zel şi reaua lor credinţă în aşa-zisa recuperare a unor elemente biografice eminesciene.

Potrivit cercetătorului, o anume „deratizare” în iconografia eminesciană se impune atât pentru restabilirea adevărului, cât şi pentru a pune capăt „iniţiativelor” de mistificare a „mitului Eminescu”, profund afectat, în vremea din urmă, chiar şi de diversele intenţii, de altfel nejustificate, de datare eronată a unor poezii ale marelui poet.

În istoriografia literară românească se consideră a fi autentice portretele lui Mihai Eminescu din 1869 (fotografie realizată la Praga, în septembrie, în atelierul lui Jan Tomás); din 1878 – „cea mai credincioasă icoană a lui” (G. Călinescu), datorată lui Franz Duschek din Bucureşti; din 1884 (fotografiat de Nestor Heck din Iaşi) şi 1887, fotografie făcută în atelierul lui Jean Bielling din Botoşani.

Zenovie Cârlugea mai identifică (şi susţine cu argumente) figura poetului imortalizată în 1863, în grup apărând şi Aron Pumnul, într-un instantaneu din 22 noiembrie 1881 din Piaţa Universităţii din Bucureşti, unde se inaugurase statuia lui Ion Heliade Rădulescu şi într-un medalion al „Junimii” (aici fiind reprodusă, pe rândul 3, poziţia 8, poza din 1878).

Celelalte pretinse imortalizări ale chipului lui Mihai Eminescu, susţine Zenovie Cârlugea, se află sub semnele „manipulării şi amatorismului”, a căror raţiune poate fi explicată doar prin faptul că cei care le „susţin” şi „promovează” fără temei, trebuie să primească riposta cuvenită. De un astfel de reproş nu este ocolit nici G. Călinescu care în monografia din 1932, *Viaţa lui Mihai Eminescu,* a utilizat un portret fals! Neautentice sunt considerate şi „imaginile” care îl înfăţişează pe poet în diverse ipostaze la evenimente culturale organizate în epocă.

Albumul *Mihai Eminescu*… al lui Zenovie Cârlugea constituie şi un remarcabil documentar în care sunt comentate cu lux de amănunte fotografiile Veronicăi Micle, ale „augustei scriitoare” Carmen Sylva, ale lui Matei şi Gheorghe Eminovici ş.a. În lucrare sunt puse în paralel şi fotografii cunoscute în care chipul altor persoane este atribuit lui Eminescu. Zenovie Cârlugea însă are, în multe cazuri, păreri contrarii, el, studiind atent imaginile şi mărturiile unor contemporani cu Eminescu, martori ai împrejurărilor în care au fost executate, fixează corect identitatea autorului *Luceafărului* (prezent în mijlocul gimnaziştilor lui Aron Pumnul (1863/1864), dar şi la dezvelirea statuii lui I.H. Rădulescu din 22 noiembrie 1881. Ipoteza unui alt portret, „M. Eminescu sub teiul din grădina Copou din Iaşi”, este combătută cu vehemenţă de exeget: ceea ce este luat drept fotografie este de fapt un tablou lucrat, probabil, după o fotografie care nu s-a păstrat, de pictorul Ion D. Stoica, coleg cu Brâncuşi la Şcoala de Belle-Arte din Bucureşti. În ceea ce priveşte celebra „fotografie a lui Eminescu făcută la Mănăstirea Neamţului”, Zenovie Cârlugea este categoric: este un trucaj al „falsificatorului Octav Minar”, autor şi al plastografierilor câtorva scrisori ale poetului. Falsul a fost incriminat de G. Călinescu, Perpessicius, Şerban Cioculescu etc.: capul poetului a fost decupat din fotografia din 1887 şi lipit la corpul unei persoane aflate pe scaun, cu halat şi papuci din grădina ospiciului Mănăstirii Neamţ.

O altă fotografie, „datată” în 1884, realizată, chipurile în Bucureşti, în zona Hanului lui Manuc, pe malul Dâmboviţei, care a avansat ideea prezenţei lui Eminescu, Veronica Micle, I.L. Caragiale şi Al. Vlahuţă în mijlocul unui grup de actori, a făcut şi încă mai face carieră: se descoperise încă un… Eminescu! Din păcate, demonstrează Z. Cârlugea, fotografia (datată 1888!?) nu este veridică! Decorul nu este cel din Bucureşti, ci cel din Piaţa Sf. Arhangheli din Brăila (de după anul… 1900!), iar pretinsul Eminescu a fost „plantat” acolo într-un atelier fotografic!

Nu au lipsit cercetătorii care l-au „infiltrat”, fotografic, pe Mihai Eminescu şi în salonul reginei Elisabeta unde, se ştie, se ţineau seratele literare. Fotografiile cu pricina sunt falsuri grosolane (asemeni altor personaje de dinainte şi după Eminescu), cărora li s-a adăugat fizionomia acestuia.

Mihai Eminescu. Album portretistic comentat se adaugă, fără îndoială, listei de cărţi de cercetare ştiinţifică semnate de prof. dr. Zenovie Cârlugea, printre acestea aflându-se: *Eminescu – monografii ale daco-românităţii, Eminescu – mitograme ale daco-românităţii, Mihai Eminescu – drumuri şi popasuri în Gorj, Mihai Eminescu. Dicţionar monografic. Oameni din viaţa lui* ş.a.

Şi, o privire rapidă spre strada Dorobanţilor (fostă Uliţa Herăstrăului), unde va locui o vreme Titu Maiorescu, până să se mute în casa din str. Mercur nr. 1, unde se vor ţine şedinţele bucureştene ale Cenaclului Junimea, la care vor participa M. Eminescu, I.L. Caragiale, Al. Odobescu şi alţi iluştri contemporani.

Tot pe strada Dorobanţi, la nr. 39, fosta proprietate a lui I.H. Rădulescu, primul preşedinte al Academiei, este locul unde azi mai dăinuie casa lui Ion N. Lahovary, ridicată în stil renascentist francez. Aici copilăreşte fiica sa, Martha Bibescu. Tot din Calea Dorobanţilor, pe o intrare care se înfundă, se află frumoasa casă în care a trăit Camil Petrescu, prilej pentru Claudia Voiculescu de a ne oferi câteva pagini de comentarii asupra operei marelui scriitor interbelic.

Intrând pe strada Pitar Moş, întâlnim casa în care a locuit poetul Pan M. Vizirescu, ultimul gândirist, fiind judecat în 1945 în lotul ziariştilor *naţionalişti şi fascişti,* a supravieţuit în „exilul de taină”, ascuns 23 de ani în podul casei părinteşti din Slatina. Pe aceeaşi stradă a locuit şi diplomatul şi romancierul Vintilă Horia, Premiul Goncourt pentru romanul *Dumnezeu s-a născut în exil.* La nr. 20 pe aceeaşi stradă a locuit autorul *Fraţilor Jderi,* Mihail Sadoveanu. Trecem prea repede peste multe locuri, pentru a ne opri la capitolul 10, în Piaţa Rosetti, loc drag inimii noastre, fiindcă, pe strada Radu Cristian, fostă Melodiei, se află locul în care a fost casa cu mansardă în care a trăit şi s-a format istoricul religiilor, savantul şi scriitorul Mircea Eliade. Şi, din nou pretext pentru autoare de a face o incursiune în viaţa şi opera lui Eliade, aducând mărturii ale contemporanilor despre epoca bucureşteană a formării marelui scriitor. Pericle Marinescu ne lasă un portret fascinant al lui Eliade tânăr: *Cred că i-am fost prezentat pentru prima dată în redacţia revistei Vremea... era într-adevăr o ocazie rară când Eliade apărea şi se complăcea să rămână mai mult timp între confraţii săi, evadând pentru câteva clipe de la masa de lucru sau de studiu... Eliade nu mai era atunci „monstrul sacru” adorat de un public idolatru, el devenea omul real, modest, dar captivant, înzestrat cu o personalitate iradiantă, cu un temperament tumultuos, fără expresivităţi exagerate, lucid, conştient de forţa şi valoarea lui. Se declara în orice situaţie solidar cu cei mai slabi sau nedreptăţiţi şi nu-şi precupeţea nici timpul, nici prestigiul când era vorba să sară în ajutorul cuiva.*

Devenise proverbială *generozitatea lui, provenită dintr-un imbold dezinteresat, de camaraderie literară. În luna iunie 1933, când şi-a dat doctoratul în filosofie la Universitatea din Bucureşti, am fost unul dintre puţinii care am asistat la susţinerea tezei... cei vreo douăzeci de invitaţi urmăreau cu emoţie şi mândrie acest eveniment major, ca şi cum ar fi fost vorba de o cucerire a „generaţiei” înseşi prin faptul că şeful ei se pregătea să primească un înalt titlu academic... subiectul dezbătut, Yoga, subiect nou şi senzaţional, ce intra pentru prima dată în rutina magiştrilor de la Universitatea din Bucureşti şi chiar a filosofiei dintr-o întinsă arie a continentului european... când profesorii, în picioare, i-au întins mâna pe rând, adresându-i meritatele cuvinte de laudă, am înţeles că examenul se încheiase şi a urmat seria de felicitări din partea celor prezenţi. Eliade era vădit emoţionat, dar figura lui avea strălucirea bărbatului de douăzeci şi şase de ani ce înregistra primul său mare succes într-o aulă academică.*

Ne-am oprit o clipă asupra momentului Eliade pentru că prezentarea pe care o face Claudia Voiculescu în cartea sa este o efigie a chipului său fixată pe pânza vremii, ca să înţelegem importanţa pentru noi a existenţei marelui cărturar. Este Eliade savantul, dar este şi Eliade omul, colegul, prietenul de generaţie.

În arealul Cotroceni se află blocul în care au locuit Ion Minulescu şi Liviu Rebreanu, acum muzee, pretext pentru autoare de a reproduce un fragment din discursul de recepţie *Lauda ţăranului român* pe care Rebreanu l-a rostit la 29 mai 1940, în şedinţa solemnă în care a fost primit în Academia Română: *Naşterea unui popor e un miracol, precum miracol e orice naştere, chiar a ultimei gângănii. Creştinismul nostru, aşa cum îl trăieşte ţăranul, ascunde într-însul toate pozele şi peripeţiile poporului român, întocmai ca şi limba românească.*

Cuprinsul, subintitulat *Hărţi istorice şi literare,* este alcătuit din 13 capitole. Ultimul, *Pe dealul Piscului,* ne conduce în fosta mahala a Cărămidarilor, unde s-a născut Maria Tănase, nu departe de fosta Mănăstire Văcăreşti, unde se află casa poetului Tudor Arghezi, construită pe proprietatea ce-i aparţinea din 1926. În 1966 Arghezi donează statului tot raiul de la Mărţişor, pentru a se organiza acolo *Complexul Muzeal Mărţişor.*

O carte-document, o realizare durabilă, demnă de a fi cunoscută de generaţia tânără, pentru a învăţa că oraşul are rosturi temeinice, încrustate în istorie. Laudă poetei Claudia Voiculescu pentru lucrarea sa în care a realizat ceea ce îşi propusese când a plecat pe acest drum, după cum mărturiseşte în *Concluzii: Am dorit să aduc în contemporaneitate şi să fixez, atât prin obiectivul fotografic, cât şi prin cele câteva date despre casele şi oamenii de cultură care au vieţuit în ele, o vreme şi un spaţiu cultural al Bucureştiului.*

Din nou despre literatura de gradul trei

Radu-Ilarion MUNTEANU

Când am scris despre *Cartea recentă,* oferită de Emil Lungeanu Editurii Neuma, o socoteam un sequel sui-generis al volumului *Literatura de gradul trei* (Tipo Moldova, Iaşi, 2015). Pe care din urmă op, îl socoteam, datorită superficialităţii informării şi prezenţei definiţiei formulei inventate şi promovate de autor, ca model. Fac cuvenita *mea culpa*. Volumul care conţine, cumva în loc de motto, definiţia subgenului brevetat de autor, e structurat aproape exhaustiv. Mai multe zeci de autori analizaţi, prin câte un volum reprezentativ. Iar cronicile de întâmpinare au structură – şi valoare – literară intrinsecă. Ceea ce la lectura aplicată a *Cărţii recente* (nu pot să nu reiterez observarea discretei ironii a formulei titlului) a putut fi analizat cu rezonabilă concreteţe.

Dar înainte de volumul mai mult sau mai puţin teoretizant, Emil Lungeanu publica, în 2013, altul, de structură complet diferită, intitulat de-a dreptul *Manifestul ludic – formule extreme în critica literară*. Produs de Editura Betta. Instituţia portavoce a unui grup literar definit şi autonom. A cărui descriere depăşeşte aria acestui demers observaţional dificil.

Informaţia curent accesibilă asupra autorului e nu doar lacunară. Ci cumva invers proporţională calitativ şi cantitativ personalităţii unicat a acestuia. În lipsa unei biografii convenţionale şi mai ales a unei liste complete de lucrări publicate – care ar fi foarte lungă –, ce-mi rămâne e de a plasa aceste două volume majore care ilustrează originala sa invenţie literară într-o ordine mai degrabă întâmplător consecutivă. Rostul cuvântului *Manifest* e decodat de prefaţatorul Ion Soare (literat aflat cvasipermanent în proximitatea spirituală a autorului nostru), ca termenul logic nu neapărat consecutiv, dar cel puţin aparţinător unui şir care mai conţine cvasicentenarul manifest dada, elocventul NU prin care Ionesco denunţa modul cum se scria în vremea lui şi mai puţin deţinătorul de notorietate manifest paradoxist al lui Florentin Smarandache. Însuşi acest şir e derutant, termenii săi fiind nu doar inegali ca substanţă, dar mai ales greu de încadrat într-un context coerent. Dar să nu trecem peste logica ipotetică a considerării celor două volume. *Manifestul...* se ilustrează prin trei formule critice socotite formule extreme: Critica versificată, Critica teatralizată, Critica politizată. Primele două pot fi considerate ample exerciţii stilistice, cea de-a treia are, în plus, o conotaţie parodică. Prin care autorul îşi exprimă, accentuat, humorul cvasiubicuu.

În matematică există două metode atât de a demonstra teoreme, cât şi a defini şiruri de obiecte matematice. Metoda deductivă la demonstraţii, respectiv sintetică (prin formule) la şiruri, abordări totuşi diferite. Precum şi metoda constructivă, similară în linii mari la ambele proceduri. Capitolele din *Manifestul*… ar exemplifica metoda constructivă a *literaturii de gradul trei.* Iar volumul chiar astfel intitulat ar putea fi considerat ca o colecţie exemplificatoare a formulei-motto. Această diferenţă ar fi sugerată de însuşi titlul celui de-al doilea. La care, repet cu îndrăzneală, *Cartea recentă* ar fi o addenda sui-generis.

Tot în 2015 – şi tot sub egida Editurii Betta –, inventivul autor dă, indirect, o replică indirectă prefaţatorului din 2013. Cu volumul, de dimensiunea unei plachete, impecabil încadrabil în subgenul marcă înregistrată, *Gelu Vlaşin – deprimismul.ro.* cu un subtitlu surâzător: *Autorul Manifestului deprimist văzut de autorul Manifestului ludic.*

Că subtitlul e o formă subtilă de dialog indirect cu prefaţatorul volumului precedent e lipsit de echivoc, pentru cititorul celor două cărţi inegale volumetric. Dar humorul inclus aici oferă cititorului celor (doar) trei cărţi marca Lungeanu o la fel de subtilă cheie de lectură cel puţin a *Manifestului*… toate cele trei capitole, dar cu precădere primul, sunt împănate cu citate informale din lumea largă a literaturii. Rolul şi rostul cărora e dublu. Autorul face complice cu ochiul cititorului. Dar simultan îşi surâde, discret, în oglinda la purtător. Căci nu poartă barbă. Luând doar câteva exemple la întâmplare, pseudoversul „nu proclamă *Libertatea de a trage cu puşca*" (pag. 19) e lizibil pentru majoritatea cititorilor. Dacă citeşti pe Emil Lungeanu, ai auzit, cel puţin, de Geo Dumitrescu. Poate l-ai şi citit. Dar, pe aceeaşi pagină, „cu dorul lui Davidovici, icarul", selectează totuşi cititorii. Mai puţini l-au citit pe regretatul scriitor aviator. Exemplele sunt alese nu deoarece sunt întâlnite pe aceeaşi pagină, ci deoarece ilustrează selectivismul peren al autorului. Probabil foarte puţini rezonează la toate aluziile. Oricum n-are niciun sens ca autorul acestui exerciţiu de lectură (ar fi prea mult spus o cronică) să se situeze undeva anume pe hârtia acestei cromatografii sui-generis. Tot ce contează e că Emil Lungeanu se adresează cititorului cu un bagaj rezonabil, dacă nu serios, de lecturi. La limită, dpdv al aluziilor, referirilor şi citatelor fără ghilimele, Emil

Lungeanu scrie pentru cititorul care este. N-am spus pentru sine. Ci din dorinţa firească de a găsi un cititor precum el însuşi. Sigur că Faulkner, Thomas Mann ori Balzac îşi propuneau cu totul alt program. Dar, atenţie la cum termină prefaţa sa Ion Soare, figură literară de maximă afinitate: *Cine va scrie (Em)Iliada domnului Lungeanu, va trebui să aibă (alături de raţionalitate şi conştiinţă în permanentă stare de veghe) talentul, erudiţia şi nonconformismul protagonistului, curajul şi stilul acestuia, precum şi un umor neistovit; însă nu unul ieftin sau gratuit, ci din categoria celui mai… serios, demn de pana unor Twain, Daninos, Alehem, Ilf-Petrov, Caragiale şi alţi câţiva, puţini la număr!*

Să adăstăm o clipă mai lunguţă în preajma acestui fragment. Trecem peste posibila dorinţă nemărturisită a exegetului de a se promova ca monografistul scriitorului critic. Îndoindu-se cu onestitate că i-ar şedea în putere. Trecem şi peste statuarea condiţiei implicite a bunului monografist: rezonanţa structurală cu subiectul. Ceea ce este cu ceva mai mult decât afinitatea. Nici punctarea prin repere a unui univers afin stilistic cu autorul nostru nu e neapărat o mare descoperire. Aş vedea cea mai adâncă şi subtilă semnificaţie rezultantă din şirul exemplificator: sugestia că dacă oricare din cei numiţi s-ar fi exersat în critica literară ar fi avut oarece premise să fi descoperit ceea ce domnul Lungeanu numeşte literatură de gradul trei. Întrebarea reflexă e dacă aceşti scriitori, descoperind literatura de gradul trei, ar mai fi fost receptaţi integral ca ceea ce au fost. Răspunsul e la îndemână: Emil Lungeanu nu e mai puţin romancier, nu e mai puţin dramaturg, propunând *Manifestul ludic.* Doar că pe teritoriul acestui text nu ne ocupăm de romancier, ori de dramaturg. Ci, iată, pentru a doua oară, de inventatorul literaturii de gradul trei. Pornind de la recenta… *Carte recentă.*

Nu cumva fragmentul citat din prefaţă îmi anulează demersul? Nu. De la un simplu exerciţiu de lectură, nici măcar o recenzie aplicată (o cronică de întâmpinare la o carte apărută cu şapte ani înainte n-are sens) la o monografie e cosmică. Pentru monografie resursele personale sunt nule. Exerciţiul de lectură e motivat de afinitatea de fond, la mare distanţă.

Eventuala aplicare a ceea ce autorul numeşte formule extreme în critica literară asupra unor scriitori de mare popularitate ar fi ratat obiectivul. Modalitatea critică fiind receptată ca ostentativ exemplificată. Cumva acelaşi efect s-ar fi obţinut cu nişte scriitori în întregime anonimi. Care nici n-ar fi meritat a fi subiect de demers critic de orice natură. Fixând astfel limitele naturale, să vedem ce înseamnă cei trei scriitori abordaţi.

Florentin Popescu e, oare, mai mult critic sau mai mult scriitor? A publicat o monografie a lui Vasile Voiculescu şi face parte din grupul literar al cărui lider e Nicolae Roşu, din jurul Editurii Betta şi al revistei *Arena literară* (de care Emil Lungeanu nu e străin). Ar fi, mai degrabă, memorialist (vezi *Bucureştii cafenelelor literare,* Editura Dominor, 2007) şi eseist. A-i dedica o epopee critică, intitulată *Călător în Parnas* ar fi cea mai fericită fixare metaforică în istoria literară.

Hanna Bota face parte din generaţia intermediară. Licenţiată în teologie şi filologie, doctor în antropologie culturală. Cu numeroase volume de poezie şi proză. Cele mai cunoscute: *Ultimul canibal – jurnal de antropolog* şi *Maria din Magdala,* tradus în italiană. Capitolul dedicat e intitulat *Omul exotic. Spectacol critic şi mitologic.* O formulă sugestivă pentru profilul scriitoarei.

Elizei Roha, scriitoare polivalentă, apropiată de acelaşi grup din jurul Editurii Betta, îi e dedicat provocatorul capitol *Raport la Congresul al XV-lea – rolul criticii şi autocriticii în literatura contemporană: Eliza Roha: „un Cezar Petrescu feminin" al romanului de azi.*

E adevărat că invenţia Partidul Criticist Român, în jurul căreia se organizează textul critic în format parodic nu e originală. Fără nicio conexiune, independent, Radu Ţuculescu inventează Partidul Oamenilor Cinstiţi (POC), într-o piesă de teatru, iar Mircea Daneliuc inventează, ca regizor şi scenarist, Partidul Democraţiei Originale, în filmul *Patul conjugal.* Dincolo de ficţiuni, scriitorul Ştefan Cazimir creează efectiv, în 1990, *Partidul Liber Schimbist.* Dar însuşi cuvântul *Partid* e susceptibil de a fi baza a nenumărate sintagme parodice. Dincolo de parodierea limbajului de lemn, autorul nostru strecoară, prin adjectivul *Criticist,* o conotaţie insidioasă.

Dacă am asimilat, mai mult sau mai puţin forţat, *Cartea recentă* ca addenda la *Literatura de gradul trei,* de ce n-aş asimila *Gelu Vlaşin – deprimismul.ro* ca un soi de addenda la *Manifestul ludic?* Relaţia mutuală e chiar în mai mare măsură organică. Nu doar deoarece e produsă tot de Editura Betta, ci, mai ales, motivat de subtitlul explicit, *Autorul Manifestului deprimist văzut de autorul Manifestului ludic.* Că poetul stabilit demultişor în Spania (întemeietor şi preşedinte ASARS) e, dacă nu neapărat mai consistent decât cei care au oferit baza de referinţă a *Manifestului ludic,* oricum cu ceva mai multă notorietate.

Cum acest text nu e tocmai o recenzie, ci doar un exerciţiu de lectură, las cititorilor libertatea cvasitotală de a-şi construi propria viziune asupra celor două volume. Dacă le-am declanşat curiozitatea. De fapt, formatul exerciţiului de lectură e apropiat de ceea ce, când serveam portalul cultural LiterNet.ro, era prezentarea redacţională a cărţilor din secţiunea *editura* a portalului, la care fusesem redactor. Cărţi cărora le adăugam prefeţe propriu-zise. Prezentări care n-aveau alt rol decât de a stimula utilizatorului să deschidă, să salveze şi să citească respectiva carte.

Cărţi şi autori

Instituţia Cornel Galben

Rodica LĂZĂRESCU

Nu multe zone geografice beneficiază de devotamentul unui „cronicar” neobosit, precum Bacăul. Convins că „istoria unui loc e dată, în primul rând, de oamenii săi”, Cornel Simion Galben şi-a dedicat mare parte din viaţă scoaterii la lumină şi aducerii în atenţia publicului şi a specialiştilor a sute de personalităţi ce s-au ivit în spaţiul băcăuan sau care, „veniţi din alte zone, au lăsat o urmă în cultura locului”. Fişă cu fişă, munca de scormonitor prin arhive, biblioteci, colecţii particulare s-a adunat în opt volume de *Personalităţi băcăuane* (2000, 2003, 2009, 2010, 2011, 2012, 2014, 2020), în *Personalităţile Bacăului* (2008), *Personalităţi moineştene* (2011) şi, parţial, în volumele adiacente de critică literară sau de interviuri *Poeţii Bacăului la sfârşit de mileniu: debuturi* 1990-2000 (2005), *Convorbiri fără adiţionale* (2010, 2019), *Lecturi aleatorii* (2010, 2013, 2017, 2021), *Alergând prin subteranele textului* (2010), *Poeţii Bacăului la început de mileniu: debuturi 2000-2010* (2015).

Şi, desigur, *Scriitori băcăuani,* al cărui prim volum, incluzând 146 de nume, a apărut în 2012, cu promisiunea autorului (recunoscut pentru acribia sa), conştient de omisiunile ce l-ar fi putut supăra în primul rând pe el însuşi, ca să nu mai vorbim de cei omişi, de a fi continuat. Urmarea vine după aproape un deceniu (Cornel Simion Galben, *Scriitori băcăuani,* II, Editura Corgal Press Bacău, 2021), include 112 nume, printre care se numără şi autorii băcăuani afirmaţi peste hotare (precum Itzhak Bareket, Nestor Ratesh, Maria Teodorescu-Kristiansson ş.a.), câţiva creatori de literatură teologică şi duhovnicească (Ioachim Mareş, Nicolae Hurjui, Constantin Leonte) şi câţiva ziarişti şi eseişti (Eugen Verman ş.a.), „ale căror virtuţi literare au fost confirmate de-a lungul vremii”, şi conţine, inevitabil, aceeaşi promisiune de *va urma.*

Criteriile care au stat la baza selecţiei au rămas, în acest al doilea tom, aceleaşi cu care s-a operat în primul volum, şi anume: obligativitatea ca autorii să aibă minimum o carte publicată, să figureze în antologii şi în pagini de reviste literare, creaţia lor să fi fost comentată în mass-media de specialitate şi nu numai ori în cărţile şi dicţionarele apărute în ultimele decenii.

Unele dintre criteriile enunţate ar putea da naştere unor discuţii. De pildă, nu e foarte limpede dacă aceste criterii trebuie însumate sau e de ajuns bifarea doar a unuia, pentru ca autorul să fie inclus în rândul „scriitorilor”. Spre exemplu, Ion Niculescu-Brună, „actor, regizor, scenarist”, cu o activitate de necontestat în slujba Thaliei, figurează în dicţionar în baza activităţii de „colaborator constant al presei regionale şi al revistei *Ateneu*”. O fi de-ajuns? Sau: prezenţa în dicţionar a Teofanei Lavinia Vărăreanu (cu un exces de informaţii legate de anii de şcolaritate, de numele profesorilor ori de premiile obţinute la concursurile pentru elevi specifice epocii), care, „acaparată de multitudinea activităţilor didactice şi de educarea propriului copil […], nu a avut încă răgazul să-şi adune într-o carte propria creaţie poetică”, este justificată prin poeziile risipite, în copilărie/adolescenţă, în reviste literare şi în vreo două antologii, prin activitatea de traducător (e drept, cu două volume publicate) şi prin prefaţarea unui op oarecare de proză. (Într-adevăr, acest argument al promisiunilor face deja carieră, impunându-se în lumea noastră literară, de vreme ce însăşi Uniunea Scriitorilor a acordat în 2022 un premiu unui tânăr, nemembru al breslei, pentru „promiţătoarea evoluţie a poeziei sale”!)

Ar fi de discutat şi dacă volumele/lucrările luate în calcul pot fi din orice domeniu (pedagogie, istorie, filologie, botanică etc. etc.) sau numai din cel beletristic. E cazul monografiilor ori al anumitor jurnale (cele ale unor expediţii cu caracter ştiinţific). De exemplu, în ce măsură jurnalul *O expediţie română în Africa* a lui Dimitrie Ghika-Comăneşti şi cel al fiului său, Nicolae, care l-a însoţit în această incursiune în „ţara somalilor”, *Cinq mois au pays des Somalies suivi de la faune de Somalie et d'une liste de plantes décrites par G. Schwinfurth et G. Volkens. Avec 1 carte et 27 illustrations d'après les photographies de l'auteur,* ambele rezultat al aceleiaşi aventuri cinegetice, al firii de explorator, dar şi al curiozităţii botanice, le pot asigura diariştilor intrarea în categoria scriitorilor.

De asemenea, se poate glosa pe marginea atribuirii calităţii de scriitor în baza unor volume publicate, ştiută fiind uşurinţa cu care se publică azi orice la puzderia de „edituri” fără redactor de carte, fără corector, fără un eventual gir de specialitate, singura condiţie fiind achitarea sumei pretinse de „editor”.

În ce ne priveşte, în cazul de faţă mizăm pe îndelunga experienţă, pe priceperea, dar, mai ales, pe responsabilitatea criticului, istoricului literar şi editorului Cornel Galben (de sorginte mironcostiniană, amintind celebra aserţiune „Eu voi da seama de ale mele câte scriu”).

În fine, poate isca niscaiva controverse nu doar stabilirea apartenenţei la o breaslă, ci şi la un teritoriu. A. Spiru-Bacău, pe numele real Albert Spaier (1883-1934), născut la Iaşi, mort în Franţa, la Caen, a condus, în intervalul 1905-1909, Şcoala Primară Israelito-Română de Băieţi „Faiviş Klein” din Bacău, în 1908 începându-şi activitatea de critic literar la *Pagini literare* din Galaţi, unde a fost titularul rubricii „Scrisori critice” sub pseudonimul de butoniera căruia şi-a atârnat numele oraşului Bacău.

Un pericol ce-l pândeşte pe autorul unui dicţionar îl constituie posibila inadecvare a proporţiei dintre importanţa/valoarea/mărimea scriitorului tratat şi dimensiunea articolului ce-i este dedicat. Aşa se face că în unele cazuri unui scriitor de mai mică valoare/importanţă/forţă/recunoaştere, dar cu o prodigioasă activitate profesională (extra-literară), despre care Cornel Galben dispune de informaţii în exces (eventual prin bunăvoinţa protagonistului), îi este acordat un spaţiu tipografic mai mult decât generos. Lucru de înţeles gândindu-ne la dificultatea renunţării (nevalorificării) la o parte dintre informaţii (poate cu greu) obţinute (cu siguranţă, în istoria literară nu funcţionează principiul din teatru *ce se taie nu se fluieră*!). Fiindcă veni vorba de teatru, referindu-ne la acelaşi raport, în cazul lui Radu Beligan ori al lui Ernest Maftei, de pildă, informaţiile despre *omul de teatru* (corecte, utile în ansamblul evaluării personalităţii culturale respective, mai puţin relevante pentru opera literară) le copleşesc de departe pe cele despre *scriitor.*

Dincolo de aceste „cârteli” (cum, cu vădit, dar justificat năduf, le zice hâtrul moldovean cu nume de aur, de miere şi de soare!), care nu scad cu nimic valoarea demersului său, un lucru rămâne nu doar de necontestat, ci demn de toată lauda: extraordinarul volum de muncă înglobat în acest „proiect sisific” (aici mă refer la toate volumele de *personalităţi băcăuane,* nu doar la *scriitori)* de o singură persoană. Sacrificându-şi „timpul şi resursele sale financiare”, intrând uneori în conflict cu familia, ofuscând orgolii şi stârnind nemulţumiri printre confraţi, Cornel Galben şi-a asumat „truda” ducerii spre un final care mereu se îndepărtează, căci, nu-i aşa?, „la Moldova nasc oameni” neîncetat, a ceea ce, de regulă, face, de-a lungul multor ani, o întreagă instituţie, cu personal remunerat, concedii de odihnă, logistică ş.a.m.d. Nu ştiu dacă vreo instituţie îi va purta vreodată numele, dar ştiu sigur că numele lui Cornel Galben este sinonim cu substantivul (cu majusculă) *Instituţie.* Cine este, cine va fi interesat de istoria culturală a Bacăului nu poate să facă abstracţie de cărţile lui Cornel Galben. Patria recunoscătoare?...

Poezie fără frontiere

Traducere de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

După recital

Miguel Oscar Menassa (Argentina)

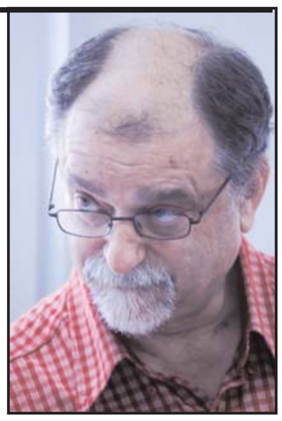
Gata, am recitat, totul s-a terminat.
Şi imediat, ştiu bine, un prieten
mă va strânge în braţe,
cu forţă, cu mânie, cu tandră nostalgie.
Consolatoare îmbrăţişări ce parcă
ar vrea să-mi spună: e bine totul..

Trezită şi zguduită de versurile mele,
o oarecare, agitată,
va traversa culoarul, tăindu-mi calea la plecare
şi îmi va cădea în braţe, cu maximă greutate.
O bombă rătăcită, lansată în ochii mei.

Apoi, se va turna în cupe vinul cel pătimaş,
vor circula priviri şi vorbe înmuiate în tânguire,
ca semn al tandrei înfrăţiri cu autorul.

Iar mai târziu, va veni noaptea
ce îmi va dezvălui însingurarea
şi niciun vers nu-mi va putea răspunde
la întrebarea:
de ce am zburat atât de sus, îndrăgostit,
pentru a cădea astfel, neînsoţit?

Fuchsiada – Epopeea eroicului sunet muzical (III)

Lucian COSTACHE

Ce caracteristici am putea să-i atribuim lui Fuchs, folosind limba lui Deleanu, făcând precizarea diferenţelor dintre acele figuri reale, ale istoriei, demne de un traseu magnific, epopeic, şi eroul ficţiunii epopeice, eroice, erotice şi muzicale a lui Urmuz? „Ne uimim de mare-sufleţia, naltă-cugetarea, bărbăţia ş-alte vărtuţi”? Adăugând precizarea că trebuie „doară să luòm sama că mai mare partea întru aceasta este a scriptoriului”. Din *Epistolia închinătoare* CĂTRĂ MITRU PEREA, VESTIT CÂNTĂREŢ aflăm „Întru altele, şi această istorie care ţ-o trimit (...), mai mare parte este alcătuită din spusele lui” (prietenul Mârza, pe care-l aflǎ în Egipt: „Fiind eu în Eghipet...”): „Având aici vreme de ajuns, mă îndeletnicesc mai mult cu cetera şi cu cântări. Am dat în cunoştinţă cu mulţi de ai noştri, iar mai vârtos cu Mârza. O să-l cunoşti ce ales om e acela; căci un strămoş a lui au fost, pe vremea lui Vlad Vodă, cu turcii în Ţara Muntenească. Din gura acelui au luat moşu-său, apoi tată-său, de la care au auzit spuind dânsul.” Precizarea lui Deleanu ne îndreaptă spre a înţelege că istoria relatată s-a transmis tradiţional, el dându-i doar forma artistică de poemation eroico-comic şi satiric, nu în alt sens decât aflarea de către Homer a întâmplărilor războiului Troiei din relatările anterioare ale aezilor. „Evenimentele” relatate de Urmuz capătă însă semnificaţii de maximă generalitate, de esenţializare simbolică absolută, venind din trecut şi prelungindu-se *ad infinitum*, fiind ori rezultatul unei experienţe personale sublimate, ori aventura unei călătorii arhetipale permanentizate. Trecerea aceasta dintr-o realitate posibilă, imediată, luată din faptul divers cotidian şi abstractizată (vezi *Algazy & Grummer*, de exemplu, cu precizările din nota de subsol la titlu) şi fixarea într-o semnificaţie atemporală, anistorică, în afara unei determinări istorice concrete.

Aventura lui Fuchs iese din această determinare, căpătând caracter de maximă generalitate, mai aproape de mit decât de istorie, de semnificaţii pilduitoare şi profetice. Urmărind preocuparea lui Urmuz privind finalul *Fuchsiadei,* aşa cum aflăm din manuscris, observând variantele pe care le preluăm parţial împreună cu comentariile dl. acad. Ion Pop (*Urmuz. Schiţe şi nuvele aproape... futuriste*, pp. 125-128), înţelegem frământarea scriitorului de a găsi acea exprimare care să scoată textul din anecdotica comună (subintitularea iniţială a acestui text, ca „*Poem fantastic*, eroico-erotic şi muzical în proză”, arată intenţia autorului în acest sens) şi să îl proiecteze în aerul mai rarefiat al *alegoricului,* al formei *precise* şi *definitive* (caracteristici ce se transferă sugestiv şi eroului), în călătoria sa pentru a găsi un ideal, un rost superior al existenţei, nu altfel decât cel pe care îl caută şi Stamate ori cu semnificaţiile cuprinse în *Puţină metafizică şi astronomie,* pentru a învinge *îndărătnicia, încâlcelile şi contradicţiile, setea mulţimilor fără rost şi necesitate,* „snobismul şi laşitatea cugetării în artă de pe meleagurile pământene”. Fuchs e *cel hărăzit,* cel ales, cel predestinat. Verbul *a hărăzi* este păstrat în toate variantele şi sensul de *a consacra*, de consacrare a eroului e în consens cu latura miticepopeică a poemului – „*după atâtea peripeţii bizare*”.

Manuscrisele, prin unele detalii referitoare la protagonist, confirmă ceea ce textul final sugerează, pentru că în detaliul că Fuchs „ajunse în sfârşit la căminul său liniştit” se cuprinde şi înţelesul că eroul are „conştiinţa omului care nu şi-a făcut decât datoria”, cum apare în A.S.P. Mai mult, precizarea „*Ce îi pasă lui ce zice lumea?!... Ce îi pasă că gurile rele bârfesc* că Fuchs a ieşit întâi printr-o ureche...” ne întoarce la o posibilă semnificaţie a începutului epopeii lui Homer, la al doilea vers al invocaţiei şi la rătăcirea în Haos: „Cântă, Zeiţă, mânia ce-aprinse pe-Ahil’ Peleianul,/ Greaua urgie ce-Aheilor mii de amaruri le-aduse,/ Multe năvalnice duhuri lui Hades zvârlindu-i în braţe/ Ale vitejilor, iară pe dânşii lăsatu-i-a-n pradă/ Câinilor, cum şi ospăţ pentru vulturi, la vrerea lui Zeus” (Homer. *Iliada,* trad. de Dan Sluşanschi, Humanitas, 2019). Versul al doilea se referă la *greaua urgie* pe care o aduce Ahile asupra Aheilor. Cuvântul grec *oùlomenen,* pentru *òlomenen* înseamnă însă şi „blestemată”, „damnată”, „îngrozitoare”, „înfiorătoare”, „oribilă”, dar şi *urgie* (a vremii şi a vremurilor), supunere sub voinţa lui Zeus, a Destinului. Nota de subsol 1. referitoare la antepenultimul paragraf: „În B.A.R., textul nu are nicio corectură. Varianta A.S.P. prezintă unele diferenţe: *Sub ameninţarea iminentă a unei eventuale descărcări a indignărei lor lichide* [...] *ajunse în sfârşit, după atâtea peripeţii bizare, la căminul său* [...] *dezgustat de oameni...*; nota 2. (penultimul paragraf): În B.A.R., luând pianul cu sine; în A.S.P., *luând şi pianul cu sine*. Am restabilit forma din B.A.R. Tot în A.S.P., disparu.” Nota 3. (la ultimul paragraf): „În B.A.R., notăm (Ion Pop) următoarele intervenţii: *care îi hărăzi <în sfârşit> ca prin <gamele şi etudele sale să ducă departe acel cuvânt şi> gamele, concertele şi etudele sale <să ducă de> de staccato să ducă departe; o rasă mai bună şi mai superioară [sic!] de oameni*. În S.P., *care-i hărăzi.* În A.S.P., secvenţa finală este complet diferită: *Acolo, Fuchs, liniştit, cu conştiinţa omului care nu şi-a făcut decât datoria, intră uşor în umbrelă şi, după ce se încuie în mod definitiv cu toate cheile muzicale, se înfipse pentru totdauna în pământ lângă pian... // Lungit pe portative şi legănat pe aripi de armonii angelice, el nu mai comunică tot restul vieţii cu lumea din afară, decât numai prin două orificii, prin cari, cu amândouă mâinile, exersează game şi astăzi, câte zece ore pe zi... // Ce îi pasă lui ce zice lumea?!... Ce îi pasă că gurile rele bârfesc că Fuchs a ieşit întâi printr-o ureche şi mai târziu... a fost, cândva, puţin «într-o ureche»... Ştie el prea bine că aceea a fost urechea Venerei...* Sfârşitul prozei apare marcat: *fine*” („Cântul” IV). (Ion Pop, *Op. cit.*, p. 128.)

Fuchs se înfige *în pământ* dezvoltă, ca să folosim un cuvânt al său, al lui Urmuz, o *răspântie* de semnificaţii: eroul e alungat, trimis, expediat pe pământ ca să întemeieze o altă seminţie de oameni; el însuşi simbolizând *sământa* care germinează şi care are nevoie de un „pământ fertil”. Şi Traian întemeiază, după sfatul („consiliul”) bătrânului tată Nerva, începând cu acea „stradă celebră”, despre care vorbesc „gurile rele” („Cântul” II); *intrarea în pământ* echivalează cu infertilitatea, cu moartea ori cu sinuciderea, cu căutarea singurătăţii, a intimităţii, a retragerii, echivalentă cu intrarea *în fundul umbrelei sale:* „...apoi intră liniştit în fundul umbrelei sale şi, după ce se încuie bine cu două chei muzicale, adoarme dus pe portative şi legănat pe aripi de armonii angelice, acaparat de visuri auzite până a doua zi...” („Cântul” I), dar poate însemna şi ogorul fertil, intrarea în altă ordine a lumii, cea vie. În variantele la finalul „Cântului” IV: „se încuie în mod definitiv” şi „se înfige pentru totdauna” lângă pian... (redus, se pare, la o cutie) şi însoţit de un ceremonial, „lungit pe portative” şi acompaniat de „armonii angelice”. Se repetă imaginea cu *mâinile* „ce ies prin două orificii” şi care execută, „exersează”, repetitiv, continuu, obsedant („şi astăzi”) game. Pianul e însă mereu însoţitor: Fuchs stă mai întâi ascuns în fundul unui pian fără să îl ştie nimeni (e precum sunetul, ori doar sămânţa lui, încă tăcută, din cutia de rezonanţă a instrumentului); iese pentru câteva momente la suprafaţă, *pedalează trei ore la piano*, care devine *mijloc de locomoţie* (sunetul se propagă). În Olymp, ruşinos şi modest cum este, Fuchs se strecoară în pian, „trăgând afară la insistenţe numai mâinile care execută concerte, fantezii, etude şi sonate, game, exerciţii...”; „schiţează o romanţă pentru piano” pe care o oferă Venerei; revine la „căminul său liniştit”, aşezat în grabă la piano, „pedalând energic şi neîntrerupt”. În afara pianului, Fuchs umblă dezorientat şi deconcertat. Revenit la muzică, după aventura erotică, împlineşte *în parte cuvântul Destinului,* spre gloria proprie, a Eternităţii şi, evident, a pianului.

Exersarea de game e operaţiunea pe care o face orice începător, novicele, în însuşirea tainelor minunatului instrument, dar rămâne pentru pianist un exerciţiu de încălzire şi de verificare a acordurilor. Aşa se obişnuieşte urechea cu sunetele şi mâinile învaţă tehnicile de interpretare pe clapele pianului, *digitaţia*. Inepuizabile ca latenţe interpretative, textele lui Urmuz ne provoacă continuu, *jocul de-a cuvintele* e permanent. Toată lumea cunoaşte sensul expresiei a fi într-o ureche, adică „a fi cam ţicnit”, măcar, doar, *cam ciudat, puţin bizar.* Urmuz răstoarnă imediat semnificaţia, căci e vorba de *o anumită ureche*, cea prin care „a ieşit” şi cea în care „a pătruns” cândva, pentru „puţin” timp (şi „puţin rătăcit, derutat, înnebunit”) – *în găurica lobului urechii drepte a Venerei,* despre care numai Fuchs ştie, iar *gurile rele* îşi pot doar da cu părerea, *după cum* aude fiecare şi *de la cine* aude, până la impersonalul epic *cică, se zice că..., se pare că...: gurile rele bârfesc că Fuchs a ieşit întâi printr-o ureche şi mai târziu... a fost, cândva, puţin, «într-o ureche»... Ştie el prea bine că aceea a fost urechea Venerei...*

Urmuz va elimina acele date care să localizeze concret întâmplările prin care trece Fuchs. Referirea la Traian, Nerva şi Bucur din „cântul” II are doar rolul de a preciza un alt spaţiu, cel terestru, corelativ şi contrastiv cu cel al Olympului, iar numirea *Simfoniei I* a lui Enescu, alături de *Acteon şi Polyeucte* generalizează, universalizează referinţa muzicală, virtutea şi patima eroului, propria sa existenţă, condiţia sa existenţială. Şi aici Urmuz caută, adaugă şi renunţă: în B.A.R. – „*„... cu <„Acteon”> „Acteon”, cu „Didona”, cu „Polyeucte”, cu <„Ilderim”>, „Ilderim” şi cu „Simfonia a III-a” <a lui> <de> a Maestrului Enescu, a căror muzică inspirată venea, de astă dată în adevăr, chiar din Olymp”;* în A.S.P.: *„... <cu solfegiile lui Costescu, cu bagheta maestrului Dinicu>, cu „Acteon”... şi cu Simfonia a III-a a lui Enescu...”*

Reducţia, renunţarea la localizările imediate, ale realităţii concrete, se produce şi atunci când e vorba, doar în manuscris, de *Atheneul Român*: „deosebiri importante, apar, în schimb, în A.S.P., unde naraţiunea e mai puţin dezvoltată decât în B.A.R: *De astă dată fu lăsat să cadă chiar pe pământ şi, fiindcă era îmbrăcat gata de concert, i se permise să cadă chiar pe scena Atheneului Român, pentru ca să mai dea unul... Fuchs făcu însă ce făcu, se urni puţin spre dreapta şi căzu tot în acel cartier (puţin cam suspect) de unde plecase şi care îl atrăgea îndeosebi...”* Urmuz îşi întoarce eroul în acel cartier despre care vorbesc *gurile rele*, pe *„strada celebră pe care bunul împărat Trajan, după consiliul tatălui său Nerva, a indicat-o naivului păstor Bucur să o aşeze cea dintâi, când a întemeiat oraşul ce îi poartă numele...”* Notaţia este şi cu referire la meseria practicată „cea dintâi”, dar care înseamnă şi „întemeiere”. Şi aici se renunţă la detalii concrete, împovărătoare pentru un text care evită temporalităţi şi spaţialităţi precise, păstrând textul în sfera miticului, a începuturilor şi generalităţilor abstracte, chiar *fantastice şi miraculoase,* arhetipale: „În B.A.R., *fără <de> voia lui, o putere <tainică> misterioasă îl atrăgea;* în A.S.P., *fără voia lui, o putere <nevăzută> şi <misterioasă> îl atrăgea;* în B.A.R., – *gurile rele zic că chiar în acea stradă pe care bunul împărat Traian (părintele latinităţei în Orient)...*; în A.S.P., fraza ce conţine acest segment deschide un aliniat nou: *Acolo se opri şi se dete jos la o răspântie, – gurile rele zic chiar că în acea stradă celebră pe care <Divul> bunul împărat Trajan, <(părintele latinităţei în Orient)>, după consiliul...”*; în S.P., *Traian.* (Cf. Ion Pop, *Op. cit.*, p. 114.) Urmuz elimină din forma finală informaţia istorică: Traian-*părintele latinităţei în Orient,* inutilă de altfel şi complet în afara intenţiei de esenţializare simbolică şi alegorică a *Fuchsiadei.*

→

Urmuziana

De la absurdul urmuzian la explorarea absurdului în China

Cai QING 蔡青

Lumea absurdă a trecutului şi viaţa prezentă în literatura occidentală

Reprezentarea lumii ca absurdă în operele literare poate fi urmărită până la dramele antice. De la începutul tragediei greceşti, piesele lui Sofocle şi Eschil au scos la iveală cruzimea şi absurditatea destinului uman şi ale condiţiilor de viaţă ale omului. De exemplu, povestea uciderii tatălui cuiva şi căsătoria cu propria mamă din celebrul *Oedip rege* dezvăluie absurditatea destinului uman.

După aceea, lungul Ev Mediu a fost noapte până în zorii zorilor – Renaşterea, iar în operele literare occidentale au existat meditaţii şi mai absurde, cum ar fi unele dintre tragediile lui Shakespeare (*Macbeth, Hamlet*), Milton cu *Paradisul pierdut*, Goethe cu *Faust.* „Absurditatea” devine culoare conceptuală (cunoaşterea vieţii lipsite de sens, dureroase, generalizarea impermanenţei destinului, îndoieli cu privire la credinţă etc.). În *Cain*, Byron a exprimat mai direct îndoieli şi întrebări despre Dumnezeu şi lume, iar în *Ispita Sfântului Anton,* Flaubert s-a folosit de gura unui diavol fals pentru a vorbi despre absurditatea conştiinţei necunoscute a lumii.

Până la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, în romanele lui Kafka, în romanele şi piesele lui Camus, în dramele absurde şi într-o serie de romane de umor negru, absurdul a devenit treptat o temă dominantă. Creşterea statutului de „absurd” în operele literare reflectă, de asemenea, în mod direct, schimbările din mediul social. După cum a concluzionat William Barrett în *Omul iraţional,* declinul religiei îi face pe oameni să întâlnească nimicul, organizarea raţională a societăţii îi face pe oameni să simtă un puternic sentiment de alienare, iar dezvoltarea ştiinţei îi face pe oameni să-şi dea seama de propriile limitări şi de nesemnificant. Războaiele, conflictele, crizele politice şi economice duc oamenii să nu mai creadă în viitoarea lege a raţiunii iluministe, în sensul jertfei de sine a lui Dumnezeu pentru această lume. Acestea au devenit, de asemenea, teme din ce în ce mai proeminente în literatură.

În 1896, la Paris a fost pusă în scenă *Regele Ubu* de Alfred Jarry, în care regele este întruchiparea răului iraţional. Piesa neagă toate realizările umane într-o formă extrem de absurdă. La începutul secolului al XX-lea, în romanele sale misterioase *Castelul, America* şi *Procesul,* scriitorul ceh Franz Kafka a exprimat teama şi confuzia unui individ singuratic într-o lume ciudată şi ostilă.

În anii 1930, filosoful şi scriitorul existenţialist francez Sartre a folosit cuvântul „absurd” pentru a rezuma viaţa plictisitoare, vezi *Nausea.* În anii 1940, Camus, un alt filosof şi scriitor existenţialist francez, a descris în romanul *Străinul* o „persoană care realizează că totul este absurd” – Meursault este întruchiparea absurdului. La sfârşitul anilor 1940 şi începutul anilor 1950, tehnica absurdului a câştigat o dezvoltare intensivă şi semnificativă în domeniul dramei. Scriitorii reprezentativi sunt Ionesco, Beckett şi alţii. Ei sunt profund influenţaţi de existenţialism şi cred că lumea este urâtă, absurdă şi iraţională. În această societate absurdă, relaţia dintre om şi natură, om şi societate, om şi om, om şi sine este anormală. Da, oamenii sunt asupriţi şi distorsionaţi de societate, îşi pierd sinele şi individualitatea şi devin non-umani. Întrucât lumea şi-a pierdut raţionalitatea, este inutil să se exprime acest fenomen neobişnuit şi iraţional în forma tradiţională, deoarece ar duce inevitabil la o deconectare între conţinut şi formă. De aceea, scriitorii absurzi folosesc tehnici absurde pentru a exprima absurdul.

De menţionat aici că Eugene Ionesco (1912–1994), principalul scriitor reprezentativ al teatrului absurdului, era originar din România. Mama lui având cetăţenie franceză, familia sa s-a mutat în Franţa când el era copil, iar mai târziu a revenit în România. S-a stabilit în Franţa în 1938. *Cântăreaţa cheală* (1949) a fost una dintre primele piese ale absurdului.

Expresia şi conotaţia „absurdului” în filosofia occidentală modernă

În primul rând, „absurdul” este o simţire personală a fiecărui om. Discuţia sistematică despre „absurd” a apărut pentru prima dată în *Mitul lui Sisif* al lui Camus, consemnat în diferite surse.

Întâi, este ruptura dintre om şi sensul vieţii. Ne repetăm mecanic viaţa neschimbătoare în fiecare zi, mereu în acelaşi ritm, şi de cele mai multe ori este uşor să urmăm această cale. Un program mecanic, fără sens, blocat în existenţă. Omul nu este conştient. Odată ce întrebarea „de ce” este pusă într-o anumită zi, totul începe să fie alert şi obositor. Sentimentul absurdului apare din conştientizarea acestei forţe opresive a vieţii.

În al doilea rând, vine din sentimentul trecerii timpului. Timpul ne poartă pe zilele şi nopţile unei vieţi plictisitoare. Dar întotdeauna va veni un timp în care simţim povara timpului. Trăim spre viitor. Pentru că ne gândim mereu că timpul se dezvoltă liniar înainte şi privim spre „mâine”. Acest tip de gândire marchează continuarea vieţii noastre, dar în acelaşi timp face ca existenţa specifică şi actuală să-şi piardă sensul.

În al treilea rând, s-a pierdut capacitatea de a înţelege lumea. Timp de secole, înţelegerea noastră asupra lumii s-a limitat la înfăţişările şi contururile noastre prestabilite şi de atunci am pierdut puterea acestei abordări. Lumea fuge de noi pentru că redevine ea însăşi. Înţelegerea noastră a lumii provine din cunoaşterea empirică şi este legată de o serie de sisteme cognitive, cum ar fi limbajul şi cunoaşterea, aşa că nu putem înţelege lumea în sensul ontologiei.

În al patrulea rând, percepţia morţii. Moartea este singurul adevăr. După aceasta, totul devine fatalitate. Eu nu sunt liber să-mi continui viaţa, sunt un sclav, mai ales unul care şi-a pierdut speranţa unei schimbări eterne şi-i lipseşte curajul de a o dispreţui. Omul absurd vede atunci vag o lume arzătoare şi îngheţată, o lume transparentă şi limitată. În această lume, nu totul este posibil, dar totul este dat, iar dincolo de el, există prăbuşire şi neant.

Omul absurd este atunci capabil să se hotărască să trăiască într-o astfel de lume şi să-şi tragă din ea puterea, negarea speranţei, dovada persistenţei sale într-o viaţă fără consolare. Pe de o parte, moartea ne aminteşte de limita vieţii şi de pierderea finală; pe de altă parte, îi îndeamnă pe indivizi să înfrunte viaţa actuală şi să nege orice posibilitate de mântuire şi eternitate. În această pasivitate şi pasiune, predare şi răzvrătire, individul întâlneşte absurdul.

→

O direcţie de înţelegere a unui astfel de text vine şi dintr-o afirmaţie a aceluiaşi Budai-Deleanu, din *Epistolia închinătoare:* caracterul critic, afirmat şi adesea subminat din interior, şi cel „experimental”, „orighinal românesc”, al textelor urmuziene. „S-află întrânsa şi critică, pentru a cării dreaptă înţălegere te poftesc s-adaugi oarecare luări aminte, căci ştiu bine că vei înţălege ce-am vrut eu să zic la multe locuri. [...] Cel înţălept va înţălege!... În urmă trebue să ştii, bade Pereo! cumcă aceast` operă (lucrare) nu este furată, nici împrumutată de la vreo altă limbă, ci chiar izvoditură noao şi orighinală românească. Deci, bună sau rea cum este, aduce în limba aceasta un product nou. Soiul acestor feliu de alcătuiri să cheamă comicesc, adecă de râs, şi de-acest feliu să află şi într-alte limbi.” Lucian Boz (*Urmuz. Jocul minţii cu moartea*) sublinia perspectiva modernă a prozelor urmuziene, atrăgând atenţia asupra „tragicului hilar”, „comicesc”, nu altfel de cum vedea *Râsul* Henri Bergson: râsul produs de „suprapunerea mecanicului asupra viului”, de fapt, un contrast: între realitate şi aparenţă, care produce comicul şi simultan râsul. Umorul pare „disimulat sub măşti”, dar traducerea lui e adesea în spectrul tragicului, poate doar al dramaticului, cu înţelegerea modernistă a acestei categorii estetice, absurdă, ilogică, undeva între vis şi delir. Şi Urmuz „iubeşte adevărul”, până la a-l exprima cu acea vehemenţă, agresivitate specifică personajelor sale, numai că o face „poeticeşte”, spaţiu privilegiat, unde nu mai poate fi vorba de falsificarea adevărului, căci într-un astfel de univers (ficţional) nimic nu mai poate fi pus la îndoială. Urmuz găseşte şi el *cuvântul în care să încapă,* care *cuprinde adevărul* şi, paradoxal, se întoarce „la fire şi dreptate”, la natură şi adevăr: „Poemation – adecă mică alcătuire poeticească – întru care am mestecat întru adins lucruri de şagă, ca mai lesne să se înţeleagă şi să placă. S`aibă întrânsa şi critică pentru a cării dreaptă înţălegere te poftesc s`adaugi oarecare luări aminte; căci ştiu bine că vei înţălege ce-am vrut eu să zic la multe locuri.” (I. Budai Deleanu. *Ţiganiada sau Tabăra ţiganilor,* Pagini alese. Ediţie îngrijită de Ion Pillat, Cartea Românească, Bucureşti, f. a.)

Comicul poate fi, şi la Urmuz, o reacţie de apărare la o retrăire dramatică a unui eveniment traumatizant, a unei recapitulări emotive a acestuia, în stare de veghe sau hipnotică, o destăinuire sau repovestire, o *abreacţie*, în sens psihanalitic. Personajele lui Urmuz sunt *afectate, afectul* fiind similar cu emoţia, „un sentiment puternic care e suficient pentru a genera o agitaţie nervoasă, ori perturbări psihomotorii vizibile”. Din punctul acesta de vedere, ideea că textele lui Urmuz sunt simple fantezii ar trebui amendată, dacă definim *fantezia* ca sistem al reprezentărilor care se deosebeşte de altele prin faptul că nu i se atribuie un conţinut exterior real. Am fi astfel în totală contradicţie cu judecata corectă a lui Nicolae Manolescu care găseşte în prozele scriitorului un puternic suport în realitate. Psihanalitic vorbind, urmând raţionamentul lui Dan Căldăraru, fantasmele şi motivele mitologice, piese nelipsite din strategia compoziţională a basmului, „se recunosc adevărate afirmaţii ale psihicului despre sine însuşi. Psihicul este forfecat de eforturile imaginilor controversate pe motivul... formării realităţii, dar nu cedează, ba chiar poate să guverneze încă de la nivelul preconştientului scenariul conturat pentru a crea ineditul”. (*Cvasipedagogia basmului. Modelare jungiană,* Editura Prospexi, Dorohoi, 2022, p. 25)

S-a vorbit despre o anumită încărcătură stilistică barocă în proza lui Urmuz. Esenţializarea ne împiedică să admitem cu uşurinţă această încadrare. Putem admite caracterul centrifug al dinamicii imaginilor, dar nu prin neregularitatea liniilor, pentru că textura prozelor sale e cât se poate de fermă, aproape geometrică, cristalizată, tocmai ca rezultat al acestei esenţializări, ea spune exact atât cât trebuie, pentru a păstra un registru inconfundabil.

(Va urma.)

Aşa-numitul „absurd" este ceea ce nu corespunde „adevărului", aşa că, pentru a înţelege „absurdul", trebuie mai întâi să înţelegi „adevărul". Esenţa realităţii constă în conformitatea cu lumea obiectivă şi cu legile realităţii, deci esenţa absurdului este separarea lucrurilor de lumea obiectivă şi de ordinea realităţii.

Jean-Paul Sartre, un reprezentant al existenţialismului, a spus odată: „Existăm, dar nu putem găsi un motiv pentru existenţa noastră, deci suntem existenţa fără esenţă, adică o existenţă a absurdului." Ce este „existenţa fără esenţă"? Ea este „neantul" valorii.

Aşa că putem folosi numele cărţii lui Sartre *Fiinţa şi neantul* pentru a rezuma definiţia „absurdului": „Absurdul" este „neantul" valorii – mai exact, „absurdul" este „neantul", sensul spiritual determinat de „nu pot găsi un motiv de a exista" sau „de ce să trăiesc". Heidegger, un alt maestru al existenţialismului, a numit naşterea unei persoane, un eveniment complet accidental şi pasiv pentru individ, drept lepădat, avortat.

Ca tendinţă de gândire şi concept, absurdul a influenţat literatura existenţială, literatura absurdă, literatura umorului negru, literatura cu realismul magic şi alte genuri. Absurdul, ca metodă de exprimare artistică există pe scară largă în literatura menţionată mai sus şi în diverse categorii de artă occidentală în secolul al XX-lea.

Ce este literatura absurdă?

Absurdul este o descriere a stării de existenţă a lucrurilor.

Întrucât producerea absurdului are nevoie de un fel de contrast, este necesar ca „absurditatea" să intre în lumea literară prin comparaţie. Chestiunea aici nu este de a compara lucrurile care există în literatură, ci de a construi lucruri şi lumi care nu sunt în contact cu realitatea prin literatură şi de a contrasta cu realitatea reală în care trăieşte subiectul, creând astfel un sentiment absurd. Aceasta formează şi definiţia literaturii absurde.

Din motivele de mai sus, literatura absurdă are următoarele caracteristici:

Neconvenţional. Pentru a crea o distanţă faţă de realitate, literatura absurdă nu poate organiza poveşti după logica realităţii, ci va submina gândirea convenţională subiectului cititor prin schimbarea esenţei existenţei lucrurilor, creând un sentiment al absurdităţii.

Simbolism plenar. Crearea absurdului trebuie separată de realitate, aşa că extrage imagini din lucruri specifice.

Intrigă ridicolă şi teme profunde. Un complot ridicol este determinat de natura absurdului. Absurdul însuşi nu este în contact cu realitatea. Aceasta poate crea adesea un efect comic. După cum a subliniat Bergson în *Râsul. Eseu asupra semnificaţiei comicului,* râsul sau comediile sunt produse de mecanizarea vieţii. Esenţa de a răspunde la toate schimbările cu acelaşi lucru este deconectarea dintre comportamentul lucrurilor şi realitate. Tema profunzimii este determinată de fundamentul filosofic. Baza filosofică a absurdului este existenţialismul, iar conţinutul specific al existenţialismului nu-l repetăm aici. Literatura trebuie să plece de la emoţie şi să folosească materialul ca purtător al expresiei spirituale, aşa că oricât de absurdă ar fi literatura, trebuie să aibă conţinutul ei de exprimat, iar existenţialismul este nucleul ei. Ceea ce vrea să arate simbolul absurdului este recunoaşterea multiplelor moduri de existenţă umană, deşi acest tip de existenţă poate fi lipsit de sens în conceptul tradiţional de valoare în ochii tuturor.

În literatura absurdului, putem vedea meditaţia privind istoria umană, esenţa umană, soarta umană, situaţia umană, relaţia dintre fiinţele umane şi relaţia dintre fiinţele umane şi societate şi putem vedea îngrijorarea şi neliniştea cu privire la viitorul fiinţei umane.

Căutând adevăratul sens al existenţei unei persoane într-un mediu absurd, dar descoperind brusc că sensul existenţei s-a născut în absurd, aceasta pare a fi cea mai mare tragedie a existenţei.

În spatele operelor literare absurde se află emoţiile pe care oamenii le experimentează după ce au trecut prin depresie, goliciune şi chiar disperare. Viaţa nu are sens, moartea nu poate fi învinsă niciodată, iar lumea nu poate fi înţeleasă, nu-i putem rezista. Literatura absurdă reflectă de fapt absurditatea lumii. Nu putem elimina niciodată absurdul, putem doar să-l acceptăm cu curaj. Aşa cum a spus Camus, „Deşi această absurditate este la fel de invincibilă ca soarta şi moartea, trebuie totuşi să contestăm cu furie absurdul şi să ne dăm propriei vieţi propriul nostru brand".

Motive pentru declinul absurdismului: Sentimentul de confuzie şi absurd al oamenilor este întotdeauna temporar.

Lumea este o mare, iar fiinţele umane sunt peşti care trăiesc în mare. Ocazional, putem ieşi la suprafaţa mării să luăm câteva guri de aer curat, dar este imposibil să rămânem deasupra mării pentru totdeauna şi să admitem neantul. Dacă facem acest lucru, vom muri. La urma urmei, ne întoarcem în mare şi trăim cu sensul existenţei pe care ni l-am dat noi înşine.

O analiză a absurdului din textele lui Urmuz

Opera lui Urmuz este deosebită. Deşi nu i-am citit până acum celelalte scrieri [diferite de *Pâlnia şi Stamate*], îi cunosc ascuţimea, pişcătura şi avangarda numai din aceasta. El a fost cu mult înaintea timpului său şi a căzut într-o îngrijorare profundă, s-a gândit la „lumea de ieri" în disperare. Traducând împreună

cu Domnul Lupeanu această nuvelă [*Pâlnia şi Stamate*], am deschis o uşă pentru a vedea în mod cuprinzător literatura absurdă şi am pornit într-o călătorie de explorare a literaturii absurde.

După ce l-am citit pe Urmuz în repetate rânduri, am constatat că motivul pentru care este numit maestrul absurdului este că în această nuvelă a lui se văd aproape toate trăsăturile narative tipice „absurdului" din literatura modernă. Iar el este întemeietorul.

Tehnicile absurdului adoptate de romancierii occidentali sunt diverse şi multistratificate. În general, caracteristicile tehnice ale naraţiunii absurde pot fi rezumate în patru tipuri: intriga bizară, descrierea exagerată, personajele caricaturale şi suprasimplificate, utilizarea creativă a limbajului şi utilizarea extensivă a parodiei.

În primul rând, cea mai comună, cea mai proeminentă şi mai importantă trăsătură de formă a acestor lucrări este intriga bizară.

Întreaga intrigă, mediul, relaţia părinte-copil, relaţia soţ-soţie şi detaliile vieţii de zi cu zi din această poveste a familiei Stamate sunt toate ciudate, bizare. Acest lucru se poate vedea în mobilierul şi amenajarea camerei minuţios prezentate de autor, precum şi umorul negru şi răceala finalului poveştii.

„...Această cameră, vecinic pătrunsă de întunerec, nu are nici uşi, nici ferestre şi nu comunică cu lumea din afară decât prin ajutorul unui tub, prin care uneori iese fum şi prin care se poate vedea, în toiul nopţii, cele şapte emisfere ale lui Ptolemeu, iar în timpul zilei doi oameni cum coboară din maimuţă şi un şir finit de bame uscate, alături de Auto-Kosmosul infinit şi inutil..."

În al doilea rând, descrierea exagerată, caricatura şi crearea de imagini suprasimplificate ale personajelor sunt un alt mijloc tehnic al absurdului.

Personajele create de realism sunt „rotunde", au carne şi oase. Spre deosebire de modul realist de modelare a personajelor, personajele create prin tehnicile absurde ale lui Urmuz sunt bidimensionale şi plate – ceea ce Sam Harris a numit „personajul amuzant din benzile desenate". Potrivit lui Harris, scopul final al unei astfel de caracterizări este a respinge ipotezele metodei realiste de caracterizare, după care omul poate fi reprezentat cu precizie şi formalitate. În această minunată nuvelă toate cele trei personaje sunt caricaturate, exagerate, parcă desenate.

„Acest om demn, unsuros şi de formă aproape eliptică, din cauza nervozităţii excesive la care a ajuns de pe urma ocupaţiilor ce le avea în consiliul comunal, este silit să mestece, mai toată ziua, celuloid brut, pe care apoi îl dă afară, fărâmiţit şi însalivat, asupra unicului său copil, gras, blazat şi în etate de patru ani, numit Bufty... Micul băiat, din prea multă pietate filială, prefăcându-se însă că nu observă nimic, târăşte o mică targă, pe uscat, în vreme ce mama sa, soţia tunsă şi legitimă a lui Stamate, ia parte la bucuria comună, compunând madrigale, semnate prin punere de deget."

Personajele din romanele absurde occidentale sunt concepute ca semne şi simboluri şi reprezintă anumite trăsături, motive şi impulsuri ale oamenilor, cum ar fi simbolizarea ambiţiei de a urmări faima şi banii, simbolizarea prostiei şi aşa mai departe. În acest scop, autorii subliniază şi exagerează întotdeauna idiosincraziile lor individuale pentru a scoate în evidenţă impulsurile lor unice. Pentru a accentua aceste impulsuri, vorbele şi faptele lor sunt folosite pentru a dezvălui această caracteristică a lor, iar alte aspecte sunt complet ignorate.

„În ce priveşte personal pe Stamate, o ocupaţie care îl preocupă în gradul cel mai înalt este ca să ia seara, prin biserici, instantanee de pe sfinţii mai în vârstă, pe cari le vinde apoi cu preţ redus credulei sale soţii şi mai ales copilului Bufty, care are avere personală. Acest negoţ nepermis nu l-ar fi exercitat pentru nimic în lume Stamate dacă nu ar fi dus lipsă aproape completă de mijloace, fiind silit chiar să facă armata când era abia în vârstă de un an, numai ca să poată ajuta, cât de curând, pe doi fraţiori nevoiaşi ai săi, cu şoldurile scoase prea mult în afară, cauză pentru care fuseseră daţi afară din slujbă."

A treia caracteristică tehnică a romanelor absurde occidentale este utilizarea creativă a limbajului.

Pentru a obţine efecte artistice amuzante şi absurde, este adesea necesar să se rupă convenţiile de utilizare a limbajului, care este ilogic, obscur şi lung. Limbajul este distorsionat, ca un joc de limbaj. Efectul produs în acest fel este de a reflecta absurditatea poveştii în sine şi absurditatea lumii.

„…Această cameră, vecinic pătrunsă de întunerec, nu are nici uşi, nici ferestre şi nu comunică cu lumea din afară decât prin ajutorul unui tub, prin care uneori iese fum şi prin care se poate vedea, în toiul nopţii, cele şapte emisfere ale lui Ptolemeu, iar în timpul zilei doi oameni cum coboară din maimuţă şi un şir finit de bame uscate, alături de Auto-Kosmosul infinit şi inutil..."

„Stamate, ocupat fiind cu obicinuitele sale cercetări filosofice, i se păru, o clipită, că a pus mâna şi pe cealaltă jumătate a lucrului în sine."

Există şi forma de expresie de „inversare a intrigii", şi anume de a stabili o situaţie, dar rezultatul este dincolo de surprinderea cititorului. Efectul produs de aceasta metoda este „efectul anti-climatic". La sfârşitul poveştii, felul în care se ocupă de dragostea lui şi de iubita lui soţie este o mare inversare.

„…Îşi îmbrăţişa soţia devotată şi, după ce-i dădu în grabă o vopsea, o cusu într-un sac impermeabil, în scopul de a păstra mai departe, intactă, tradiţiunea culturală a familiei. După aceea, în mijlocul unei nopţi reci şi întunecoase, luă el pâlnia şi pe Bufty şi, aruncându-i într-un tramcar, ce tocmai trecea la întâmplare, le făcu vânt cu dispreţ în Nirvana."

Desigur, analiza textului are o puternică notă personală. Este suma experienţei personale, a educaţiei şi cunoştinţelor. Fiecare ar trebui să tragă propriile concluzii şi să simtă şi să înţeleagă serios ciocnirea dintre mesajul în sine şi propria experienţă.

Apare aici o problemă importantă a lecturii: este greşit să citeşti opere literare într-un mod preconceput, iar o lectură deplină ar trebui făcută mai târziu, adică să citeşti cu inima goală, iar în procesul lecturii inima este repede îmbogăţită şi plină. Pentru că literatura nu este niciodată finalizată, iar calitatea naraţiunilor absurde este, de asemenea, neterminată. Scriitorii din trecut au scris tot felul de lucrări absurde, iar viitorii scriitori vor scrie diverse opere absurde şi alte lucrări care sunt diferite de cele dintâi, care aşteaptă ca noi să le citim.

→

Urmuziana

Conotaţia „absurdă” a literaturii chineze în secolul al XX-lea. Indiciile „absurdităţii”

În China, unii oameni cred că literatura chineză are o tradiţie îndelungată de „absurd”, cum ar fi prozele ciudate, legendele compuse în Dinastia Tang, romanele din dinastiile Ming şi Qing etc., care sunt neconvenţionale, antilogice, pline de fantezie şi exagerare şi care au a influenţat foarte mult creaţia literară chineză contemporană. În opinia mea, acestea nu sunt absurde în sensul modern al acestui cuvânt.

Când ne uităm cu atenţie la China modernă de la începutul secolului al XX-lea, vom descoperi că Lu Xun a fost, fără îndoială, cea mai timpurie şi mai profundă întruchipare a gândirii „absurde”. Încă de când studia în Japonia, Lu Xun a scăpat de singurul gând iluminist şi şi-a exprimat îndoieli profunde cu privire la raţionalitatea iluminismului (*Prejudecata culturală*). Tendinţele moderne de gândire iraţională, precum la Nietzsche şi Kierkegaard, au avut o influenţă profundă asupra filosofiei culturale a lui Lu Xun. Această influenţă i-a permis să examineze existenţa individuală şi viaţa individuală şi nu a putut să se plaseze orbeşte pe sine ca individ sub marele val al raţionalităţii, incapabil să scape de durerea, confuzia, disperarea şi absurditatea care apar atunci când eul şi lumea exterioară se confruntă. Dar la nivelul atracţiei istorice, al „motivului practic” şi al lipsei unui fundament religios, gândurile iraţionale ale lui Lu Xun au fost înăbuşite tot timpul. Poeţii de mai târziu, Feng Zhi şi alţii, s-au făcut exprimaţi destul de slab, unul după altul, şi nu au fost văzuţi sau recunoscuţi de curentul principal al literaturii.

După întemeierea Republicii Populare Chineze, în epoca epopeilor roşii, vocea „absurdităţii” a dispărut, fiind greu de găsit.

Mulţi cred că numărul mare de „absurdităţi” umane din literatura noii ere (1976-prezent) derivă din numărul mare de traduceri şi introduceri ale filosofiei şi literaturii moderne occidentale.

Cea mai timpurie lucrare cu adevărat absurdă a fost *Staţia de autobuz* a lui Gao Xingjian (1983). În această piesă, Gao Xingjian (laureat al Premiului Nobel pe anul 2000) a fost influenţat de drama occidentală modernă şi a folosit tehnici precum repetarea, îmbinarea şi juxtapunerea pentru a exprima o lume cu susul în jos.

Poate cea mai intuitivă manifestare a fenomenului literar „absurd” din anii 1990 este „sinuciderea poeţilor”. De la Haizi, Ge Mai, Xu Chi până la Gu Cheng, motivele sinuciderii lor sunt, desigur, diferite, dar ceea ce ne putem întreba este dacă poezia este o activitate de chestionare a sensului şi de ce poeţii au renunţat în cele din urmă la credinţa lor în funcţia poeziei? Oare din cauza disperării realităţii carnavalizate sau din cauza crizei ontologice a existenţei? Acest lucru mă duce cu gândul la sinuciderea lui Urmuz şi a altora dintre contemporanii săi. S-au născut aproape în acelaşi timp şi au ales să plece în acelaşi mod. Doar că acesta din urmă a urmărit viaţa ceva mai mult timp.

Drama care s-a jucat în întreaga lume din 1914 a fost pur şi simplu îngrozitoare. Războaie, crime, gazare, apoi prăbuşirea imperiilor, ascensiunea ideologiilor extreme, fascism, războaie civile, lagăre de concentrare, genocid, un nou război mondial. Toate chestiunile acestea sunt atât de dezgustătoare.

Stefan Zweig (născut pe 28 noiembrie 1881) a îndurat până în februarie 1942 şi a spus: „Continuaţi să urmăriţi, eu m-am săturat. Asta este întreaga imagine a ansamblului lucrurilor.” S-a sinucis pe 22 februarie 1942, imediat după împlinirea a 60 de ani. Într-o carapace, el a trăit evenimente, dezastre şi încercări care depăşeau cu mult o generaţie. Din acest motiv, a scris *Lumea de ieri – Amintirile unui european*, spunând povestea generaţiei sale: „Nicio generaţie din istorie nu a suportat atât de mult o asemenea soartă ca noi.” „Depindem de voinţa altora cât timp trăim, dar moartea noastră este treaba noastră, nu este o chestiune de onoare... A muri înseamnă a te întoarce acasă.”

„Era înţelept, bun şi tânjea după pace, dar era şi capricios şi nu putea suporta să fie departe de casă, departe de iubita lui Europa, de prieteni, de cărţi şi colecţii; nici măcar nu putea tolera ca propriile sale cărţi să fie interzise sau arse. Avea o perspectivă asupra lumii interioare a oamenilor şi era plin de înţelegere a vieţii, dar îi lipsea răbdarea de a aştepta zorii.”

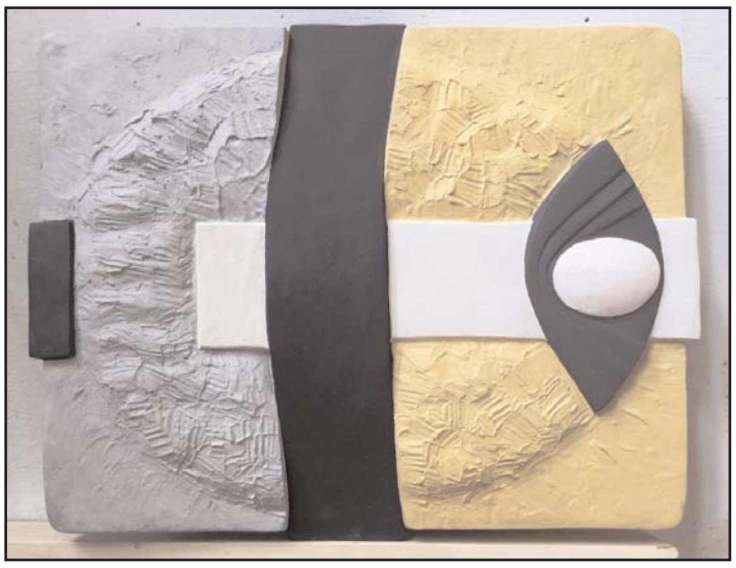
Deşi nu ştiu ce l-a determinat până la urmă pe scriitorul Urmuz să se sinucidă, sensibilul scriitor Urmuz a exprimat mai întâi în propriile sale scrieri această disperare a îndoielii şi dezintegrarea valorilor, Nicăieri în lumea asta nu va fi bine, mai trebuie să pleci? Unde să te duci? De aceea eu mă retrag.

Am scris câteva versuri pentru a aduce un omagiu acestor maeştri ai absurdului:

Moartea nu înseamnă că totul s-a terminat,
A fi în viaţă nu înseamnă că poţi creşte.
Viaţa este întotdeauna liberă să aleagă,
Libertatea este cu adevărat susţinută
doar de cei liberi.
Omul liber poate alege liber moartea,
Cei neliberi sunt mereu într-o căutare
frenetică a cantităţii
Moartea este rareori o alegere liberă,
Alegerile nelibere zboară într-o cuşcă de păsări.
Moartea libertăţii poate stârni reverii fără sfârşit...

Absurdul şi critica literară chineză din noua perioadă

Utilizarea pe scară largă a cuvântului „absurd” în critica literară chineză a început în anii 1980, iar interpretarea „absurd” poate fi împărţită în două aspecte.

În primul rând, „absurd” este folosit pentru a descrie o tehnică creativă. În ceea ce priveşte unele romane apărute în noua eră, criticii nu numai că au remarcat criticile lor la adresa realităţii, istoriei, politicii, culturii etc., dar au descoperit cu atenţie obiecţiile precum exagerarea, denaturarea, ilogicitatea şi fantezia conţinute în ele. Metoda se abate de la realism şi de aici sunt clasificate drept romane „absurde”.

În al doilea rând, „absurd” este folosit pentru a descrie sentimente personale. Criticii consideră că lucrarea evidenţiază imaginea „oamenilor de prisos”, iar individul şi societatea se află într-o relaţie alienată şi rezumă gândirea exprimată în romane ca „un sentiment absurd”. Însă oficialii au spus la acea vreme: „Unele lucrări nu par a fi creaţii înrădăcinate în pământul vieţii naţionale, ci mai degrabă ca o transplantare şi simulare a anumitor lucrări şi teorii populare străine de formă şi conţinut”.

Caracterul comun şi marginalitatea absurdului în literatura chineză din secolul XX

După cum am menţionat mai sus, „absurditatea” în Occident nu este legată doar de crizele constante întâmpinate de capitalismul occidental, ci are şi o legătură inseparabilă cu „Dumnezeu”. Anxietatea „Dumnezeu este mort”, strigătul dezordinii valorilor şi înţelegerea profundă a autolimitării duc la sentimente şi cogniţii absurde la indivizi. Pornind de la acest punct, mulţi critici consideră că China, fiind o ţară cu dezvoltarea târzie a lumii a treia, nu dispune de solul economic, religios şi cultural pentru a produce „absurditate”, aşa că ei consideră că „absurdul” din literatura chineză contemporană este un fel de imitaţie a literaturii occidentale.

„Absurd” a existat întotdeauna în literatura chineză de-a lungul secolului al XX-lea. Din punct de vedere istoric extern, „absurda” structură de simţire (*structure of feeling*) a literaturii chineze din secolul XX este asemănătoare cu cea a Occidentului, adică ambele lumi se confruntă cu convenţii istorice perturbate ale unor lumi vii asemănătoare. Fiinţele umane au sentimentul că nu sunt capabile să găsească concreteţea lumii vieţii şi concreteţea lumii valorilor. Mai ales „criza de orientare” cu care oamenii s-au confruntat în fiecare perioadă de tranziţie a secolului XX. Când valorile de bază şi viziunea asupra lumii s-au prăbuşit, s-a născut „simţul absurdului”. Aici, trebuie să clarificăm în continuare caracteristicile „absurde” ale contextului chinez.

În primul rând, „absurditatea” literaturii occidentale provine din spiritul sceptic al raţionalităţii iluministe, care este în esenţă o suspiciune a valorii transcendentale şi o respingere a raţionalităţii finale; chestionarea sistemelor de valori teleologice precum iluminismul, revoluţia, dezvoltarea şi modernizarea, care sunt amestecate cu conceptele moderne şi tradiţionale, este o auto-fisiune care întâlneşte haosul realităţii şi anomia instituţională în timp ce construieşte raţionalitatea modernă. Ele sunt, de asemenea, înrădăcinate în destinul real şi condiţiile de viaţă ale oamenilor.

În al doilea rând, „absurditatea” din Occident provine din spiritul raţional sceptic din iluminism. Spiritul iluminist nu numai că a distrus valoarea religiei, ci a distrus şi adevărul raţional şi evident de la sine pe care îl susţinea. În îndoiala raţională, auto-raţionalitatea evidentă nu este, de asemenea, în măsură să capete un punct de sprijin în contextul prăbuşirii vremurilor. Acest tip de contradicţie şi paradox duc în cele din urmă la „absurd”.

În China, „spiritul iluminismului” a fost întotdeauna o afacere neterminată, iar eliberarea, ştiinţa şi democraţia cerute de raţiunea iluminismului au încă o atracţie uriaşă pentru întreaga societate. Moştenitorii marxismului au oferit societăţii chineze o speranţă că poate rezolva contradicţiile reale. Nu doar că oferă o modalitate de a rezolva probleme reale, dar le permite intelectualilor chinezi să-şi găsească propria poziţie şi direcţie de luptă.

Integrarea „raţionalităţii practice” în cultura chineză şi marxismul ontologiei practice au atras nenumăraţi intelectuali care sunt tulburaţi de o serie de probleme sociale, iar atitudinea lor sceptică s-a transformat în cele din urmă într-o pasiune pentru reconstrucţie. Ideea lui Li Dazhao (29 octombrie 1889 – 28 aprilie 1927) de a pleca de la „situaţia reală” a Chinei şi de a realiza „soluţia fundamentală” a societăţii în *Rediscutarea problemelor şi doctrinei* este reprezentativă. Prin urmare, spiritul „absurdului” nuanţat de suspiciune, anxietate şi imaginar a fost întotdeauna într-o poziţie marginală în literatura chineză modernă.

În al treilea rând, după revenirea la subiectul „absurditate – individ”, vom vedea în mod clar comunitatea „absurdităţii” în întreaga structură umană.

Paul Tillich a subliniat că există anxietate universală în structura existenţei umane, iar această anxietate este cauzată de dileme existenţiale precum suferinţa, moartea, soarta şi „situaţii extreme”.

„Absurdul, ca un conflict ideologic larg (adevăr spiritual), ca o formă subiectivă comună, este un angajament faţă de lipsa de viaţă şi suferinţă a fiinţelor umane, o respingere a valorilor transcendentale şi are legătură cu direcţia spirituală a omului, aşa încât nu poate fi limitat la cultura şi societatea occidentală.”

Savantul chinez Liu Xiaofeng (născut 1956) a subliniat că „sensul valoric cerut de dialogurile de conflicte spirituale ar trebui să fie universal valabil, nu răsăritene sau occidentale, cu excepţia cazului în care se presupune că valoarea reală este împărţită în funcţie de naţionalitate şi regiune, iar oamenii de naţionalităţi diferite au nevoie de un alt fel de adevăr. Valoarea reală nu va fi niciodată ceva sub formă de experienţă, ci poate fi doar adevărul în formă transcendentă. Dacă adevărul valorii provine din realitatea empirică şi din forma istorică, autenticitatea sa nu poate fi garantată deloc." Caracterul comun al „absurdului” se reflectă mai clar în literatură.

Chestionarea „existenţei generale a fiinţelor umane” include şi urmărirea „existenţei individuale”, „ambele manifestă adesea un sentiment de absurd, singurătate şi confuzie”. Adică, a acorda atenţie condiţiilor de viaţă ale oamenilor şi a întreba despre sensul realităţii va avea întotdeauna o semnificaţie ontologică pentru literatură.

→

La pas prin satul global

Jurnal de Thailanda (VI)

Paula ROMANESCU

O matahală de om în uniformă albastră (de ape? de aer?), tunsoare perie, faţă lată, inundată de zâmbet, s-a urnit din fotoliul care-l suporta umil şi mi-a întins ambele mâini de parcă s-ar fi aşteptat să-i pun cătuşe. Mâna mea dreaptă s-a pierdut în menghina lui de carne cu degete. Primele cuvinte schimbate se reduceau la formule de mulţumiri diverse pe care mi le „turna” de-ai fi zis că, întâlnindu-mă, l-a apucat pe Dumnezeu de picior. Pe cascheta din dotare şi la reverul sacoului său am observat *Pasărea în spaţiu* a lui Brâncuşi – însemnul internaţional al aviatorilor, de când cu câştigarea de către hobiţeanul nostru a procesului acela de pomină din 1927 dintre el şi America spre a se da juridic verdict dacă „Pasărea” trebuia să fie socotită operă de artă sau obiect industrial… Bieţii vameşi americani, de unde să fi avut ei cunoştinţe despre arta inclasabilă a marelui sculptor român exilat de bunăvoie în atelierul lui parizian din Impasse Ronsin şi cioplitorul care avea să revoluţioneze sculptura secolului al XX-lea!

Aha! Deci John al nostru era căpitan de bord de ceruri! Cerul cu siguranţă îl poate cuprinde. În raza privirii mele, abia de încape. Mă întreb însă cum l-o răbda avionul cu cele aproape două chintale care-i alcătuiesc făptura!

Îmi spune că m-a văzut la vernisaj, dar că nu a vrut să se facă remarcat, m-a revăzut dimineaţa la micul dejun (vai, mi-o fi numărat boabele de strugure şi cubuleţele de ananas!) şi, în sfârşit, pentru că astăzi pleacă în misiune, s-a hotărât să mă abordeze, din dor de vorbă românească. Dar de ce privirea lui pare a fi mereu la pândă? Aveam să aflu, printre multele şi măruntele banalităţi că, de când a plecat (fugit!) din România prin anii ’80, tot are impresia că braţul securităţii încă îl caută…

– Mie şi-acum mi-e teamă, dragă doamnă, să stau de vorbă cu vreun român, ca nu cumva să fie trimis de securitate pe urmele mele, fiindcă între libertate şi constrângere este o alunecare bruscă din care cu greu îţi mai revii, dacă îţi mai revii! Acelaşi lucru, aceeaşi alunecare de la bogăţie la sărăcie, când căderea nu-i decât ajungerea în afundul cel mai afund.

– Gata de-acum, îl asigur eu, cunoscătoarea… Astăzi suntem liberi cu toţii! Puteţi veni liniştit în România, izvorul din Valea Putnei e tot acolo şi susură în legea lui ceva care seamănă cu o doină de dor.

Şi el:

– Hm! Altă cumplită păcăleală. Securitatea, doamnă, e o caracatiţă cu multe tentacule. Îşi schimbă des doar apele în care înoată şi, atacă pe neaşteptate…

La cafeneaua unde mă invită la un *drink*, el cu o cafea lungă în faţă, eu cu un suc de citrice („soda” s-o bea starurile de cinema!), ascult două ore şi mai bine cum domnul John vorbeşte, şi vorbeşte, şi vorbeşte, despre părinţii săi rămaşi în România (sărmanii, s-au stins de dorul lui!), despre familia lui „încropită” în America, despre democraţia din ţara tuturor posibilităţilor unde şi-a căutat şi aflat adăpost după ce, în urmă cu paisprezece ani, pilot de elită (!) în flotila cu numărul UNU (?!), după o misiune Bucureşti-Roma, a rămas să se odihnească puţin… şi a ratat avionul de întoarcere în ţară. Îşi propusese să ajungă la New York. Dar a trebuit să rămână în Italia într-un lagăr de refugiaţi, unde, timp de doi ani, a îndurat toate umilinţele posibile. Trecerea prin purgatoriul italian a însemnat găsirea unui loc de dormit şi a unei farfurii de mâncare, primite de la Armata Salvării. Ca să facă rost de un ban pentru o bere ori o îngheţată (e bună rău îngheţata italienească, zice el lingându-şi buzele!) sau pur şi simplu de a şti că are un ban în buzunar cât să-i confere mai multă siguranţă şi linişte, făcea pe hamalul prin gări sau alte hamalâcuri. În sfârşit, ajuns în umbra Statuii Libertăţii, drumurile i-au fost multe şi deloc uşoare, până la a i se recunoaşte că o fi fost el pilot în ţara de unde fugise, dar… Dar şi când i-a fost recunoscută profesia, a avut… noroc chior: a fost angajat spălător de vase, avansat apoi la rangul de măturător de hangare. După un stagiu bunicel la mături şi perii, a devenit încărcător-descărcător de bagaje la avioane şi, într-un târziu, reuşind să strângă o sumă frumuşică, s-a înscris (cu plată, cum altfel!) la examenul de obţinere a atestatului de pilot, pe care l-a şi luat! S-a prezentat imediat cu el în dinţi pe la potenţialii angajatori… Aşa a găsit după mai multe „aplicări” un invidiabil post de… făcător de curăţenie prin birourile aeroporturilor, până la a ajunge „cu o treaptă mai domn” să tracteze avioane din hangar pe pistă, de

pe pistă în hangar… Şi iată-l acum, în sfârşit, pilotând din nou, angajat la o companie americano-filipineză. Şi mai şi zice că simte (minte?) că efortul a meritat. Dar are patruzeci şi şase de ani şi i se pare (i se pare?) că e bătrân, bătrân, bătrân şi obosit. Îi e dor tot mai des de izvoarele curate din munţii noştri. Semn de bătrâneţe. Şi deodată, omul de afaceri din el se trezeşte în muntele de grăsime care-i este corp, punându-i în mişcare rotiţele gândirii:

– Ce afacere grozavă ar ieşi, dacă aş putea exporta în America apa din izvoarele noastre. Ar ieşi bani buni!

– Din izvoarele *noastre?!*

Mister Nixon nu-mi răspunde. Se lansează în calcule şi proiecte ca tot omul de afaceri care se respectă. Cred că din pricina stivelor de dolari pe care şi le imaginează ieşind din apă chioară, va fi şi uitat că mai sunt şi eu pe-aici… Mi-l imaginez în satul părinţilor săi, la Valea Putnei, prospectând firul izvorului cu apă sănătoasă din pădurea de răcoare şi mireasmă care îmbracă munţii, apă pe care s-o transporte el cu ulciorul, cu doniţa, cu butelca de plastic, cu burduful de oaie, până pe masa americanului care n-a băut de când l-a făcut mămiţica lui o astfel de licoare binecuvântată. Păi cum să bea?! Ce ştiu americanii de pământul sfânt al Bucovinei noastre şi de izvoarele ei sfinte!

– Dacă pe sticlă am mai pune şi o etichetă – *Apă din izvorul lui Dracula,* succesul ar fi garantat, continuă el să se cufunde în… adânc de ape aducătoare de arginţi. Am înţeles că nu mie îmi vorbea, ci sieşi, dar am mai înţeles că îi era un dor cumplit de acasă, de locul acela ca niciun altul pe pământ unde, din nefericire, nu-l mai aştepta nimeni. Părinţii îi muriseră unul după altul, tatăl neputând îndura absenţa nevestei lui, casa părintească se năruise în pustiire.

La despărţire i-am oferit *Mănăstirea Putna*. A primit-o pe tipsia palmelor, ţinând-o ca pe un odor de preţ. S-a scotocit apoi în portmoneu şi a scos o carte de credit… Am zâmbit.

– *No problem*, e un dar… Îmi venea să-i zic „stai blând, Ioane, n-ai tu bani pentru Putna noastră!” Mi-a mulţumit strângând la piept darul. Mi-a prins apoi dreapta în menghina mâinii lui şi-a luat adio (nu a zis „la revedere”!), s-a întors repede pe călcâie şi a ieşit la fel de repede în stradă. Mi s-o fi părut mie sau în ochii lui tremurau undiri de ape?

Întrevederea noastră s-a încheiat astfel.

El trebuia să intre în misiune. Ce *misiune* să fi avut „americanul” John de la Valea Putnei la baza militară aeriană de la Marea Chinei de Sud?

– Du-te acasă, Ioane! Duceţi-vă acasă, americanilor! Vă aşteaptă copiii, şi nevestele, şi părinţii voştri! Nu aveţi chiar nicio treabă de făcut prin ograda voastră? Uite, eu n-am venit „în misiune militară”, dar acum mă pregătesc gospodăreşte de mers la piaţa de perle… Nu, nu aştept să mi se dea gratis, nici n-am de gând să le iau cu japca aşa cum obişnuiesc să facă cei puşi pe acaparat bogăţii gata făcute de pe pământuri care-i rabdă cu greu…

Pe seară am găsit la recepţie un plic pentru mine. Înăuntru – o fotografie a familiei Nixon John – trei, Doamne, şi toţi graşi! El – munte de cărnuri tencuite pe toată „schelăria” trupului, Viviane – soţia lui, complet albită la cei 41 de ani ai ei şi, fiica lor Rebeca, adolescentă, invadată şi ea de grăsime fast-foodică. Pe verso, o dedicaţie: *Doamnei P.R. – chip frumos cu parfum de România.* Şi lângă – o bancnotă verzişoară. În acest tablou de „sfântă familie”, ele râd cinematografic arătându-şi toţi dinţii (*cheese*!), el stă cu privirea aţintită spre un inamic invizibil care l-ar putea lipsi de tot ce-a agonisit după ani de umilinţă în ţara tuturor posibilităţilor. Şi nu râde. De ce-ar face-o? Undeva, în Bucovina noastră, şi a lui, cel care a fost Ion al lui Neacşu, un izvor îşi susură puritatea. Şi, în gândul meu, vers blagian:

Păduri s-au stins şi, rând pe rând,
Oameni în umbră s-au retras,
Veşminte de pământ luând.
Numai izvorul a rămas…

I-am urat în gând lui Ion înstrăinatul să-i fie lin drumul printre nori şi să ajungă cu bine la ai săi când va fi să ajungă.

Un trimis de la Ambasada Chiliană a venit să ia două lucrări – *Fata-nufăr* şi *Vântul* (tuş în peniţă). În ce casă vor ajunge ele? Se vor simţi străine?

Poate într-o zi, peste ani, „de va veni la tine *vântul*”, să ştii, Adina, că-i va fi fost dor de România *fetei-nufăr* rămasă cu nevăzutele-i rădăcini înfipte în malul greu al înstrăinării. Ascultă şi şuierul vântului sau blânda lui adiere! Sunt graiuri pe care-ar trebui să le înţelegem cât mai suntem sub cer.

(Sfârşit)

În încheiere. Eu nu ştiu prea multe despre scriitorul român Urmuz, cu excepţia faptului că a avut o mare importanţă în literatura română şi a fost un cunoscut scriitor de avangardă în Europa dintre cele două războaie mondiale, ale cărui realizări în proză au precedat suprarealismul şi literatura absurdă (nume real: Demetru Dem. Demetrescu-Buzău, s-a născut la 17 martie 1883 la Curtea de Argeş şi a murit în Bucureşti – sinucidere, la 23 noiembrie 1923).

Dacă nu ar fi fost încurajarea şi încrederea ambasadorului Constantin Lupeanu, care m-a determinat să traducem împreună o nuvelă a acestui scriitor, nu aş fi avut niciodată şansa să mă apropii de acest maestru al absurdului şi nici nu aş fi studiat dezvoltarea literaturii absurde, trăsăturile sale artistice aferente şi rădăcinile gândirii. Tot la indemnul său, am studiat cu atenţie conotaţiile şi trăsăturile narative ale absurdului în literatura occidentală şi chineză, precum şi câteva puncte de vedere asupra scrierilor absurde şi asupra criticii literare privind scriitorii chinezi.

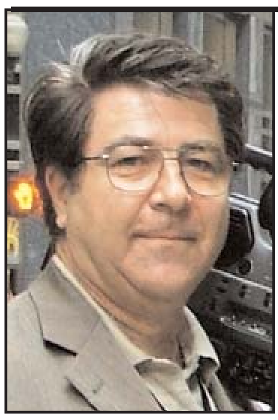
Acestea mi-au permis să înţeleg mai profund literatura absurdă şi natura de pionierat, ascuţită şi ironică a acestui scriitor român Urmuz.

Multe locuri ale acestui studiu sunt foarte superficiale, bazându-se numai pe puţina mea cunoaştere şi înţelegerea îngustă, pe lectura limitată şi pe propria mea intuiţie de a simţi prejudecăţile. Ceea ce este mai de preţ pentru mine este că astfel am putut să mă apropii de templul literaturii române şi să omagiez marile ei împliniri.

Sunt recunoscătoare mentorului şi ghidului meu, fără de care eu nu m-aş fi maturizat şi n-aş fi realizat atâtea.

(Revăzut la 27 februarie 2023)

Vecina mea, Africa

Acţiuni politice cu rază lungă de influenţă

Nicolae MELINESCU

Din cele o sută nouăzeci şi trei de state membre ale Organizaţiei Naţiunilor Unite, 41 au susţinut oficial şi declarat cauza ţării invadate de Rusia. Dintre ţările africane, treizeci şi cinci s-au abţinut să voteze rezoluţia Adunării Generale de sprijin pentru integritatea teritorială a Ucrainei şi pentru reinstaurarea păcii. Între nou-veniţii la vot s-au aflat Sudanul de Sud, Madagascarul şi Marocul. Alinierea lor a fost pur simbolică şi nu a însemnat mai mult decât o concesie politică în faţa sponsorilor americani şi occidentali de a căror asistenţă depind. Mai mult de jumătate din ţările africane care nu s-au manifestat ca susţinători ai uneia dintre părţile în conflict au ţinut, pur şi simplu, să păstreze o distanţă diplomatică între ruşi şi adversarii lor, pentru a-şi menaja relaţiile directe cu Moscova şi cu americano-occidentalii în faza post conflict. Convingătoare în acest sens a fost declaraţia preşedintelui senegalez Macky Sall: „Nu vrem să fim aliniaţi la acest conflict. Evident ne dorim pacea" (aljazeera.com/features/ 2023/2/26/ is-africa-still-neutral-a-year-into-the-ukrainean-war). O stare de fapt care i-a neliniştit pe ucraineni. Preşedintele lor le-a cerut diplomaţilor să facă toate eforturile ca să-i aducă pe cât mai mulţi „imparţiali" în cercul susţinătorilor şi să demonstreze că de soarta ţării sale depinde soarta planetei şi a omenirii. La un moment dat, l-a contactat pe Yoweri Miseveni, preşedintele etern al Ugandei din 1986, în speranţa că prin statutul acestuia de patriarh al Africii el avea să stârnească un val copleşitor de susţinători. Un demers ratat pentru că el însuşi este un dictator îndrăgostit de putere, adversar al guvernanţei democratice, care a reacţionat placid: „Noi nu cred că putem să devenim inamicii inamicului altora" (*idem*). Jill Biden, nevasta lui Robinette Biden, a făcut şi ea tentative pro-ucrainene în Africa, dar în Namibia prima doamnă a Americii a descoperit că diplomaţia înseamnă ceva mai mult decât descinderile publicitare din Air Force One. În schimb, vizita ministrului de Externe rus în zece ţări africane pe parcursul anului trecut nu a rămas fără urmări. La scurt timp după plecarea înaltului demnitar rus, administraţia militară de la Bamako a obţinut retragerea trupelor franceze (3000 de militari) şi înlocuirea lor cu mercenarii din Wagner pentru lupta împotriva insurgenţilor islamişti.

Este o conjunctură care i-a nemulţumit pe cei care în numele dreptului internaţional, al preceptelor Cartei OUN şi al reglementărilor referitoare la suveranitatea şi independenţa statelor ţin neapărat să facă dintr-un conflict regional o catastrofă la nivel mondial. Reţinerea africanilor poate fi explicată din perspectivă istorică şi geopolitică. Majoritatea statelor africane din plutonul absenteiştilor nu au aruncat peste bord importanţa sprijinului sovietic – diplomatic, economic şi militar – din perioada mişcărilor de eliberare naţională. Formaţiunile anti-colonialiste precum Frelimo (Mozambic), SWAPO (Namibia), ZANU (Zimbabwe), MPLA (Angola), Polisario (Maroc), ANC (Africa de Sud), etichetate drept formaţiuni teroriste de Occident, au ajuns la putere şi au menţinut legături apropiate cu Uniunea Sovietică şi moştenitoarea sa, Federaţia Rusă. În mod inexplicabil, însuşi laureatul Nobel pentru pace, Nelson Mandela, a fost reabilitat şi scos de pe lista teroriştilor internaţionali abia în 2008 (bbc.com/news/wordl-africa-64759845).

În februarie anul acesta, un studiu al Consiliului European pentru Relaţii Externe a constatat că s-a adâncit prăpastia dintre suporterii Ucrainei şi restul lumii şi au devenit evidente diferenţierile geopolitice privind democraţia şi echilibrul global de forţe. Comentatorul John Henley al ziarului britanic de stânga *The Guardian* a descifrat actuala şaradă politică pe baza studiului citat şi a ajuns la concluzia că agresiunea Rusiei ar putea să devină un punct de cotitură pentru apariţia unei noi ordini mondiale post moderne. Apare tot mai insistent întrebarea, fără răspuns deocamdată, cui îi foloseşte împingerea conflictului din Europa spre statutul de ameninţare universală, pentru că eforturile actuale de super-calibrare a acestuia nu fac decât să ascundă impotenţa celor care îl alimentează ca să facă eforturi la fel de consistente pentru încetarea luptelor şi deschiderea negocierilor directe între părţi cu acelaşi entuziasm şi aceeaşi solidaritate cu care înarmează Ucraina. Coautorul raportului Consiliului European, Mark Leonard, constata: „Paradoxul războiului din Ucraina este că Occidentul devine mult mai unit, dar şi mai puţin influent decât ar fi fost vreodată" (theguardian.com/world/2023/feb/21/war-in-ukraine-defining-new-world-order-says-thinktank, accesat 26 februarie 2023).

Dacă publicul din lotul vest-european susţinea în februarie anul acesta că Rusia este un adversar, 77 la sută în Marea Britanie, 71 la sută în Statele Unite, 65 la sută în nouă state occidentale, în spaţiul extra-continental populaţia continuă să considere regimul de la Moscova un aliat şi un partener necesar: 76 la sută în China, 77 la sută în India şi 73 la sută în Turcia (aproape o treime din populaţia globului), ţări legate

şi de America şi de vestul Europei prin tratate economice, comerciale, înţelegeri şi protocoale. Tocmai lipsa acestor trei puteri regionale diluează apelul la solidaritate şi efectele măsurilor punitive ale sancţiunilor. Faptul că africanii s-au refugiat într-o imparţialitate confortabilă nu rămâne doar un motiv de re-evaluare a universalismului cauzelor drepte. În continuare, Africa sub-sahariană se apleacă insistent asupra propriilor probleme regionale şi continentale pentru că însăşi Uniunea Africană nu a ajuns partenerul respectat şi ascultat în mod egal în toate chestiunile regionale. Din punct de vedere politic, o parte din statele membre îşi amintesc de organizaţia panafricană când sunt ameninţate de catastrofe naturale cum au fost invaziile de lăcuste, foametea, lipsa apei, inundaţiile şi secetele prelungite sau de catastrofe umane cum ar fi migraţia ilegală în interiorul şi spre exteriorul continentului, ameninţările separatismului şi ale terorismului islamic transfrontalier al jihadiştilor din Boko Haram, din Al Shabaab, din Al-Qaida Magrebian sau de varianta continentală a ISIS. Multe ţări africane au fost nevoite să facă faţă ameninţării cu subalimentarea ca unul dintre efectele conflictului ucrainean. Blocarea exporturilor de cereale din Rusia şi din Ucraina şi scumpirea lor cu peste 70 la sută au proiectat spectrul foamei pe chipurile a milioane de africani care nu aveau nicio implicare în conflict şi nici nu ar fi avut puterea să-i schimbe cursul chiar dacă ar fi ştiut cum şi dacă ar fi vrut.

Un eveniment recent i-a inflamat pe nemulţumiţii care îi reproşează continentului negru că se desolidarizează de o cauză care, în viziunea lor, îi priveşte cel puţin din punct de vedere moral, pentru că au fost masacrate principiile fundamentale ale Cartei ONU pe care şi reprezentanţii lor au semnat-o după aderarea la organizaţie. Şi pe la noi prin publicaţiile electronice se văicăreau începători în ale scrisului că Africa nu mai pupă mâna care a hrănit-o (nu fără interese economice enorme) şi se detaşează condamnabil de filonul principal al solidarităţii. Uită asemenea ucenici ai zeţarilor că fiecare stat are dreptul să-şi formuleze şi să-şi promoveze propriile abordări internaţionale în funcţie, în primul rând, de interesele naţionale. Lipsa unor asemenea văicăreli i-ar încuia în carcerele putiniştilor, din care nu ar putea să scape decât printr-o nouă exagerare linguşitoare a celor care doresc cu disperare internaţionalizarea conflictului.

Critici formulate agresiv i-au fost rezervate Africii de Sud, care a găzduit în a doua parte a lunii februarie manevrele „Musi II" („Ceaţa", orig., swahili) alături de nave militare din China şi din Rusia. Exerciţiul trilateral a fost conceput de planificatorii săi drept „o operaţiune maritimă multinaţională cu scopul întăririi relaţiilor înfloritoare dintre Africa de Sud, China şi Rusia" şi a debutat cu o săptămână înaintea împlinirii unui an de la declanşarea invaziei ruseşti. Pentru ruşi, cascadoria a avut clar o componentă publicitară puternică. Amiralul Nicolai Ermenov declara la ceremonia de deschidere: „Exerciţiul a devenit un eveniment remarcabil care confirmă nivelul ridicat al cooperării dintre ţările noastre. Acesta exprimă interesul nostru profund pentru consolidarea conlucrării navale menită să asigure securitatea pe oceanul planetar şi capacitatea de confruntare cu noile provocări de pe mare" (https://www.cbsnews.com/news/russia-china-south-africa-military-exercise-during-ukraine-war-no-hypersonic-missile-test, accesat 26 februarie 2023). La manevre au luat parte o navă cisternă de aprovizionare şi fregata rusească Amiral Groşcov, care poate lansa de la bord rachete hipersonice (a anunţat oficial că nu va recurge la asemenea operaţiuni în timpul manevrelor trilaterale), o fregată sud-africană, un distrugător, o fregată şi o navă de sprijin chinezeşti. Ca să mai reducă din criticile abrazive interne şi mai ales externe, ministrul sud-african al Apărării a nuanţat: „Mosi II va servi ca platformă pentru cele trei naţiuni ca să-şi împărtăşească procedurile operaţionale, experienţa şi inter-operativitatea" (dailymaverick.co.za/opinionista/2023-02-22-the-wargames-of-exercise-mosi-ii-make-an-absolute-nonsense-of-south-africa-claim-to-neutrality).

Între 13 şi 24 februarie, tot înainte de împlinirea unui an de la invazie, Statele Unite au luat parte la campania „Justified Accord 23", cel mai mare exerciţiu pe mare şi pe uscat din Africa răsăriteană, organizat în Kenia, cu participarea unor unităţi din ţara gazdă, din Uganda, Ruanda, Botswana şi Djibouti. În 2021, şapte mii de militari din Statele Unite, ţări africane şi membri ai NATO au luat parte la manevrele „Leul african", timp de două săptămâni, desfăşurate în Maroc, Tunisia şi Senegal. Spania s-a retras din cauza neînţelegerilor cu Marocul în privinţa viitorului fostei sale colonii, Sahara Spaniolă, ocupată de Maroc. Generalul Andrew Rohling, comandantul forţei de intervenţie pentru Africa, a precizat: „A fost un exerciţiu excepţional, care a pus în evidenţă interoperabilitatea, capacităţile noastre comune, şi a furnizat starea de pregătire şi o ocazie minunată de construire a coeziunii între forţele noastre" (https://www.military.com/daily-news/2021/06/18/major-us-led-war-games-wind-northwestern-africa.htm, accesat 26 februarie 2023).

→

(Urmare de la pag. 32)

După cum am subliniat mai devreme, pictorul Mihai Ţăruş e mereu preocupat de experienţe noi, una din acestea fiind expoziţia inedită *Focusare,* care invită iubitorii de artă pentru o singură zi în atelierul maestrului de pe strada Dimo. Motivaţia este una simplă de tot şi adevărată. Astăzi, având la dispoziţie internetul, nu mai este nevoie să te duci la Veneţia să vezi Bienala, o poţi vedea de la distanţă, iar acest fapt are unele consecinţe negative, lipsind comunicarea din spaţiul fizic al culturii. *Expoziţia din atelierul meu este o modalitate de a încerca să scot iubitorul de artă din zona de confort şi să-l invit în atelierul meu, unde sunt o parte din lucrările mele şi putem realiza dialogul artistic,* a declarat pentru public artistul Mihai Ţăruş.

M-am lăsat antrenată şi eu în acest experiment şi rezultatul lui l-am pus la dispoziţia cititorilor.

Lucrări: *Natură moartă cubistă* (1973); *Petergoff, parcul de sus* (1975); *Natură moartă în oval* (1972); *Sankt-Petersburg, Vasilevski ostrov* (1971); *Natură moartă* (1996); ciclul *Compoziţie* (1975); *Fruct* (1977); *Frunze* (1976); *Fâşii* (1977); *Rio de Janeiro* (1980); *Fructe* (1977-1996); *Semn II* (1977); *Relief în alb* (1977); *Răstignire* (1980-1996); *Discontinuitate spaţială* (1980); *Fructe* (1978); *Fâşie în mişcare* (1978); *Forme în zbor* (1977); *Pulsaţie* (1991); *Autoportret* (1995); *Natură moartă cu păstăioase* (1981); *Peisaj potir-cupolă* (1994); *Pătrat în dislocare* (1984); *Compoziţie* (1994); *Case* (1985); *Coline* (1989); *Căpiţe, munte* (1993); *Amintiri, Ceucari* (1992); *Granville* (1990); *Tescani, vedere de sus* (1996); *Ambalaj, natură moartă* (1996); *Vase şi flori* (1996); *Semne. Natură moartă* (1999); *Autumnală. Natură moartă* (1998); *Concert. Alb-Negru* (1993); *Moz-Art* (1993); *Hieroglifă muzicală* (1999; *Jazz-man* (1999) ş.a.

A expus, începând cu 1975, acasă, în Norvegia, SUA, Austria, Franţa, Finlanda, Italia, Rusia, cu preponderenţă în oraşele Chişinău, Bucureşti, Tokio, Moscova, Nice şi Beziers, Viena, New York, Sankt-Petersburg ş.a.

Lucrările sale se află atât în colecţii private, cât şi publice, bunăoară la Muzeul Naţional de Artă (Chişinău), Ministerul Culturii şi Fundaţia Tineretului şi Sportului (Bucureşti), Galeria Tretiakov (Moscova), Muzeul Rus şi Muzeul de Istorie (Sankt-Petersburg), Muzeele de Artă din Iaroslavl şi Alma-Ata etc.

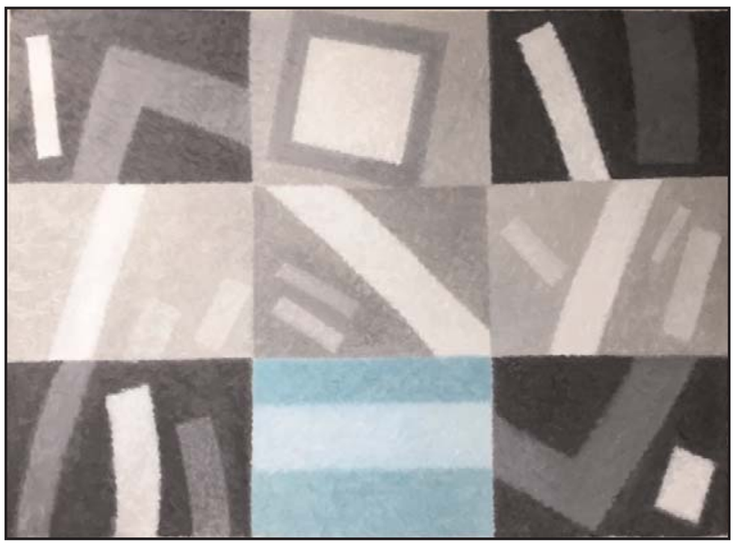
Distincţii: În 1999 Mihai Ţăruş a fost distins cu titlul Maestru în Artă, iar în 2007 cu Medalia de Argint a Academiei de Pictură a Rusiei; în 2009-2010 şi 2013 cu Medalia de Aur la Salonul de Artă de la Cannes, Franţa; în 2013 s-a învrednicit de Medalia de Aur a Uniunii Artiştilor Plastici din Rusia.

Raia Rogac: *Domnule Mihai Ţăruş, vom începe acest dialog de suflet cu o constatare: mi se pare că plasticienii de la noi au aşteptat cel mai mult sosirea primăverii şi nu doar pentru a merge în sânul naturii cu şevaletul, pentru a se bucura de lumina veselă a soarelui şi de explozia culorilor, ci mai mult pentru a scăpa de frig, frigul din ateliere, dar şi din locuinţe. M-aţi invitat în atelier să văd noile lucrări, unde erau doar zece grade, fiind conectat şi caloriferul, aveţi noroc că nu vă îngheaţă culorile, o glumă puţin amară, fiindcă toţi am fost puşi în situaţia de a ne lovi cu capul de piatră, ori a fi loviţi cu o piatră în cap. Dacă nu economisim pentru a micşora cât de cât suma exagerat de mare din facturi, suntem ameninţaţi să fim debranşaţi.*

Mihai Ţăruş: Sper ca pictorii din atelierele friguroase din str. Dimo a Chişinăului să picteze lucrări şi iarna, astfel pictura ne va încălzi sufletul şi spiritul. Dacă nu lucrezi, trebuie să îmbraci un cojoc şi să stai cu mâinile pe calorifer, ca să nu îngheţe... N-are cine ne ajuta, doar banii din portofel...

R.R.: *Apropo, chiar v-am surprins în cojocel, nu siberian şi nici ciobănesc din munţii noştri… Dar să lăsăm frigul la o parte. Vă propun să vă amintiţi de anii copilăriei. Părinţii dumneavoastră Gheorghe şi Ana Ţăruş s-au născut în judeţul Ungheni, România Mare, nu aţi apucat să învăţaţi grafia latină, doar poate de la părinţi. Prea devreme aţi mers la o şcoală de pictură din Chişinău. A cui a fost iniţiativa?*

M.Ţ.: Bunica din partea mamei ţesea covoare, am şi acum unul pe care îl văd în fiecare zi, păşind prin cameră ori făcând gimnastica de dimineaţă. Mama, care avea de crescut patru copii, când mai găsea timp liber, croşeta. De fapt, o bună parte din copilărie şi adolescenţă ea a petrecut-o la sora ei mai mare, profesoară la şcoala primară, unde a deprins mai multe lucruri frumoase ce ţineau de cultura naţională.

Apoi au venit ruşii şi sora ei cu familia s-au refugiat în România, iar mama s-a căsătorit la Sineşti şi ceva mai târziu a venit cu familia la Chişinău, eu aveam vreo cinci ani. Aici am mers la Şcoala de Arte Plastice „A. Sciusev", apoi la Colegiul de Pictură „I. Repin", actualmente „A. Plămădeală". Pe-atunci ascultam cu interes Radio Bucureşti şi citeam presa românească, pe care o găseam la chioşcurile de ziare din oraş. Aşa am înţeles marea diferenţă care exista între noi şi România.

R.R.: *Cine a intuit din primele dvs. desene cariera de viitor artist plastic?*

M.Ţ.: Cred că a fost profesoara de la şcoala primară, doamna Elizaveta Caşcaval. Ea a observat că am înclinaţie pentru desen, chiar de la primele ore de desen, când am desenat un lup, un urs...

R.R.: *Aţi menţionat că, după prima şcoală de pictură, aţi continuat studiile la Colegiul de Artă „A. Plămădeală". Aici cine v-a dirijat mâna şi modelat caracterul?*

M.Ţ.: La Şcoala de Arte Plastice „Alexei Şciusev", profesor mi-a fost Petru Pascaru, îi port o caldă amintire şi acum, iar la Colegiu am fost la clasa lui Vasile Toma, care ne oferea o suficientă libertate în alegerea modului în care desenam. Astfel grupa noastră a devenit destul de creativă în comparaţie cu altele.

R.R.: *Povestiţi-ne despre acele „dialoguri intelectuale cu Mihai Grecu". V-aţi bucurat de atenţia acestui mare artist plastic, care a fost o adevărată şcoală pentru tineri...*

M.Ţ.: Într-adevăr, la Chişinău, maestrul Grecu era o academie de pictură paralelă cu cea oficială. Foarte mulţi au trecut prin atelierul lui, rămânând marcaţi de arta lui. Eu, fiind deja student la Academia de Pictură din Petersburg, veneam vara acasă şi îl vizitam. Într-un fel, eram deja pus pe o altă undă, cea a avangardei ruse, cubismului, impresionismului francez, căci îl contactasem acolo pe V. Sterligov, un elev pasionat a lui K. Malevici. Dar întâlnirile şi discuţiile cu maestrul Grecu au fost întotdeauna interesante, el oferea tinerilor o altă orientare pentru a realiza ceva deosebit de ceea ce era atunci acceptat în sistemul oficial de artă.

R.R.: *Nu aţi absolvit o Facultate de Arte Plastice din Chişinău din simplul motiv că ea nu exista atunci când aţi absolvit Colegiul de Pictură „A. Plămădeală". Am mai vorbit despre acest lucru cu pictori de la noi. Unii mergeau să studieze la Harkov, Kiev, Moscova, Leningrad, astăzi Sankt-Petersburg. Dumneavoastră aţi ales ultimul oraş, care avea să însemne foarte mult pentru cariera de artist, dar şi în viaţa personală. Ce v-a motivat această alegere?*

M.Ţ.: Alegerea a fost între armata sovietică, pe care trebuia s-o fac după absolvirea colegiului, şi eventualele studii la o instituţie superioară de învăţământ, chiar şi în alt oraş. Am ales varianta a doua, fără a-mi face mari iluzii, ştiam ce înseamnă şcoala de pictură sovietică.

R.R.: *Ţineţi minte care a fost prima lucrare prezentată într-o expoziţie, o păstraţi?*

M.Ţ.: Prima lucrare a fost *Compoziţia #1*, pictată la Sankt-Petersburg, când eram în anul de licenţă şi aveam atelier personal. Am expus-o acolo la o expoziţie a pictorilor nonconformişti, imediat după ce terminasem studiile, era o lucrare abstractă. Acum se află în SUA, dar am o variantă a ei.

R.R.: *Prima expoziţie personală aţi realizat-o, evident, la Sankt-Petersburg, şi nu oriunde, ci la Casa sau Palatul Savanţilor. Am subliniat momentul acesta, deoarece presupun că deja eraţi căsătorit şi locuiaţi în acest oraş muzeu. Apropo, cât de des aţi vizitat palatul lui D. Cantemir din oraşul de pe Neva?*

M.Ţ.: Şi acum când merg la Sankt-Petersburg, uneori trec pe lângă acest palat în drum spre expoziţiile de la Palatul de Marmură. După câte ştiu, palatul lui Dimitrie Cantemir a fost reconstruit, a devenit o altă casă făcută în stil gotic, rococo. Eu am expus în apropierea acestui palat, în Casa Savanţilor, fostul palat al Marelui Cneaz Vladimir Alexandrovici. A fost pentru mine o expoziţie importantă. În sala de conferinţe am avut şi o discuţie cu amatorii de artă, pictori care au trecut prin şcoala Avangardei ruse, pictori colegi, critici de artă şi adepţi ai artei oficiale. A trebuit să explic esenţa sistemului plastic al lui Vladimir Sterligov *Potir-cupolă.* Nu a fost uşor, căci eu am fost iniţiat în sistemul acesta, fiind unul din ultimii lui elevi.

→

Manevrele trilaterale, desfăşurate în largul statului Natal-Kwazulu, din sud-vestul Oceanului Indian, au încurajat opoziţia să-i amintească Congresului Naţional African, aflat la guvernare, că a scurt-circuitat statutul de neutralitate al ţării consfinţit de Constituţie şi a expus coasta estică, în condiţiile în care marina militară duce lipsă de fonduri şi majoritatea navelor de război sunt într-o stare tehnică şi operaţională disperată.

Aceeaşi opoziţie a constatat că prezenţa Rusiei i-a permis Moscovei să-şi reafirme influenţa geopolitică în Africa. Kobus Marais, parlamentar din partea Partidului Democrat, principala forţă a opoziţiei, afirma: „Să irosim banii pe asemenea exerciţii inutile este iraţional, iresponsabil şi inacceptabil. Beneficiile pentru Forţele Navale ale Africii de Sud sunt puţine sau lipsesc, date fiind constrângerile financiare enorme cu care se confruntă acestea zi de zi" (da.org.za/2023/01/war-games-nothing-more-than-an-expesive-publicity-stunt, accesat 26 februarie 2023). Ca să calmeze asemenea îngrijorări, preşedintele Cyril Ramaphosa i-a asigurat pe criticii săi că nu a lăsat ţara neprotejată. „În aceste zile, ca în toate zilele, Forţele Sud-africane de Apărare asigură infrastructura vitală împotriva celor care ar putea să pună în pericol securitatea statului ca să-şi impună propriile interese. Ne păstrăm neutralitatea şi aşa putem discuta cu ambele părţi [Rusia şi Ucraina, n.a.]" (africanews.com/2023/02/22/trilateral-naval-exercise-undeway-in-south-africa/accesat 26 februarie 2023).

Ceea ce poate să afecteze postura de lider pan-african al administraţiei de la Pretoria este proiectul său politic de reprezentantă a Africii într-un viitor Consiliu de Securitate al ONU, reformat cu o democraţie reprezentativă lărgită şi actualizat la nivelul membrilor permanenţi cu drept de veto printr-o extindere şi prin includerea unor puteri regionale majore, cum ar fi Brazilia, Japonia, Germania şi, evident, Republica Sud-africană. Criticile aduse acesteia din urmă din cauza exerciţiilor navale trilaterale au justificarea lor limitată, însă agresivitatea faţă de deciziile politice ale preşedintelui Ramaphosa neglijează faptul că, în egală măsură, acestea sunt parte a poziţiei unui stat suveran apărat de dreptul internaţional împotriva amestecului în afacerile interne şi împotriva tendinţelor de impunere a unor anumite comportamente în plan internaţional.

Ars longa...

R.R.: *De la profesorii Petru Pascaru, Vasile Toma şi Mihai Grecu din Chişinău, aţi schimbat total macazul în arta plastică, apropiindu-vă la Petersburg de pictorul Vladimir Sterligov, care a însemnat situarea pe o poziţie nonconformistă, astfel în tagma moderniştilor vi s-a împlinit destinul. Cum a fost această cale?*

M.Ţ.: A fost o cale paralelă în comparaţie cu cea tradiţională, asumată mai demult, căci nu mă interesa stilul realist, oficial de atunci. La Petersburg se organizau expoziţii ale pictorilor nonconformişti. M-am gândit că se poate trăi şi activa altfel, liber de dogma oficială în artă. Aşa am început expoziţii neoficiale prin ateliere, apartamente, case de cultură, realizarea lucrărilor la colecţionari locali sau diplomaţi străini. A mers în formula asta până la Perestroika, când UAP-ul a ieşit de sub tutela ideologiei oficiale. Am devenit membru a patru uniuni de creaţie, activând la Chişinău (unde am primit atelier) şi la Sankt-Petersburg.

R.R.: *La început nu prea aţi fost acceptat acasă cu acest stil nonconformist, inedit, deşi nu este uşor de realizat acest lucru pentru un pictor care tinde către originalitate...*

M.Ţ.: Nu am fost acceptat de foştii şefi ai UAP-ului sovietic din Chişinău. Mă trimeteau să expun la Petersburg… Dar şefii s-au refugiat în Rusia, tot la Sankt-Petersburg, iar la Chişinău a venit o nouă conducere. În 1996 am organizat o expoziţie personală aici, iar în 1997 alta, la Bucureşti, la Galeria „C. Brâncuşi" a Parlamentului României.

R.R.: *Metafora a însemnat foarte mult în creaţia dumneavoastră, şi proiectele, şi serialele, şi „timpul comprimat". Se presupune că acesta cu-adevărat şi-a schimbat viteza în ultimele decenii, intensificându-o, însă dvs. reuşiţi, totuşi, să-l prindeţi...*

M.Ţ.: Senzaţia timpului ne aparţine, conceptul Timp în artele plastice e o problemă de secole. Eu am mers de la conceptul Spaţiu la conceptul Timp, asta m-a interesat. De atunci am realizat mai multe proiecte: *Timp comprimat, Încifrare-semne, Locul culorii* ş.a.

R.R.: *Sunteţi un artist plastic destul de prolific, aţi organizat multe expoziţii personale în mai multe ţări, participaţi la cele colective. Dacă până la independenţa R. Moldova nu prea aţi expus la Chişinău, acum acest lucru îl faceţi permanent…*

M.Ţ.: Da, aşa este, cele mai importante expoziţii personale şi proiecte au fost realizate aici, Acasă, la Muzeul de Artă al Moldovei, Centrul Expoziţional „Constantin Brâncuşi", Muzeul oraşului Chişinău (Turnul de Apă), Preşedinţia Republicii Moldova, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu" etc. Am luat parte şi la multiple expoziţii colective ale pictorilor din Republica Moldova, la Saloanele Moldovei, Bienalele de Pictură de la Chişinău, Palatul Cotroceni, Expoziţia de Pictură „100 de ani de la Marea Unire", Reprezentanţa Republicii Moldova pe lângă Consiliul Europei, Qatar...

R.R.: *V-am observat de multe ori la evenimente culturale la unele biblioteci din Chişinău, de exemplu, la Sediul Central al BM „B.P. Hasdeu", la Biblioteca „Transilvania", în instituţii de cultură, aţi expus în spaţiul generos al Muzeului de Artă, al Centrului Expoziţional „C. Brâncuşi" nu o singură dată, aţi şi menţionat acest lucru…*

M.Ţ.: Referitor la prima parte a întrebării. Da, îmi place să fiu prezent la diferite manifestări culturale. Am fost la spectacole din cadrul Reuniunii Teatrelor Naţionale de la Chişinău, ediţia a VI-a, la diverse concerte comune ale compozitorilor şi muzicienilor din România şi R. Moldova care, de regulă, au loc la Palatul „Nicolae Sulac", Sala cu Orgă, la lansarea unor cărţi şi reviste româneşti.

R.R.: *Acum când aţi lansat şi un album impresionant, foarte original, intitulat* Autoportret – Jurnal *(impresiile comprimate cuprind perioada 1964-1921), despre care scriitoarea şi criticul literar Maria Pilchin spune că „atât textele, cât şi imaginile sunt bine gândite şi formează împreună portretul adevărat al unui artist. Acest volum m-a copleşit. M-am gândit la el din perspectiva scriitorului." Sunteţi astfel mai aproape şi de Bibliotecă, şi de cititori, care vor dori să aibă întâlniri cu dumneavoastră...*

M.Ţ.: Bibliotecile au acum o activitate polivalentă. Am avut întâlniri cu cititorii şi o expoziţie la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu". Am înţeles că astăzi bibliotecarii sunt antrenaţi în organizarea şi desfăşurarea conferinţelor, lansărilor de carte, reviste, vernisaje de pictură, nu numai de împrumutul cărţilor, ca pe vremuri.

R.R.: *Artiştii plastici la noi au ajuns să se bucure, în sfârşit, de libertate, dar nu întotdeauna şi de bani. Cum staţi dumneavoastră la acest capitol? Unii artişti plastici nu au nici ateliere, mai ales cei din generaţiile tinere de astăzi, iar cei care au, nu au destule mijloace de a le întreţine la nivelul corespunzător...*

M.Ţ.: Da, e o problemă, dar ea se rezolvă simplu, ca în lumea capitalistă, să ne dăm seama de asta, fiecare cum poate, unii pot bine sau foarte bine, iar alţii mai puţin... Eu sunt deprins cu aceste situaţii, am trăit toată viaţa din pictură. Trebuie să ai unele calităţi în plus în afara talentului şi norocului...

R.R.: *Şi acum o întrebare tradiţională: la ce proiecte de creaţie lucrează în prezent Mihai Ţăruş? Amintim că aproape de Crăciun veţi avea şi o aniversare mai deosebită...*

M.Ţ.: Pentru mine aniversările sunt cele ce ţin de artă şi nu de vârstă, care cu trecerea anilor se „îmbogăţesc" cu probleme de sănătate. În ultimul timp am realizat un ciclu de zece lucrări, se numeşte *Focusare.* Am mai început şi un alt ciclu, intitulat *Complementara formei.* Sigur că mă pregătesc pentru o expoziţie personală, gândindu-mă cum poate fi structurată. Vor fi lucrări din ultimii ani, picturi, sculpturi şi câteva obiecte.

R.R.: *Picturi înţeleg, dar la ce vă referiţi când spuneţi „sculpturi şi câteva obiecte"?*

M.Ţ.: Mă refer la autoportrete. Sunt mai multe la număr. Prin anii şaptezeci am făcut un autoportret în plastilină, dar s-a pierdut şi acum doi ani am reluat motivul căci mi-a plăcut cum îl realizasem, s-au păstrat câteva fotografii. Le-am realizat în ghips, apoi în bronz şi cum inspiraţia vine în timpul lucrului, am mai făcut şi alte autoportrete în fâşii de metal. Obiectele au tot o istorie de prin anii şaptezeci şi cinci. Atunci făceam reliefuri, acum am preluat motivele de atunci, dar şi altele noi pentru a realiza obiecte bifaciale în alte materiale, polistiren, sticlă organică, coloranţi noi...

R.R.: *Şi când treceţi de la autoportrete la portrete?*

M.Ţ.: Am făcut destule portrete în timpul studenţiei şi mă săturasem, mi-am zis că nu mai fac altele, dar cu timpul am revenit la autoportret, e un gen în istoria artei. Chipul omului e magnific, te atrage, te vrăjeşte şi eu aveam o oarecare frică de asta, mă îndepărtam de asemănare, pe când în autoportret puteam urmări problema plastică. Mai fac din când în când schiţe de portret ale unor cunoştinţe. Evoluţia spre un portret mai substanţial e riscantă, se întâmplă să dispară asemănarea şi cei portretizaţi să nu se recunoască.

R.R.: *Vă mulţumesc pentru interviu, vă doresc multă sănătate, inspiraţie, căldură în suflet şi în atelier.*

Semn(al) de carte

George Corbu, *Caragiale versus Urmuz. Efigii în epigrame,* Editura Leviathan, Bucureşti, 2023

În *Caragiale versus Urmuz* registrul cunoscut din *Corbigrame* este nuanţat. Noile catrene ale lui George Corbu sunt *efigii în epigrame*, cum le numeşte autorul, a căror temă generală ar fi relaţia dintre spiritul lui Caragiale şi cel al lui Urmuz, care poate fi subiect de analiză istoric-literară, dar care, iată, poate fi turnat în limbaj epigramistic, cu bătaie chiar mai lungă şi memorabilă în contemporaneitate. Aşa încât eventuala opoziţie sugerată de titlul *Caragiale versus Urmuz* rămâne o figură retorică. „Într-un circ «corect confuz»,/ Predispus la dandanale,/ Preşedinte-i Caragiale,/ Prim-ministru e Urmuz!" Care e circul şi care sunt dandanalele, nu mai trebuie spus, le aflăm din catrenele lui George Corbu, perfecte nu doar prozodic. (Costin Tuchilă, în prefaţă)

Timotei Prahoveanul, *Însemnări pe lespedea inimii,* 2 vol. Editura Cuvântul Vieţii, Bucureşti, 2021

În ultimul sfert de veac, călătorind prin Moldova, Bucovina, după 2007, în Muntenia, vremelnic la Atena – Grecia şi mai târziu pe urmele Mântuitorului Iisus Hristos la Ierusalim, am cunoscut oameni care au trăit frumos viaţa, unneori cu adiere de sfinţenie, care, prin lucrare dăruitoare, vădeau că Dumnezeu sălăşluieşte în tainiţa inimii lor. (…)

Am cunoscut, aşadar, ierarhi vrednici, smeriţi, mari cărturari şi teologi, predicatori înzestraţi şi scriitori cu mult har, sacerdoţi desăvârşiţi şi mari liturgişti, oameni ai rugăciunii şi mari duhovnici, „iconomi ai harului şi Tainelor lui Dumnezeu", buni chivernisitori ai celor materiale, slujitori râvnitori (zeloşi) ai Bisericii, dar şi ai „Tainei fratelui". Toţi s-au străduit să fie „sarea pământului" şi „lumina lumii", pentru că toţi erau luminaţi de „Lumina cea adevărată, Care luminează pe tot omul".

Am încercat să surprind în toate aceste cazuri lumina care iradia din persoana lor şi pecetea Duhului asupra vieţii lor duhovniceşti.

Cele două volume intitulate *Însemnări pe lespedea inimii* sunt închinate acestor chipuri luminoase care mi-au călăuzit într-un sfert de veac şi mai bine călătoria pământească. Câteva dintre evocări şi medalioane au fost publicate la momente jubiliare, aniversare sau comemorative, ori cu prilejul alcătuirii unor volume omagiale. (Autorul, în prefaţă)

Dumitru Augustin Doman, *Moartea de după moarte*, Editura Junimea, Iaşi, 2019

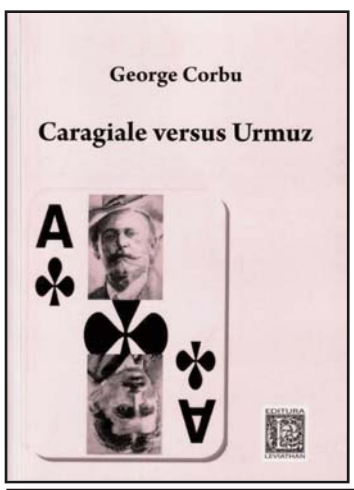
Dumitru Augustin Doman este un scriitor, dintre cei care au har cu carul, dar care păcăleşte deopotrivă pe cititor, păcăleşte gloria ca sumă a vanităţurilor, dar păcăleşte şi moartea. Da, le întinde capcane, una mai năstruşnică decât alta, sub formă de texte, pretexte, subtexte. De cele mai multe ori lucrează cu materialul clientului, adică pune la treabă morţile celorlalţi, dacă vă vine să credeţi acest lucru şi dacă îl puteţi înţelege...!

Ei, da, lui îi reuşeşte! Dacă ar fi trăit pe vremea lui Ion Creangă, ar fi fost Moş Nechifor Coţcariul...! Dacă ar fi trăit pe vremea lui Anton Pann, ar fi fost chiar Anton Pann. Trăind pe vremea lui Dumitru Augutin Doman, a ajuns să se confunde cu el însuşi.

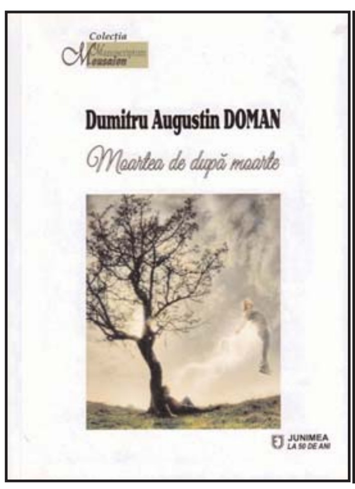
De fapt, voiam să vă spun că orice pagină scrisă de Dumitru Augustin Doman devine literatură exact în momentul în care o citiţi...! E un truc al lui, inconfundabil. (Adrian Alui Gheorghe, pe coperta a patra)

Elena Maria Duţă, *Suflete îmbrăţişate,* Dandes Editory, Drobeta-Turnu Severin, 2019

Poezia doamnei Elena Maria Duţă aparţine prin structură şi stil modernismului clasic. (…) Dincolo de aparenţa simplităţii rostirii poetice, de jocul simulat al cuvintelor, la o atentă citire şi recitire a texturii lirice, descoperim, cu plăcută emoţie, o poezie încărcată de accente profunde, care ne cheamă la meditaţie şi reflecţie. (Maria Istin Ciobotariu, în prefaţa la carte)

Căile nonconformiste ale pictorului Mihai Ţăruş

Raia ROGAC

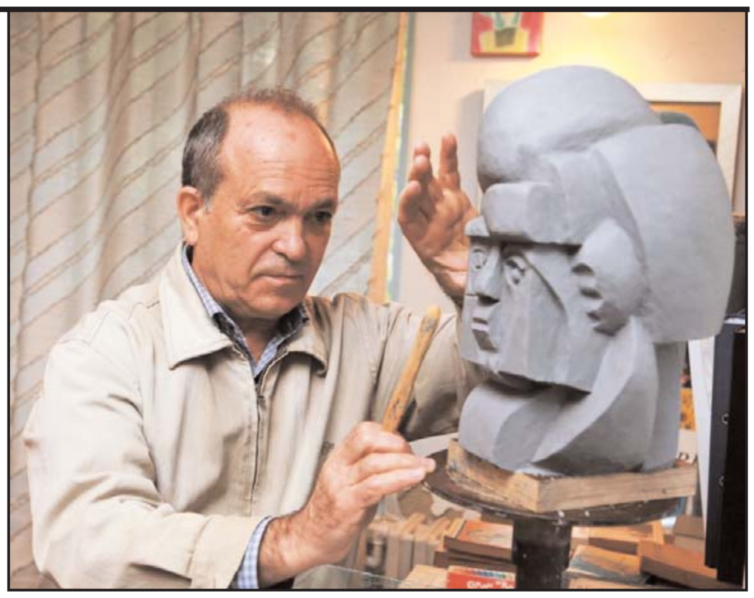
Mihai Ţăruş s-a născut la 10 decembrie 1948 în satul Sineşti, Ungheni, în familia lui Gheorghe şi Ana Ţăruş. Fiind o fire tăcută, dar în acelaşi timp rebelă, din copilărie şi-a descoperit pasiunea pentru desen, părinţii fiind motivaţi să-l înmatriculeze la Şcoala de Arte Plastice „A. Sciusev”, apoi la Colegiul de Pictură „A. Plămădeală” din Chişinău. A fost lozul norocos al lui Mihai de a-şi dezvolta capacităţile artistice, începând şi continuând studiile în instituţii cu profil de arte plastice unde profesau artişti experimentaţi în domeniu. De exemplu, la colegiu a avut-o ca îndrumător, pe lângă alţi profesori, pe Ada Zevin, remarcabil artist plastic şi nume de referinţă în arta naţională, un simbol al epocii, eminent critic

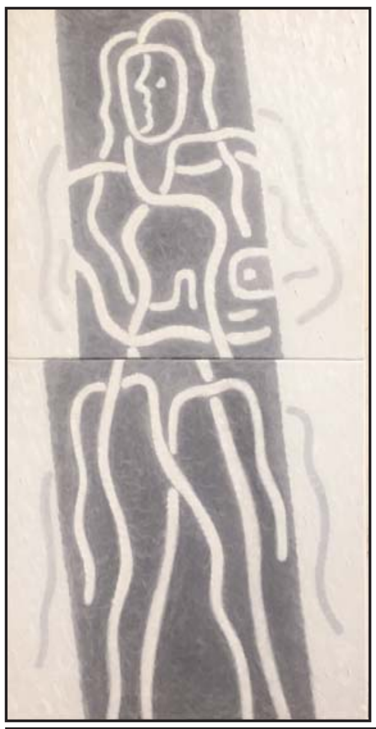
de artă şi înzestrat pedagog. Născută în anul Marii Uniri, a făcut studii la Bucureşti, Moscova, Sankt Petersburg şi Chişinău. Un alt mentor a fost Mihai Grecu, unul dintre fondatorii Şcolii Naţionale de Pictură, care a studiat la Academia de Arte din Bucureşti, considerat cel mai mare inovator în artă, personalitate complexă şi înzestrată, născut cu doi ani înainte de Marea Unire.

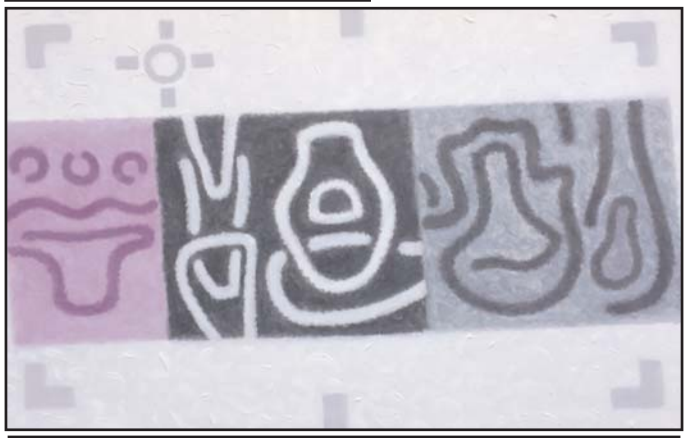
În 1970 M.Ţ. fiind la Sankt-Petersburg, face cunoştinţă cu Vladimir Sterligov, iniţiatorul noului sistem plastic *Potir-Cupolă*, iar în 1975 absolvă Academia de Arte Plastice din oraşul de pe Neva. Practic aici îşi începe activitatea de artist plastic, inaugurând prima expoziţie personală, după care au urmat altele. În această perioadă, Mihai Ţăruş e permanent în căutarea de sine, a stilului inedit. O bună perioadă desfăşoară o activitate prodigioasă în cadrul grupului sterligovist de artişti plastici, reactivat la iniţiativa pictorului G. Zubkov. Pe lângă dezvoltarea formei, desfăşoară investigaţii mai aprofundate în domeniul tehnicilor de realizare a lucrărilor. Revine acasă după Renaşterea Naţională şi, începând cu anul 1996, organizează expoziţii personale ample la Chişinău şi Bucureşti.

Deseori, pictorului Mihai Ţăruş i se atribuie aderarea plenară la Avangarda rusă. În unul din multele interviuri, acesta însă vine să concretizeze: *Aş putea fi de acord că sunt „un nonconformist în raport cu tradiţionaliştii”, dar că vin numai din „spiritul Avangardei ruse” – nu prea. În pictură vin de aici, de Acasă, cu trecutul care îmi aparţine, care m-a marcat, pentru ca mai apoi să găsesc în lume, în arta diferitor epoci, şcoli, valenţele ce-mi sunt apropiate. Aşa l-am cunoscut pe Sterligov şi sistemul lui plastic Potir-Cupolă, care m-a interesat în mod deosebit. Deci, nu a existat nicio ruptură. Mai degrabă a existat o întârziere când am înţeles că însuşisem deja ceva în artele plastice, dar mai trebuia să urmez şi o şcoală oficială.*

Despre proiectele şi perioada care l-au marcat în mod deosebit, protagonistul pledează pentru cele care-şi au începutul din anul 1999, *...când am făcut primul proiect* Elementul Timp în Tablou. *De atunci am realizat mai multe proiecte care mi-au marcat calea*: Semne, 2001; *catalogul* Mihai Ţăruş, pictură, obiect, 2001; Încifrare-semne, 2003; De la figurativ la nonfigurativ, 2005, *şi* Asamblaj pictural. *Toate aceste proiecte au fost importante pentru că au însemnat o ascensiune în plan creativ.*

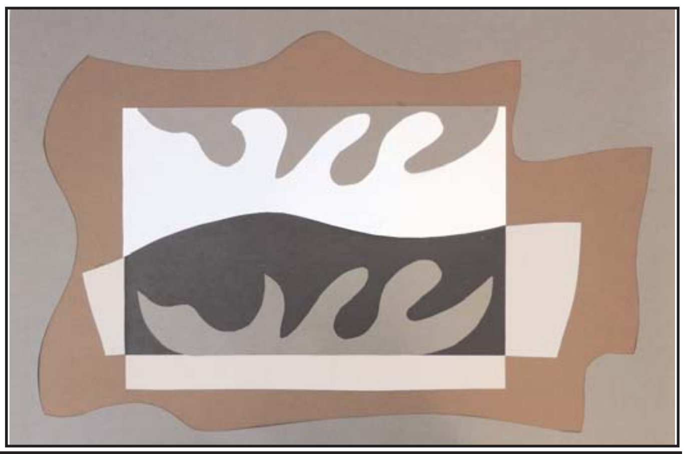

Veaceslav Madan, unul din foştii miniştri ai Culturii, menţiona la vernisajul expoziţiei *Semne* că tablourile lui M. Ţăruş sunt „încifrări din zăpadă, soare şi amintiri. În ele fiecare poate să-şi regăsească copilăria şi cosmosul interior”.

Într-adevăr, aproape toate lucrările artistului plastic predispun la meditaţie, fiecare îşi poate imagina, în raport cu starea de bine şi competenţă, lucruri minunate, realizate de o minte ascuţită şi o mână iscusită. Vizavi de arta lui Mihai Ţăruş criticul de artă Cornel Radu Constantinescu constată că acesta, *în ...creaţia lui, s-a dezvoltat pe teme şi cicluri bine conturate, dar cu sensibile afinităţi între ele. Pe parcursul câtorva decenii, oscilează în registrul aceleiaşi blânde, domestice geometrii între pură nonfiguraţie şi amintirea unor peisaje, flori, proiecţii emblematice de ordin muzical...*, iar M. Ţăruş spune următoarele despre creaţia sa: *Spaţiul tablourilor mele este acoperit de forme geometrice.* Timpul *în tablou este indus prin energie, ritmică şi impuls.* Spaţiul *şi* Timpul *identifică, particularizează tabloul. Arta viitorului va explora* Timpul *ca element primordial.* Spaţiul *într-un tablou se comprimă şi se transformă în* Timp.

(Continuare la pag. 30)

Număr ilustrat cu lucrări de Mihai Ţăruş.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Rodica LĂZĂRESCU – scriitor, Bucureşti
- Florin HORVATH – scriitor şi ezoterist, Zalău
- Mihaela MALEA STROE – scriitor, Braşov
- Alexandru MĂRCHIDAN– scriitor, Bucureşti
- Acad. Emil BURZO – Cluj-Napoca
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Radu Ştefan VERGATTI – istoric, Bucureşti
- Marin IANCU – scriitor, Bucureşti
- Alexandru DĂRĂBAN – publicist, Sângeorz-Băi
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Maria Mona VÂLCEANU – scriitor, Piteşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Radu-Ilarion MUNTEANU – scriitor, Bucureşti
- Lucian COSTACHE – scriitor, Piteşti
- Cai QING – scriitor, China
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău